

ОПШТИНСКА БИБЛИОТЕКА „ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ“ – МЕДВЕЂА

ЛЕГАТ ДОБРОСАВА ТУРОВИЋА

ЛИЧНИ ФОНД ДОБРОСАВА ТУРОВИЋА

СУМАРНИ ИНВЕНТАР ЛИЧНОГ ФОНДА ДОБРОСАВА ТУРОВИЋА

I. ДЕО

Назив: Делатност Добросави Туровића као ствараоца Личног фонда 1963–2016. године

Грађа: синтетички рукописи Д. Туровића о историји Горње Јабланице, коришћена литература и копије архивских докумената и публикација за период 1876–1912. године

Приредио: др Милош Луковић, научни саветник у пензији;
сараднице: Љиљана Димић, библиотекар,
Александра Величковић, књижничар;
Предговор : Тијана Пејић, директор Библиотеке

Сумарни инвентар усвојио
Управни одбор Општинске библиотеке
„Петар Петровић Његош“ у Медвеђи
Дана 11.2. 2025. године

2025.

С А Д Р Ж А Ј

ПРЕДГОВОР.....	стр. 5
-----------------------	---------------

А. УВОД	стр. 6–37
----------------------	------------------

I. ИСТОРИЈСКА БЕЛЕШКА: ИЗВОРИ, ЖИВОТОПИС, СТВАРАЛАШТВО И НАСТАНАК ЛИЧНОГ ФОНДА ДОБРОСАВА ТУРОВИЋА	7
---	---

II. СРЕЂИВАЊЕ ЛИЧНОГ ФОНДА ДОБРОСАВА ТУРОВИЋА И ИЗРАДА ПРВОГ ДЕЛА СУМАРНОГ ИНВЕНТАРА	34
--	----

III. УПУТСТВО ЗА УПОТРЕБУ СУМАРНОГ ИНВЕНТАРА И КОРИШЋЕЊЕ ГРАЂЕ У ЛИЧНОМ ФОНДУ ДОБРОСАВА ТУРОВИЋА	36
--	----

Б. СПИСАК СКРАЋЕНИЦА	стр. 38–39
-----------------------------------	-------------------

В. ИНВЕНТАРНЕ ЈЕДИНИЦЕ – ФАСЦИКЛЕ БР. 1–26	стр. 40–76
---	-------------------

ФАСЦИКЛА БР. 1: Рукопис необјављене монографије о општини Медвеђа из 1985. године, I део	40
--	----

ФАСЦИКЛА БР. 2: Рукопис необјављене монографије о општини Медвеђа из 1985. године, III део	40
--	----

ФАСЦИКЛА БР. 3: Рукопис необјављене монографије о општини Медвеђа из 1984. године	41
---	----

ФАСЦИКЛА БР. 4: Три верзије рукописа монографије „Горња Јабланица кроз историју“ (1997; 1998/1999; 2001), документи у вези са припремом и рецензије Монографије	41
---	----

ФАСЦИКЛА БР. 5: Рукопис монографије „Горња Јабланица. Људи и време“ и рукопис „Познате личности Горње Јабланице“	42
--	----

ФАСЦИКЛА БР. 6: Три рукописа о Горњој Јабланици и белешке о с. Петровцу...	42
--	----

ФАСЦИКЛА БР. 7: Часопис „Записи“, Цетиње (1928–1940) и часопис „Историјски записи“, Цетиње и Титоград (1948–1972)	43
---	----

ФАСЦИКЛА БР. 8: Материјали за студије историје и први куцани радови Добросав Туровића	43
ФАСЦИКЛА БР. 9: Фотографије, гласила и радови о српско-турском рату 1876–1878. и догађајима 1878–1912. године	43
ФАСЦИКЛА БР. 10: Две свеске исписа из Државног архива Србије и копије докумената о досељавању 1878–1889. године	47
ФАСЦИКЛА БР. 11: Копије докумената о досељавању из Црне Горе и Турске 1889–1894. године	48
ФАСЦИКЛА БР. 12: Копије докумената о досељавању из Црне Горе и Турске 1904–1907. године	50
ФАСЦИКЛА БР. 13: Избор литература коју је користио Добросав Туровић за период 1876–1912. год.	52
ФАСЦИКЛА БР. 14: Копије докумената из породичних архива и архива у Београду, Нишу и Врању о купопродајама имања 1880–1904. год. у Јабланичком срезу	53
ФАСЦИКЛА БР. 15: Организовање граничне службе и обезбеђивање државне границе (Јабланички срез и суседни срезови) 1879–1912. године	55
ФАСЦИКЛА БР. 16: Насилнички упади арнаутских група из Турске 1879–1884. године у Топлички и Врањски округ	56
ФАСЦИКЛА БР. 17: Насилнички упади арнаутских група из Турске 1885–1890. год. на подручја Косаничког, Прокупачког и Јабланичког среза и суседних срезова Врањског округа, погранични сукоби и инциденти и други догађаји на тим подручјима	58
ФАСЦИКЛА БР. 18: Насилнички упади Арнаута из Турске 1891–1912. године, погранични сукоби и шверц	59
ФАСЦИКЛА БР. 19: Фотокопије одабраних страница званичних штампаних издања Књажевства/Краљевине Србије 1879–1912. год. које се односе на Јабланички срез (као и претходну територијалну организацију)	60
ФАСЦИКЛА БР. 20: Документи Државног архива Србије о административно-територијалној подели земље 1884–1903. године	62
ФАСЦИКЛА БР. 21: Документи Државног архива Србије и архива у Врању и Нишу о територијалној припадности села и општина у Јабланичком срезу и суседним срезовима 1891–1913. године	63
ФАСЦИКЛА БР. 22: Документи Државног архива Србије о иницијативи житеља Медвеђе 1907–1908. год. да то село у Јабланичком срезу Врањског округа буде проглашено за варошицу под називом <i>Дубочица</i>	65

ФАСЦИКЛА БР. 23: Документи Државног архива Србије и архива у Врању и Нишу о друштвено-политичком животу у Јабланичком срезу и суседним срезовима у периоду 1880–1902. године 66

ФАСЦИКЛА БР. 24: Документи Државног архива Србије и архива у Врању и Нишу о друштвено-политичком животу у Јабланичком срезу и суседним срезовима у периоду 1903–1907. године 67

ФАСЦИКЛА БР. 25: Документи Државног архива Србије и архива у Врању и Нишу о друштвено-политичком животу у Јабланичком срезу и суседним срезовима у периоду 1908–1915. године 69

ФАСЦИКЛА БР. 26: Документи Државног архива Србије (Министарства просвете и црквених послова) о школама у Јабланичком срезу 1888–1910. год. и подаци о досељеницима у Горњој Јабланици из црквених протокола венчаних и умрлих 1889–1918. године 71

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ стр. 73–76

ПРЕДГОВОР

Уређење Легата Добросава Туровића, који је на трајно чување и обраду уступљен Општинској библиотеци „Петар Петровић Његош“ у Медвеђи, има посебан значај за научну заједницу Републике Србије. Овај Легат, који обухвата не само књиге и истраживачке радове већ и обимну некњижну грађу, представља непроцењиву вредност у контексту историографских истраживања прошлости Југа Србије и Горње Јабланице. Његова обрада и евидентирање пружиће значајну основу за будућа истраживања, омогућавајући истраживачима лакши приступ овим драгоценим изворима који су сведочанство о богатом историјском наслеђу овог региона.

Посебну захвалност дугујемо др Милошу Луковићу, који је својим стручним радом и ангажовањем на изради овог Сумарног инвентара Легата уложио велики труд и знање, чинећи га доступним како научној, тако и широј јавности. Његова сарадња са Библиотеком и посвећеност овом послу обезбедили су да грађа буде обрађена у складу са највишим стандардима архивистичке и библиотечке струке, што је од изузетног значаја за будуће кориснике који ће имати приступ овим вредним изворима.

Легат Добросава Туровића обухвата, поред књига и часописа, и значајну количину некњижне грађе: рукописа, преписке, новинских чланака, белешки, картографских материјала, фотографија и других докумената, који чине Лични фонд Добросава Туровића. Ова грађа је сређена и пописана по архивистичким правилима, што омогућава њену будућу употребу за научна истраживања и јавна излагања. Сви ови документи представљају драгоцен извор информација о историји и култури региона, али и о самом животу и раду истакнутог историчара и публицисте.

Стручна обрада и евиденција овог Легата у Општинској библиотеци „Петар Петровић Његош“ представља значајан корак у осигуравању његове трајне заштите и доступности. Библиотека се обавезала да ће грађу чувати у складу са највишим стандардима, а истовремено ће осигурати да буде доступна свим потенцијалним корисницима који желе да се упознају са историјским и културним наслеђем Горње Јабланице.

Овај Легат је такође и доказ посвећености и љубави Добросава Туровића према завичају, као и снажна порука будућим генерацијама да историја и културно наслеђе не смеју бити заборављени. Библиотека ће и даље наставити да чува и обрађује овај драгоцен материјал, чиме се осигурава да ће Туровићев рад и његова истраживања наставити да живе кроз време.

Ова грађа није само значајна за научну заједницу, већ и за све нас који желимо да сачувамо и прославимо историју и културу нашег краја.

У Медвеђи

Тијана Пејић, директор Библиотеке

фебруара 2025. године

А. УВОД

Добросав Туровић (1935–2018) био је историчар и публициста из Лесковца, а огледао се и као књижевник. Рођен је у селу Гајтану, на подручју Горње Јабланице (општина Медвеђа), а умро је и сахрањен је у Лесковцу, где је провео највећи део живота. Познат је научној и широј јавности као најистакнутији истраживач прошлости подручја Горње Јабланице, а његова истраживања обухватала су и шири простор Југа Србије.

Д. Туровић и Општинска библиотека „Петар Петровић Његош“ у Медвеђи закључили су 2016. године правно валидни уговор о поклону, којим је Д. Туровић поклатио Библиотеци у трајно власништво своје књиге и некњижну (истраживачку) грађу наведену у посебном попису који чини саставни део уговора о поклону. Тиме је Библиотека стекла у трајно власништво Туровићеве књиге и истраживачку грађу без наканаде и других услова, осим оних који су наведени у уговору о поклону, уз поштовање Туровићевих ауторских права.

Овим уговором се Библиотека обавезала да ће предмет поклата примити, сместити и чувати поступајући у складу са највишим стандардима архивске и библиотечке струке, те да ће поклоњену грађу чувати у архивским кутијама и отпочети његову стручну обраду. Библиотека се такође обавезала да Туровићеву поклоњену грађу неће давати, ни у целини ни у деловима, на коришћење било коме изван Библиотеке и да неће повлашћивати једне на штету других потенцијалних корисника.

У уговору о поклону наглашено је да циљ и сврха овог поклата јесте да се богата књижна и некњижна грађа Добросави Туровића која је предмет поклата – а која је од непроцењивог значаја за историју Горње Јабланице – заштити од заборави.

Поклоњене књиге и некњижна (истраживачка грађа) чине Легат Добросави Туровића у Општинској Библиотеци „Петар Петровић Његош“ у Медвеђи, који се трајно чува у Завичајном одељењу Библиотеке.

Поклоњене књиге и часописи обрађени су и евидентирани у Библиотеци у складу са библиотечким правилима и стандардима.

Поклоњену некњижну (истраживачку) грађу чине: рукописи, преписка; новински чланци; блокови и свеске са записима и белешкама; ситни штампани материјал; картографска грађа, фотографије, негативи филмова, повеље и друго, што је све ближе специфицирано у попису овог материјала који је чини саставни део уговора о поклону.

Сва поклоњена некњижна (истраживачка) грађа чини у архивистичком смислу Лични фонд Добросави Туровића, а он је саставни део Легата Добросави Туровића у Библиотеци. Грађа у овом личном фонду сређује се и пописује по архивистичким правилима и стандардима и на тај начин чини се доступном потенцијалним корисницима. Тиме се уједно омогућава да и Библиотека регуларно користи ову грађу (јавно излагање и објављивање грађе и сл.), у складу са својим функцијама.

I. ИСТОРИЈСКА БЕЛЕШКА: ИЗВОРИ, ЖИВОТОПИС, СТВАРАЛАШТВО И НАСТАНАК ЛИЧНОГ ФОНДА ДОБРОСАВА ТУРОВИЋА

1. Извори о Добросаву Туровићу

Научно-истраживачка и публицистичка делатност Добросава Туровића трајала је целих 55 година, од 1963. године до смрти 2018. године. Његова литерарна делатност сеже још даље, до гимназијских дана.

У току те Туровићеве дуготрајне научно-истраживачке и публицистичке делатности постепено је настајала опсежна истраживачка грађа, која данас чини његов лични фонд. Да би у целини био сагледан цео процес стварања његовог личног фонда, неопходно је осветлити битне фазе и догађаје у Туровићевој животној биографији, као и битне фазе и учинке у његовом целокупном стваралаштву. За то има довољно објављених извора, који су доступни јавности. Овде се наводе они најважнији, а о Туровићу има и више других ситнијих написа у дневној штампи или периодичним публикацијама.

Пре свега, објављене су две опсежне монографије о стваралаштву Д. Туровића, а аутор обе је Туровићев пријатељ Момчило М. Миленковић, коме је Туровић ставио на располагање бројне документе, фотографије и друге изворе о свом раду. То су:

– *Библиографија Добросава Ж. Туровића (1952–2002)*, издавач: Удружење писаца Лесковца, Лесковац, 2002, стр. 111:

– *Стваралаштво Добросава Туровића*, издавач: Удружење писаца Лесковца, Лесковац, 2014, стр. 151.

Лесковачки песник Војин Митровић аутор је четири биографска текста о Д. Туровићу: у Туровићевим књигама: *Јабланички комитски покрет 1916–1918. I*, Београд, 1996, стр. 252–254; *Горња Јабланица кроз историју*, Београд, 2002, стр. 727–729; као и у два наведена монографија Момчила М. Миленковића, и то: у књизи *Библиографија Добросава Ж. Туровића (1952–2002)*, стр. 7–16; у књизи *Стваралаштво Добросава Туровића*, стр. 3–11.

Биографске податке о себи Д. Туровић даје у два родословна хроника чији је аутор: *Порекло породице Туровић-Вујачић у Србији* [шапирографско породично издање], 1982, стр. 150–153, 212; *Породични летопис*, Лесковац, 2013, стр. 10–12.

Поред тога, све Туровићеве опсежније књиге наводе биографске податке о аутору. Књига *Гајтан у НОБ. Хроника*, Београд, 1975, стр. 518, има сасвим кратку белешку о аутору. Нешто опширнија биографска белешка о писцу (непотписана) налази се у Туровићевој књизи *Јунаци Гвозденог пука*, Лесковац, 1990, стр. 381–382. Биографске податке о Туровићу пружа и његова књига *Прва споменица генерације лесковачке гимназије (1955/56)*, Лесковац, 1996, стр. 198–199. Белешку о аутору (непотписану) има и Туровићева књига *Горњојабланичани погинули 1912–1999. године (спомен књига)*, Лесковац, 2001, стр. 187–188. Опширнија Туровићева биографија (потписана иницијалима М. Д.) налази се у његовој књизи *Горња Јабланица. Људи и време (прилози за студију)*, Лесковац, 2004, стр. 463–465.

Биографске податке о Д. Туровићу и његовом стваралаштву пружају такође књиге: *Лексикон писаца лесковачког краја*, уредник Станко Ђорђевић, Лесковац, 2003, стр. 124–128; Миодраг Д. Игњатовић, Миливоје К. Трнавац, *Лексикон писаца просветних радника. II*, Београд, 2003, стр. 275–277; Станко Миљковић, *Записи у времену*, уредник Душан Јањић, Лесковац, 2002, стр. 103–104; Живојин Стојковић, *Криво огледало 3*, Лесковац, 2008, уредник Верољуб Трајковић, стр. 73–78.

Поводом 75. година живота Добросаву Туровића у Народном музеју Лесковац уприличена је свечаност, која је била је посвећена његовом целокупном стваралаштву, а приређена је и пригодна изложба Туровићевих књига, диплома и других друштвених признања. У присуству бројних пријатеља и посленика културе у Лесковцу, о животном путу и укупном стваралаштву Д. Туровића говорили су опсежно историчари из Лесковца: проф. др Живан Стојковић, Хранислав Ракић и Никола Илић. Њихова излагања нашла су места у књизи Момчила М. Миленковића *Стваралаштво Добросаву Туровића* из 2014. године.

Лесковачки публициста и књижевник Данило Б. Коцић посветио је знатну пажњу животу и стваралаштву Д. Туровића у својим делима о лесковачким писцима (која имају и електронска издања): *Лесковачки писци. Трагови и трагања. I*. [прво издање], Лесковац, 2015, стр. 200, 714, 783; *Лесковачки писци. Трагови и трагања. II*. [прво издање], Лесковац, 2015, стр. 391–402; *Лесковачки писци. Трагови и трагања. I. Друго издање*, Лесковац, 2016, стр. 18, 41, 97, 101, 107, 111, 123, 455, 613, 618, 728, 1023, 1033, 1034, 1042, 1051; *Лесковачки писци. Трагови и трагања. II. Друго издање*, Лесковац, 2016, стр. 833–850; *Лесковачки писци и њихово доба. I. Друго издање*, Лесковац, 2016, стр. 542–543, 759–770; *Лесковачки писци и њихово доба. II. Друго издање*, Лесковац, 2016, стр. 34; *Лесковачки писци, Библиографије и коментари (1878–2018)*, Лесковац, 2019, стр. 547–549; *Лесковачки писци и њихово доба. I-II*, Лесковац, 2021, стр. 1045–1056; *Лесковац (другачији од других). Време, људи, догађаји. I-II*, Лесковац, 2024, стр. 642–657.

Туровићево књижевно и научно стваралаштво осветљава и књига: Костадин Цветковић – Ерсеновче, *Пет деценија књижевног клуба „Глубочица“*, Лесковац, 2019, стр. 13, 58, 60–67, 71–72, 74–75, 79–81, 83, 102–104.

Лист *Политика* објавила је 30. 05. 2016. године текст Милана Момчиловића: „Поводом 20. маја – Дана општине Медвеђа уручено највише општинско признање лесковачком историчару Добросаву Туровићу“.

Вест о смрти Добросаву Туровића, са одабраним подацима о његовом стваралаштву, објавили су 11. септембра 2018. године лесковачки медији: JUGmedia; Jugpress; Медија центар и Телевизија Лесковац. Вест је преузео и лист *Vesti* (познат и као *Frankfurtske vesti*), који излази у иностранству на српском језику. Општинска библиотека „Петар Петровић Његош“ у Медвеђи такође је на свом сајту објавила вест о смрти свог највећег дародавца. После годину дана лесковачки лист *Нова Наша реч* (бр. 33) објавио је текст Данила Коцића „Сећање на Добросаву Туровића“, а портал Медија центар Коцићев текст „Добросав Туровић, велики дародавац Општинске библиотеке „Петар Петровић Његош“ у Медвеђи“. Д. Коцић је такође писац текста: „In memoriam: Добросав Ж. Туровић (1935–2018)“ у часопису *Лесковачки зборник*, бр. 59, Лесковац, 2019, стр. 465–467.

Радио-телевизија Србије објавила је 11. септембра 2019. године, у оквиру емисије „Време плов“, да је на тај дан пре годину дана „умро проф. Добросав Ж. Туровић, историчар, књижевник и публициста (Гајтан, 1935 – Лесковац, 11. 09. 2018)“.

Опширан животопис Добросаву Туровића постоји на интернет страни *Википедије* – слободне енциклопедије.

После Туровићеве смрти објављена је књига *Јабланица и Пуста Река* (бр. 40), приредио Борисав Челиковић, у оквиру Библиотеке *Корени* коју заједнички издају *Службени гласник* и Српска академија наука и уметности, Београд, 2019. У тој књизи објављени су опсежни фрагменти из Туровићеве књиге *Горња Јабланица кроз историју* (Београд, 2002), као и текстови: 1) Милоша Луковића: „Истраживања Добросаву Туровића прошлости Горње Јабланице“ (стр. 145–146); 2) приређивача Борисаву Челиковића: „Поговор. Истраживања Јабланице и Пусте Реке: Добросав Туровић“ (стр. 981–983).

Милош Луковић, писац ове историјске белешке, био је блиски сродник Добросаву Туровића. Иако нешто млађи, током целог живота сусретао се и дружио са Д. Туровићем: и у Лесковцу, и у Београду, а посебно током летњих одмора и на сродничким скуповима, као и у другим свечаним приликама у завичајној Горњој Јабланици. Поред тога, сарађивали су и у научно-истраживачком раду: размењивали су литературу и копије архивских докумената, као и стечена истраживачка искуства. Њихова сарадња нарочито је дошла до изражаја (у оквиру посебно образованог Уређивачког одбора Завичајног удружења „Горња Јабланица“ из Београда) током трогодишње припреме (1997–2000) Туровићеве опсежне монографије *Горња Јабланица кроз историју*, коју је наведено Завичајно удружење објавило 2002. године. Утолико су М. Луковићу познати и многи детаљи из Туровићеве животне и радне биографије, који на пластичан начин говоре о Туровићевом научно-истраживачком раду и достигнућима у његовом стваралаштву.

На основу напред изложених извора, као и других ситнијих прилога о Д. Туровићу у разним гласилима, могуће је осветлити битне фазе и догађаје у Туровићевој животној биографији, као и битне фазе и учинке у његовом целокупном стваралаштву. На тај начин пружа се разубуђен увид у процес постепеног настајања опсежне Туровићеве истраживачке грађе, која данас чини његов Лични фонд у оквиру Легата у Општинској библиотеци „Петар Петровић Његош“ у Медвеђи.

2. Животопис Добросаву Туровића

Добросав Туровић је рођен 9. септембра 1935. године у планинском селу Гајтану (заселак Равништа, у средишту села), које се налази на падинама планина Петрова Гора, Радан и Мајдан, у северозападом крају подручја Горње Јабланице (територије општине Медвеђа). Био је треће дете по реду од седморо деце Живојина Туровића и његове супруге Марице, рођ. Савић (из Гајтана). Добросав је припадао трећој генерацији потомака (рођених у Гајтану) свога прадеде Милоша Туровића, који се са оцем Матијом и братом Батрићем-Брајаном међу првима доселио у опустели Гајтан 1879. године, након српско-турских ратова 1876–1878. године. Припадали су братству Вујачића из групације Требјешана у Ускоцима, на граничном подручју Дробњака (Старе Херцеговине) према Морачи (и целој области Седморо Брда), а сви ти крајеви већ су били у саставу Књажевине Црне Горе пре иселавања Туровића у нови завичај –

у Горњу Јабланицу. Пространо село Гајтан насељавано је готово три деценије досељеницима из Црне Горе, као и знатан број села у Горњој Јабланици и суседним крајевима: Косаници, Топлици, Пустој Реци и Добричу. У тим пределима било је и досељеника и из других динарских предела, али такође велики број досељеника из других миграционих струја: пореклом са Косова и Метохије, из југоисточне и источне Србије, па чак и из војвођанских предела. Стварана је потпуно нова етничка композиција српског становништва у сливовима река Јабланице, Косанице, Топлице и Пусте реке, уз нобообразовану границу са Османским царством. Новонасељено становништво представљало је природни бедем према Османском царству: било је чувар тог важног сегмента јужне границе Краљевине Србије. Из ове популације изникли су и многи професионални граничари, који су се суочавали са свим изазовима на тој дуго немирној државној граници, па ће неки у граничарској служби и страдати. И Туровићев чукундеда Матија Туров Вујачић погинуо је у граничним сукобима, у поодмаклим годинама, као граничарски „буљубаша“ (старешина). А Туровићев прадеда Милош Матијин Туровић уживао је велики углед међу досељеницима у Горњој Јабланици, па је био и председник Слишанске општине (са седиштем у селу Слишану), којој је припадао и Гајтан.

Свака од наведених досељеничких заједница донеле је из свога претходног завичаја традиционалну културу и дијалекатске карактеристике, што се неокрњено одржавало више деценија у околностима натуралне сеоске привреде и патријархалног начина живота. Тако су и житељи Гајтана били преносиоци епске традиције својих претходних завичаја, а гусле су се чуле у свакој кући. Певало се о догађајима и јунацима из далеке српске старине, такође о онима са херцеговачких и црногорских разбојишта, а онда све више и о догађајима и јунацима у новом завичају.

Балкански ратови и Први светски рат изнедрили су нове јунаке и подвиге, а Горња Јабланица је припадала мобилизационом подручју чувеног Другог пешадијског пука српске војске, који је још у Балканским ратовима стекао атрибут „Гвоздени“. Међу јунацима тог пука био је и Туровићев деда Матеја Туровић, носилац ордена Карађорђеове звезде. Све је то нашло места у усменој традицији и епском песништву Гајтана и Горње Јабланице. У току Првог светског рата и у Топличко-јабланичком устанку изгинуло је осам чланова Туровићеве породице. У таквом духовном окриљу, у оквиру вишечлане породичне задруге деде Матеје, расте дете Добросав и стиче своје прве назоре о животу и људима. У родном селу преживео је и тешка ратна искушења, која је и овом крају Србије донео Други светски рат. Ту потом, са закашњењем, похађа и прве разреде основне школе.

Ова нит менталног профилисања у завичајној средини није била прекинута ни када се Туровићева ужа породица покренула из Гајтана после окончања Другог светског рата. Отац Живојин, учесник Народноослободилачке борбе, имао је краће време војне дужности, а потом је обављао цивилну службу у неколико места у околини Лесковца. Тако је и Добросав, после напуштања Гајтана, наредне разреде основне школе учио у Предејану, а касније у Лесковцу. Потом је похађао Вишу мешовиту гимназију Лесковцу (касније гимназија „Станимир Вељковић Зеле“) и матурирао 1956. године. Припадао је једној компактној и – показало се касније – успешној генерацији лесковачких гимназијалаца. У тој генерацији лесковачких гимназијалаца било је и доста ђака из горњојабланичких породица, тако да се Добросављева комуникација са земљацима настављала и у самом Лесковцу.

У току гимназијског школовања Д. Туровић је био веома друштвено активан. Од 1950. године био је члан Народне омладине, а касније и омладински руководиолац. Члан КПЈ (СКЈ) постао је 1952. године, затим 1956. године и Народног фронта (ССРН) и Савеза синдиката. У гимназији је рано исказао и литерарне склоности. Први чланак (запис о истакнутом ратнику Новаку Ђуровићу из села Гајтана, старом 103 године, на основу личног Новаковог казивања) објавио је у лесковачком листу „Наша реч“ 1953. године. Као гимназијалац учествовао је у више локалних радних акција и на савезној радној акцији „Власина 1952“, а касније (1958) и на савезној радној акцији „Аутопут братства и јединства“ (на савезним акцијама проглашаван је за ударника). У сталном контакту са разним људима из лесковачке средине, ангажован у бројним друштвеним активностима, Д. Туровић је развио свој профил веома друштвене и пожртвоване личности. При свему томе, остао је изузетно жив контакт са завичајем – Горњом Јабланицом, чему је погодновало више околности.

Туровићева породица (родитељи и седморо деце) стекли су већ 1955. године солидну кућу у Лесковцу. У њу су редовно долазили, у разним приликама, сродници и земљаци не само из Лесковца већ и из Гајтана и других места у Горњој Јабланици. Тај дом Туровићеве породице постао је познато свратиште Горњојабланичана, кад год би долазили у Лесковац. На тај начин преносиле су се разне вести из завичаја, а одржавала се сродничка и земљачка солидарност. Поред тога, Д. Туровић и сви чланови његове породице често су боравили у Гајтану и Медвеђи, па и у другим селима Горње Јабланице. Томе је битно допринела и околност да је Туровићева породица имала и своју „базу“ у Гајтану. После распада породичне задруге деде Матеје Туровића (умро је 1948. године), Добросављеви родитељи везали су се за домаћинство Мирка Савића и његове супруге Ђурђе (рођене Луковић), родитеља Добросављеве мајке Марице, који нису имали мушке деце. Касније су Добросављеви родитељи постали и једини власници тог имања и куће у Доњем Гајтану. Уз деду Мирка Савића, одликованог солунског ратника, Добросав је био на извору нових прича о епопеји српске војске у Првом светском рату. Редовни доласци код деде и бабе у Гајтан, брига око ових старца и учествовање у свим сеоским пословима – представљали су за Д. Туровића посебну школу живота. Све то омогућавало је да Д. Туровић развије и непосредне контакте са сродничким породицама у Гајтану (Туровићи, Савићи, Луковићи и др.) и бројним другим житељима завичајног села. Већ у раној младости учествовао је на разним окупљањима у селу и околини: на летњим саборима, зимским седницама, гусларским поселима, свадбама и другим свечаностима, погребима сродника и земљака, мобама и другим облицима исказивања међуљудске солидарности.

У свим тим приликама Д. Туровић је био сведок, а онда и баштиник, преношења живе усмене традиције међу људима свог завичаја. То је на спонтан начин подстицало у њему историјску свест, склоност да минуле и актуелне догађаје посматра у ширим историјским релацијама и окирима. То га је на крају и определило за студије историје: постао је студент Филозофско-историјског факултета у Скопљу, где су такође студирали неки његови сродници и земљаци. Материјалне прилике нису му дозволиле да задржи статус редовног студента: морао се запослити и наставити студије ванредно, које је успешно окончао. У току војног рока похађао је Пешадијску школу резервних официра у Билећи, а потом је стицао чинове резервних официра, све до капетана.

Радни век провео је у Лесковцу, а у превремену пензију отишао је 1995. године. Радио у Среској комуналној банци, Интернату Текстилне техничке школе, Скупштини среза Лесковац, Народном музеју и на крају, најдуже, у Дому студената и ученика „Славка

Недић-Милојевић“, где је био и директор. У време кад је био секретар за културу физичку културу Среза Лесковац радио је на поспешивању културних манифестација и развоју библиотекарске мреже на ширем простору Југа Србије: у Медвеђи, Врању, Трговишту, Босилеграду, Бујановцу и Прешеву, као и на отварању Историјског архива у Врању. Тада и касније такође је учествовао у организовању сусрета истакнутих писаца и глумаца на Југу Србије.

Завршио је у Београду специјализовани курс за предавача предмета *Основи марксизма и самоуправног социјализма*. За изузетне резултате постигнуте у васпитно-образовном раду стекао је звање *педагошки саветник*. Биран је више пута у органе локалне самоуправе и у изборна тела културних и образовних институција и синдикалних организација у Лесковцу.

За време студентских дана и касније, током свог радног века и интензивног историографског и публицистичког стваралаштва, које је са еланом наставио и после одласка у пензију, Д. Туровић је контактирао и сарађивао са великим бројем личности из Горње Јабланице или пореклом из тог краја, па и са ширег подручја Југа Србије. Његова дружељубивост, срданост, елоквентност и углед преданог истраживача завичајне прошлости, као и дела која је у међувремену објављивао, отварала су му врата домова многих земљака у селима Горње Јабланице, као и у Лесковцу, Нишу, Београду, Новом Саду, Српском Млетићу (међу колонистима из Горње Јабланице) и другим местима. Био је радо виђен на многим сусретима и скуповима земљака, и у завичају и изван њега. Тако је долазио до вредне грађе из прошлости Горње Јабланице (записа усменог казивања и писаних изјава појединаца, фотографија и докумената из породичних архива и сл.), коју није могао наћи у архивима и другим специјализованим институцијама. Показивао је изузетну спретност и упорност у стицању такве грађе.

Д. Туровић је био носилац одликовања и више других друштвених признања, о чему ће бити речи у приказу његовог стваралаштва.

У два брака Д. Туровић је постао отац три кћери, а стекао је и неколико унучади. Достојно ожаљен од породице и бројних сродника и пријатеља, сахрањен је на истакнутом месту Светоилијског гробља у Лесковцу.

3. Стваралаштво и настанак Личног фонда Добросава Туровића

У укупном научно-истраживачком раду и публицистичкој делатности Добросава Туровића уочава се неколико изразитих фаза (периода), које ће овде бити осветљене хронолошким редоследом. У тој делатности настао је постепено његов лични фонд.

Период 1963–1980. године

Почетак историографског истраживачког рада Д. Туровића везан је за припрему изложбе „Двадесет година народне власти на југу Србије“, која је одржана у Лесковцу у јесен 1964. године. Иницијативу за припрему те изложбе дала је Скупштина Среза Лесковац, а организована је у сарадњи са народним музејима у Лесковцу, Нишу, Врању

и Прокупљу, као и са Музејом Револуције у Београду и још неким институцијама за изучавање и обраду докумената из Народноослободилачког рата. Припремом изложбе руководили су универзитетски наставници из Ниша др Димитрије Кулић и др Јосиф Трајковић, а пуне две године били су ангажовани на прикупљању докумената и реализацији поставке изложбе Добросав Туровић и Марко Миладиновић, архивски стручњак из Лесковца (за тај рад Д. Туровић је награђен и знатном новчаном сумом). Тако је сакупљено неколико хиљада докумената, а један део је касније објављен као књига: *Документи о настанку и развоју народне власти на југу Србије 1941–1945. Сабрали и за штампу припремили Др Димитрије Кулић, Др Јосиф Трајковић. Књига прва*, издавач Скупштина Среза Лесковац, Лесковац, 1967.

Радећи на припреми наведене изложбе, Д. Туровић је стекао широк увид у проблематику збивања на Југу Србије током Другог светског рата, а стицао је и драгоцену истраживачку искуства. Са Марком Миладиновићем припремио је нову изложбу под насловом „Лесковац у прошлости 1168–1945“, која је отворена у октобру 1965. године у Скупштини Среза Лесковац, а објавио је и чланак о партизанском старешини Гојку Драшковићу у *Лесковачком зборнику*, књ. 6, Лесковац, 1966, стр. 63–67. Огласио се и текстом „О проблемима архивских служби на територији среза“, *Наше стварање*, бр. 1 (март–април), Лесковац, 1966, стр. 11–12.

Године 1965. потекла је политичка иницијатива за подизање споменика изгинулим житељима села Гајтана и за писање хронике о Гајтану у Народноослободилачкој борби 1941–1945. године. У реализацији те иницијативе ангажовао се првенствено Срески одбор Савеза бораца Народноослободилачког рата (СУБНОР-а) Среза Лесковац, који је убрзо предложио Д. Туровићу да се ангажује на писању ратне хронике о Гајтану – имајући у виду Туровићев рад на прикупљању грађе за наведене изложбе у Лесковцу. Даљу бригу о припреми хронике преузео је Општински одбор СУБНОР-а Медвеђа, који је формирао вишечлани Редакциони одбор (на челу са Милијом Радовановићем, тада председником Републичког одбора СУБНОР-а Србије) и постигао посебан споразум са Д. Туровићем о ангажовању на писању хронике.

Рад на овој ратној хроници потрајао је читавих десет година и објављена је под насловом: *Гајтан у НОБ. Хроника*, Београд, 1975 (547 страна). Издата је као књига 37 и едицији *Хронике из Народноослободилачког рата* (постојао је посебан уређивачки одбор ове едиције), а издавачи су били Републички одбор СУБНОР-а Србије и Општински одбор СУБНОР-а Медвеђа. У завршном одељку ове хронике под насловом „Реч аутора“ Д. Туровић је подробно изложио историјат рада на хроници. Разјаснио је како је текао његов рад (у архивама и у непосредном контакту са учесницима ратних догађаја), из кога су проистекле четири верзије текста ове хронике (1969, 1970, 1971, 1975); указао је такође на учешће у разматрању тих текстова више десетина истакнутих бораца НОР-а и стручних лица у Гајтану, Лецу, Медвеђи, Лесковцу, Нишу, Београду, Инђији. А председник Редакционог одбора Милија Радовановић нагласио је у Предговору књиге да се „друг Туровић није могао прихватити захвалнијег посла од овог, да прикупи и среди документе и сећања учесника о овом селу као најизразитијем примеру упорности и одлучности људи, без обзира на жртве, када се ради о одбрани слободе и националне независности“.

Вишегодишњи рад на припреми ратне хронике о Гајтану омогућио је Д. Туровићу да дође до огромне грађе, која није била везана искључиво за ратни период 1941–1945. године. То се види и у самој хроници, где је читава једна четвртина текста (стр. 9–130)

посвећена називу, природно-географском положају, археолошким знаменитостима и ранијим периодима прошлости Гајтана и Горње Јабланице, о чему говоре поглавља: „Развитак насеља и порекло становништва“; „Под турским ропством“; „српско-турски рат и ослобођење Гајтана“; „Насељавање црногорских и херцеговачких исељеника“; „Економске и просветне прилике у XIX веку“; „Политичке прилике“; „У Балканским ратовима“; „У Првом светском рату“; „На далеким фронтовима“; „У Топличко-јабланичком устанку“; „Бугарски масакр у Гајтану“; „Умирање Шљивова и Равништа“; „Убијали су на путу према Доњем Гајтану“; „Клали су и у Вртопу“; „Зверства у Мајданском потоку“; „Убице на путу према Ацинцу“; „Други дан умирања Гајтанске долине“; „Потере за устаницима“; „Повратак ратника“; „Освета над злочинцима“; „Исељавање у Македонију и Косово“; „Привредне прилике“; „Просветне и културне прилике“; „Традиције и обичаји“; „Политичке прилике“; „Штрајк у руднику Леце“. У „Прилозима“ уз ову књигу (стр. 435 –502) дати су спискови како изгинулих, бораца и других учесника НОБ-а (1941–1945) са подручја Гајтана – тако и учесника у Првом светском рату; носилаца Карађорђевог звезда; носилаца Обилићеве златне медаље за храброст, изгинулих у ратовима 1912–1918; жртава бугарског терора у Гајтану; устаника Топличко-јабланичког устанка 1917.

Уређивачки одбор целе едиције дао је у књизи (стр. 437) следећу напомену:

„Аутор ове хронике је сакупио велики број фотографија учесника НОР-а и ранијих ратова и несумњиво је да би објављивање свих још више обогатило хронику. Међутим, према утврђеном ставу, у хроникама у издању Републичког одбора СУБНОР-а Србије објављују се само тематске и групне фотографије, затим фотографије палих бораца и најистакнутијих организатора НОБ-а. Тај став је задржан и код избора фотографија за ову хронику. Тако се догодило да један број сакупљених фотографија није могао бити објављен. Уређивачки одбор одаје признање аутору за уложени труд и посебно цени показану спремност и вољу свих оних који су аутору у томе помогли.“

У складу са изнетим критеријумом, у хроници је објављено 66 фотографија палих бораца и најистакнутијих организатора НОБ-а и 20 групних и тематских фотографија из НОБ-а, као и седам фотографија које се односе на раније периоде и укупно четири карте.

*

Грађа и литература коју је Д. Туровић сакупио током десетогодишње припреме ове хронике *Гајтан у НОБ* представљале су истраживачку основу за публикавање следећих Туровићевих мањих дела (и пре објављивања хронике 1975. године), као и за његово приређивање тематских изложби докумената:

– Максим Ђуровић – *истакнути борац из два светска рата*, Лесковац, 1967, стр. 127;

– *Народне партизанске песме Јабланице*, Лесковац, 1968, стр. 100;

– изложба 1968. године: „Пут Прве јужноморавске бригаде 1943–1945“; организатор: Дом Југословенске народне армије, Лесковац;

– изложба 1968. године: „Пут Друге јужноморавске бригаде 1943–1945“; организатор: Савез удружења бораца НОР-а Србије – Општински одбор СУБНОР-а, Лесковац;

– изложба 1969. године (приређена заједно са Јосифом Стефановићем): „Пут 13. српске бригаде 1943–1945“, Лесковац; организатор: Савез удружења бораца НОР-а Србије – Општински одбор Лесковац;

– *Радован Ковачевић Максим – народни херој*, Лесковац, 1969, стр. 220;

– „Боравак партизанске болнице у Гајтану 1943“, *Наше стварање*, бр. 1–4, Лесковац, 1973, стр. 204–210;

– „Гајтанчани у Топличком устанку 1917. и 1918. године“, *Наше стварање*, бр. 2–3, Лесковац, 1974, стр. 81–101;

– *Гајтанчани у Топличко-јабланичком устанку 1917–1918*, посебна публикација у издању часописа *Наше стварање*, Лесковац, 1974, стр. 120;

– „Крвава пировања фашиста и голоруки хероји. Из историје мога краја“, *Наше стварање*, бр. 1–3, Лесковац, 1975, стр. 166–171.

*

Подстакнут сугестијама познатог српског етнолога Миленка С. Филиповића, који је 1968. године био гост у Народном музеју у Лесковцу, Д. Туровић је присуствовао обреду приношења крвне жртве – курбан (клање овна) на врху Петрове горе, који су неговали житељи суседних села Слишане и Боринце. На основу тог личног етнологског скуства објавио је рад: „Приношење жртве на Петровој гори у Јабланици“, *Лесковачки зборник*, књ. 8, Лесковац, 1968, стр. 121–126.

Објавио је и приказ књиге о злетовској области у Северној Македонији: „Значајна историјска књига Злетовска област“, *Наше стварање*, бр. 4–6, Лесковац, 1974, стр. 150–152.

*

Поводом књиге *Максим Ђуровић – истакнути борац из два светска рата*, која је дељена и по школама на подручју Горње Јабланице, Д. Туровићу су упућене критике ондашних партијских тела због начина издавања књиге и неких формулација у књизи, а „аутор је примедбе усвојио и извршио исправке наведеног текста“.

Поводом хронике *Гајтан у НОБ* било је појединачних полемичких текстова у лесковачким часописима *Лесковачки зборник* и *Наше стварање*, као и у листу *Наша реч*.

*

Дугогодишњом припремом и објављивањем (1975) хронике *Гајтан у НОБ* Д. Туровић је практично отворио сва питања из проблематике прошлости Горње Јабланице. Та проблематика представљаће поље његовог даљег континуираног истраживања, а истраживачку грађу непрестано ће допуњавати и обogaћивати. У складу са тим, прецизираће или ће кориговати неке од својих ранијих фактографских налаза.

На основу већ обављених истраживања, добро је уочио важност раздобља 1878–1912. године у прошлости Горње Јабланице. Тада се овај крај, који је припадао класичној земљи српске средњовековне државе, после ослобођења од дуготрајне османске власти (1878) поново насељава српским живљем (који затиче ту и једну арбанашку оазу) и у потпуности интегрише у државно и друштвено ткиво Краљевине Србије. Д. Туровић је знао је да о том периоду постоји вредна архивска грађа у Државном архиву Србије у Београду, па и у другим архивима. Стога је поднео Филозофском факултету у Скопљу предлог теме за докторску дисертацију под насловом „Јабланица – војна крајина 1878–1912“, која му је одобрена почетком 1976. године. Није похађао магистарске студије, али му је статус докторанда признат на основу објављене књиге *Гајтан у НОБ* и других објављених историографских радова.

Докторску дисертацију је припремао шест година: сакупио је огромну архивску грађу из Државног архива Србије у Београду, историјских архива у Врању и Нишу, Државног архива Црне Горе на Цетињу и његовог одељења у Никшићу. Архивске копије из Државног архива Србије (највише из фонда Министарства унутрашњих дела – Полицајно/Полицијско одељење) урађене су на веома квалитетном папиру, а видљиве су и сигнатуре докумената, које омогућавају цитирање. Консултовао је и друге изворе и опсежну литературу о наведеној проблематици, а користио је и резултате својих истраживања усмене традиције у Горњој Јабланици (записе о насељавању и другим догађајима из периода 1878–1912. године). Ипак, докторску дисертацију није предао према предвиђеним правилима, тако да је изостала одбрана и титула доктора историјских наука. Али, грађа коју је сакупио задржала је трајну вредност. Она је омогућила Д. Туровићу да у даљем раду продубљује обраду поједина питања из прошлости Горње Јабланице овог периода, те је на основу тога касније објављивао нове радове. Ова драгоцену грађа налази се у целини у Личном фонду Добросава Туровића у Медвеђи.

Период 1981–1990. године

Као директор Дома студената и ученика „Славка Недић-Милојевић“, Д. Туровић је посветио једну књигу о животу и ратном путу ове учеснице Народноослободилачке борбе, родом из Гајтана: *Славка Недић-Милојевић 1916–1944*, Београд, 1982, стр. 74.

Исте године написао је и опсежну родословну хронику *Порекло породице Туровић-Вујачић у Србији* (стр. 213), која је остала у породичном шапировском издању, а крцата је подацима и из усмене традиције и из доступне литературе и докумената.

*

На иницијативу Општинске заједнице културе у Медвеђи и Скупштине општине Медвеђа, Д. Туровић је приступио писању монографије о општини Медвеђа. Тако је настао Туровићев рукопис „Општина Медвеђа. Монографија Горње Јабланице (од праисторије до 1984.)“, куцан на писањој машини, из неколико делова, који су били и тврдо укоричени. Заведен је као предмет Општинске заједнице културе у Медвеђи бр. 04-202 од 02. 04. 1985. године, која се прихватила улоге издавача Монографије, а 30. 12. 1985. године именовала је састав Редакционог одбора за припрему Монографије и Издавачког одбора (оба по 13 чланова). Ипак, није дошло до издавања ове монографије.

*

Објавио је запис под насловом „Књажев пратилац“ о Бају Спасојевићу Чевљанину, пратиоцу црногорског књаза Николе, који се населио у Горњој Јабланици: *Наше стварање*, год. XXXVI, бр. 1–2, Лесковац, 1985, стр. 108–112.

На основу раније прикупљене грађе објавио је књигу *Песме о Радовану Ковачевићу*, издавач: Књижевна омладина, Лесковац, 1986, стр. 166.

*

Научном делу проф. др Димитрија Кулића (са којим је Д. Туровић сарађивао још 1963–1964, на почетку своје научно-истраживачке делатности) био је посвећен посебан научни скуп 17. маја 1985. године у Лесковцу, а организатор је била Народна библиотека „Радоје Домановић“. На том скупу наступио је и Д. Туровић, а његов прилог „Истраживања проф. др Димитрија Кулића на развоју народне власти ратног округа Лесковац 1941–1945. године“ објављен је два пута: прво у часопису *Наше стварање*, бр. 3–4, Лесковац, 1985, стр. 154–159, а потом у оквиру зборника радова са скупа: *Научно дело Димитрија Кулића*, издавач Културни центар „Милентије Поповић“, Лесковац, 1988, стр. 107–114.

*

У Лесковцу је 16–17. октобра 1987. године одржан научни скуп „Топлички устанак“ поводом 70 година ове буне народа Југа Србије против окупатора у Првом светском рату. Организатор је био Народни музеј Лесковац. То је представљало нов подстицај за Д. Туровића да се посвети теми Топличког устанка. Поднео је саопштење: „Јабланички комитски покрет 1916–1918“, који су потом објављен: *Лесковачки зборник*, књ. 28, Лесковац, 1988, стр. 27–30. Тако је Д. Туровић полако напуштао теме везане за Горњу Јабланицу у Другом светском рату: тежиште свог истраживачког рада пребацио је на теме везане за Горњу Јабланицу и Југ Србије у Првом светском рату.

*

Д. Туровић се све више исказивао и као песник. Објавио је песме:

- „Бојишта“ у часопису *Наше стварање*, Лесковац, 1985, стр. 70–71.
- „Наша јутра“ у литерарној свесци *Глубочица између обала* 86, Лесковац, 1986, стр. 48–49;
- „Точак живота“ и „Солунци“ у литерарној свесци *Глубочица између обала* 88, Лесковац, 1988, стр. 14–16.
- „Моје ратно детињство“ у часопису *Наше стварање*, Лесковац, 1989;
- „Сурова бојишта“ у часопису *Наше стварање*, Лесковац, 1990.

*

Д. Туровић је објавио опсежну књигу *Јунаци Гвозденог пука*, Лесковац, 1990, стр. 392. Издавач је био Дом културе „Жика Илић Жути“ у Лесковцу, а објављена је у оквиру едиције *Културно-научна баштина*. Рецензенти су били проф. др Мирко Перовић, члан Савета Федерације (истакнути револуционар и ратни старешина са Југа Србије из

Другог светског рата) и проф. др Радош Љушић, историчар, са Филозофског факултета у Београду. Њихове рецензије, писане у јануару 1989. године, објављене су на почетку књиге. То значи да је рукопис књиге био готов већ крајем 1988. године.

У својој рецензији М. Перовић је истакао да књига приказује ратне подвиге великог броја, али не свих, бораца (војника и официра) прослављеног „Гвозденог“ пука српске војске, који су својим јунаштво стекли орден Карађорђевог звезде. Наглашава да није било могуће обухватити све носиоце овог ордена због протекла времена и недостатка података, али да се текст књиге може сматрати у основи документом јер је заснован на аутономним и аутентичним изјавама носилаца овог ордена и њихових сабораца. Стога има извесних неуједначености у приказивању појединачних ратних судбина бораца, али њихови подвизи свакако чине неизоставни део ратне историје Југа Србије током Балканских ратова и Првог светског рата. А представници савезника Србије из редова Велике Антанте изrekli су највише оцене о голготи и епопеји српске војске и српског народа током Првог светског рата. Р. Љушић је у рецензији нагласио да је Туровићева књига писана на основу објављених и необјављених извора, а да је Д. Туровић, као марљиви истраживач, успео да створи и сопствену збирку докумената (фотографија, мемоарских списа, писама и сл.), која му је била од посебне користи у писању ове књиге. Поред тога, консултовао је и најновије радове из историографије о Првом светском рату. Тако је Д. Туровић могао да напише документовану студију о истакнутим јунацима јужноморавског краја, а књига је писана лепо и занимљиво: поједини делови дати су и у дијалозима, у романсијерском виду, понегде је казивање пропраћено и стиховима.

Оба рецензента говорила су на промоцији књиге *Јунаци Гвозденог пука* у Дому културе „Жика Илић Жути“ у Лесковцу 22. 03. 1991. године.

Поред напомена рецензента могу се дати и други подаци о Туровићевој књизи *Јунаци Гвозденог пука*. Књига има четири основна дела, која су насловљена: „I. Од Цера до Солуна“; „II. Крај са највише одликовања у Србији“; „III. Најхрабрији“; „IV. Витези Карађорђевог звезде“. У I делу налази се и Туровићева песма „Солунци“, а потом текст о јунацима Гвозденог пука, у коме је дат општи преглед збивања у Првом светском рату на ратиштима српске војске, а приказан је састав и борбени пут Гвозденог пука, уз сумарне податке о одликованим борцима. Наведени су и други пукови којима су припадали борци са ширег простора лесковачког краја. У II делу говори се о јабланичким витезима Карађорђевог звезде, а том одредницом обухваћени су заправо ратници са простора целог некадашњег Јабланичког среза (Горња и Доња Јабланица и Пуста Река, тј. данашње општине Медвеђа, Лебане и Бојник). Дати су сумарни подаци о ратницима и командантима, о изгинулима ратницима и ратницима избаченим из строја, о унапређењима и одликовањима бораца. Све то представља увод за III део књиге, где се кроз 61 поглавље осветљавају подвизи више од стотину истакнутих ратника. Ратници су разврстани по пореклу из различитих места и предела ширег лесковачког и врањског краја, а тако је поступљено и у IV делу, где су дати спискови носилаца ордена Карађорђевог звезде. Д. Туровић је уз конкретна поглавља о ратницима наводио изворе: архивске документе, изводе из службених гласила, литературу, копије указа, диплома и уверења, ратне дневнике, записана сећања и изјаве учесника ратних догађаја и друге списе. У књизи је објављено 338 фотографија: 244 фотографије појединаца (међу њима је и већи број учесника Топличко-јабланичког устанка); 94 групне фотографије или снимци са скупова, свечаности, ратишта и споменика; такође 16 копија диплома о одликовањима или копија списа. На свакој појединачној фотографији наведена су

имена личности (са називима места одакле они потичу или јединица којима су припадали), као и на добром делу групних фотографија. Означена су на сликама такође ратишта и места скупова и свечаности, као и њихови поводи. Види се да је Д. Туровић у моменту објављивања књиге *Јунаци Гвозденог пука* већ располагао великом збирком фотографија ратника и разних момената ратних збивања током Балканских ратова и Првог светског рата, укључујући ту и Топличко-јабланички устанак. Важна је чињеница да су фотографије у Туровићевој збирци везане не само за подручје Горње Јабланице већ и за шире подручје Југа Србије.

Период 1991–2000. године

Ова деценија била је веома плодна у стваралаштву Д. Туровића. Већ 1995. године отишао је у превремену пензију, тако да је стекао више времена за рад на историографији.

Објавио је прво краће записе:

– „Племенски капетан Дамјан Перовић“, *Наше стварање*, год. XXXVIII, бр. 1–2, Лесковац, 1991, стр. 133–140;

– „Умир крви“, *Осврт. Књижевност, уметност, култура*, бр. 4, Лесковац, 1992, стр. 125–129.

На основу објављеног фељтона у листу *Јединство* (у 44 броја) током прве половине 1992. године, НИП „Јединство“ из Приштине објавило је књигу Д. Туровића: *Ослободилачке борбе у јужној Србији 1915–1918. године*, издање, Приштина, 1992, стр. 200.

*

У Лесковцу је 1–2. октобра 1992. године одржан научни скуп „Топлички устанак 1917. године“, а организатори су били: Историјски институт из Београда и Народни музеј Лесковац. Д. Туровић је поднео: „Допринос Јабланице у Топличком устанку 1916–1918“, које је потом објављено: *Лесковачки зборник*, књ. 33, Лесковац, 1993, стр. 107–118.

*

На првом програму Радио-телевизије Србије емитован је 5. и 6. јануара 1993. године документарни филм (у два наставка) посвећен догађајима на југу Србије у Првом светском рату и у Топличко-јабланичком устанку под насловом „Људи говоре – трагања Добросави Туровића“. Режијери су били Недељко Јешић и Божидар Вучуровић. Основу за казивања у филму представљала је обимна Туровићева збирка докумената и фотографија везана за тај период.

Поводом 100-годишњице Топличко-јабланичког устанка на првом програму Радио-телевизије Србије емитован је 20. фебруара 1997. године дугометражни документарни филм „Топлички устанак 1917“. Филм је реализовао Предаг Павловић, виши војни историчар, а Д. Туровић је био стручни консултант и уступио је на коришћење своју богату збирку докумената и фотографија. На програмима Телевизије Лесковац Д.

Туровић је у више наврата говорио о истакнутим јунацима српске војске са ширег подручја лесковачког краја у Првом светском рату и у Топличко-јабланичком устанку.

*

У Лесковцу је 1994. године одржана изложба „Солунци Јабланичког округа 1916–1918“ у организацији Историјског архива Лесковац. Изложбу су приредили Д. Туровић и стручни радници Архива.

За Први светски рат везана су два Туровићева мања рада, објављена 1994. године: „Потпоручник Алекса Богосављевић“, *Наше стварање*, бр. 1–2, Лесковац, 1994, стр. 123–127; „Ослобођење Лесковца 1918. године. Формирање привремене лесковачке општине“, *Лесковачки зборник*, књ. 34, Лесковац, 1994, стр. 149–154.

Исте године објавио је књигу о једном истакнутом ратнику из Првог светског рата родом из Горње Јабланице (рођен је у Гајтану), носиоцу ордена Карађорђевог звезда, који је касније живео у Барју (у Поречју) код Лесковца: *Миладин Поповић – витез и песник*, Лесковац, 1994, стр. 76. Миладин Поповић се прочуо међу војницима на ратишту не само по јуначким подвизима већ и по својим десетарачким епским стиховима и гуслањем о подвизима српске војске. Знало се такође и за његово дружењем са чувеном болничарком из Енглеске Флором Сендс (Flora Sandes), која је по окончању рата постала потпоручник српске војске и била одликована орденом Карађорђевог звезда.

*

Одбор Скупштине општине Лесковац за обележавање 50-годишњице бомбардовања Лесковца 1944. године и Народни музеј Лесковац организовали су научни скуп „Савезничко бомбардовање Лесковца 6. септембра 1944“, који је одржан у Лесковцу 6–7. септембра 1994. године. Д. Туровић је био члан Одбора, а на скупу је поднео саопштење: „Српска штампа и црквене књиге о бомбардовању Лесковца 6. IX 1944. године“, које је потом објављено: *Лесковачки зборник*, књ. 35, Лесковац, 1995, стр. 271–274.

*

У Београду је 6–7. октобра 1995. године одржан међународни научни скуп „Србија у рату 1915. године – искуства и поуке“, а организатори су били: Савез удружења ратника ослободилачких ратова Србије 1912–1920. године и њихових потомака, Београд – Војноисторијски институт војске Југославије, Београд – Институт за савремену историју, Београд. Д. Туровић је поднео саопштење: „Учешће Јабланица и Пусте Реке у одступним борбама српске војске 1915. године“, које није објављено.

Већ 9. новемба 1995. године одржан је у Лесковцу научни скуп „Лесковац и околина у 1915. години“, а организатор је био Народни музеј Лесковац. Радови са скупа објављени су у *Лесковачком зборнику*, а међу њима и Туровићев прилог: „Учешће Јабланичана у одступним борбама српске војске 1915. године“, *Лесковачки зборник*, књ. 36, Лесковац, 1996, стр. 235–238.

*

Институт за савремену историју из Београда био је организатор научног скупа „Добровољци у ослободилачким ратовима Срба и Црногораца“, који је одржан 11–12. априла 1996. године у Кикинди, а међу учесницима је био и Д. Туровић. Са тог скупа објављен је зборник радова под насловом: *Добровољци у ослободилачким ратовима Срба и Црногораца. Зборник радова са научног скупа одржаног у Кикинди 11. и 12. априла 1996*, издавач: Институт за савремену историју, Београд, 1996. У Зборнику је објављен Туровићев прилог: „Јабланички добровољци у Топличком устанку“ (стр. 237–258).

*

Као што је већ констатовано, Д. Туровић је завршио Вишу мешовиту гимназију Лесковцу (касније гимназија „Станмир Вељковић Зеле“) и матурирао је 1956. године. Поводом 40 година од матурирања ове генерације Гимназија је, на иницијативу Д. Туровића, издала 1996. године јубиларну публикацију: *Прва споменица генерације Више мешовите гимназије у Лесковцу (1955/56)*, укупно 208 страна. Образован је Редакциони одбор Споменице, а аутор публикације био је Д. Туровић, који је написао и Поговор. Свестрано су приказане разне активности у богатом ђачком животу ове генерације гимназијалаца, коју ће потоње време потврдити као успешну. Дато је мноштво података и табеларних прегледа о одељењима и ђацима и о ваннаставним активностима, као и о многим згодама у школи и ван ње. Посебно су дати прегледи каснијих квалификација и професија матураната, који су наставили своје каријере у Лесковцу и другим градовима Србије. Приложено је 160 краћих биографија припадника ове генерације, са 144 појединачне фотографије, а изостале су биографије мањег броја појединаца због недостатка података. Такође је приложено 29 групних фотографија, уз више цртежа, илустрација и вињета. Била је то прва споменица ове лесковачке гимназије, што говори о предузимљивости Д. Туровића и његових школских другова.

*

У Београду је 1996. године објављена књига Д. Туровића, *Јабланички комитски покрет 1916–1918. I*, стр. 256. Издавач је било НИП „Туристичка штампа“ д. д., чији је директор био Драган Канкараш. Рецензент је био проф. др Радослав Љушић, који је у објављеној рецензији (стр. 7) констатовао да је рукопис књиге подељен у два дела, те да се прво објављује први део који обухвата догађаје 1915, 1916. и делимично 1917. године. Нагласио је да се Д. Туровић бави дуго овом проблематиком, те да су му добро познати литература и објављени и необјављени историјски извори, а да и сам поседује велику збирку грађе и драгоцених фотографија. То је, по Љушићевој оцени, омогућило Д. Туровићу да, између осталог, успешно прикаже систем бугарске окупационе власти на Југу Србије и да истражи комитски покрет у Јабланици. Описивањем свих важнијих догађаја и навођењем имена свих значајнијих учесника у борби, Д. Туровић је све то сачувао од заборава, а знатну пажњу је посветио и женама комитима. Р. Љушић закључује да су многи догађаји из локалне историје овде први пут приказани, а они о којима се раније знало допуњени су или су исправљени или свестраније тумачени.

У Предговору књиге Д. Туровић је констатовао да у до тада објављеним књигама и радовима о Топличком устанку ни издалека није истакнут допринос Јабланице у устанку нити су описани и објашњени судбоносни догађаји и масовна страдања Срба у Јабланици, Косаници, Пустој Реци, Поречју, Лесковцу, Власотинцу, Масурици, Врању и Пчињи. Као важна компонента Топличког устанка, јабланички комитски-четнички

покрет 1916–1918. године такође је недовољно осветљен. Позивајући се на своја двадесетпетогодишња истраживања овог сегмента историје Југа Србије и своје објављене радове, Д. Туровић овом књигом заокружује резултате тих истраживања по српским архивима, библиотекама и музејима, али и преданог теренског рада: наводи да је обишао преко 150 насеља на југу Србије и многа гробља топличких устаника, да је водио разговоре са преко 300 преживелих устаника и сакупио драгоцене податке, сећања, фотографије, личне успомене и документе, а прегледао је и црквене књиге умрлих за период 1915–1918. године. Д. Туровић је изразио своју захвалност радницима у архивима који су му помагали у истраживањима, као и бројним појединцима са којима је такође сарађивао и који су му пружили извесну помоћ. Такође је са захвалношћу именовао преминуле учеснике топличко-јабланичких устаничких збивања који су оставили писана сећања на те дане, што је Д. Туровић такође користио у свом раду. У књизи је објављено, уз три карте попришта догађаја, укупно 176 фотографија на квалитетном папиру: 120 појединаца, 27 групних фотографија и 29 фотографија споменика, докумената и места важних догађаја из времена Устанка.

Промоцију ове књиге организовало је Удружење ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца, а одржана је 28. јуна 1996. године у ресторану „Марш на Дрину“ у Београду. На промоцији је говорио проф. др Радош Љушић.

*

Д. Туровић је посветио један рад истакнутом учеснику Грађанског рата у бившој Југославији: „Ратко Зечевић, добровољац и командант у Грађанском рату 1990–1995. у бившој Југославији“, *Добровољачки гласник. Орган Удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца*, бр. 9, Београд, 1997, стр. 147–150.

*

Враћајући се поново на теме из Првог светског рата, Д. Туровић је у истом гласилу објавио два рада:

– „Жене у Топличком устанку“, *Добровољачки гласник. Орган Удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца*, бр. 9, Београд, 1997, стр. 67–76;

– „Помоћ Срба из Канаде и Америке. Неке судбине добровољаца-Јабланичана“, *Добровољачки гласник. Орган Удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца*, бр. 10, Београд, 1997, стр. 109–112.

*

Поводом 80 година од избијања Топличког устанка одржан је 27–28. марта 1997. године у Прокупљу и Лесковцу научни скуп „Топлички устанак 1917. године“. Организатори су били: Удружење ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца из Београда и Војноисторијски институт Војске Југославије Д. Туровић је био члан Организационог одбора скупа, а објављен је и његов рад у зборнику са скупа: „Устаничке борбе у лесковачком крају 1916–1918“, [у:] *Топлички устанак 1917. године. Зборник радова са научног скупа одржаног у Прокупљу и Лесковцу 27. и 28. марта 1997. године*, издавачи: Удружење ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака

и поштовалаца – Војноисторијски институт Војске Југославије, Београд, 1997, стр. 94–104.

У вези са наведеним научним скупом, припремљена је и изложба „Топлички устанак 1917. године“, која је отворена 27. марта 1997. године у Прокупљу. Организатори изложбе били су: Удружење ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца, Београд; Друштво за неговање традиција ослободилачких ратова до 1918. године, Београд; Војноисторијски институт Војске Југославије; Народни музеј, Прокупље; Народни музеј, Лесковац. Изложбу су приредили: Добросав Туровић, Предраг Павловић и Милорад Манић.

Добросав Туровић и Предраг Павловић такође су припремили каталог ово изложбе, који је посебно објављен: *Топлички устанак 1917. године*, Прокупље, 1997, стр. 24. Изложба је потом приказана у градовима: Лесковац, Ниш, Косовска Митровица, Владичин Хан, Нови Сад, Београд, Ковин, Требиње.

*

У Новој Вароши је одржан 27. јун 1997. године научни скуп „Живот и дело војводе Петра Бојовића“, а организатори су били: Скупштина општине Нова Варош – Завичајно удружење Златараца – Историјски музеј Србије – Војно-историјски институт Војске Југославије, Београд. Д. Туровић је поднео саопштење: „Учешће топличких устаника и народа у завршним операцијама“. У објављеном зборнику радова са овог скупа (Нова Варош – Београд, 1998) нема рада Д. Туровића.

У Београду је 15–16. октобра 1997. године одржан међународни научни скуп „Први балкански рат 1912. године – искуства и поуке“, а организатори си били: Савез удружења ратника ослободилачких ратова Србије 1912–1920. године и њихових потомака, Београд – Војноисторијски институт војске Југославије, Београд – Институт за савремену историју, Београд. Д. Туровић је поднео саопштење: „Учешће Јабланице у ратним операцијама српске војске 1912. године на сектору Копиљак–Секирача“. Нема податка да је објављен тај Туровићев рад.

*

Д. Туровић је објавио и следећа три рада:

– „Други Обилић“ [Илија поп Тоне Илић], *Добровољачки гласник. Орган Удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца*, бр. 13, Београд, 1999, стр. 222–226;

– „Проглашење Медвеђе за Варошицу“, *Лесковачки зборник*, књ. 40, Лесковац, 2000, стр. 347–352;

– „Атанасије Д. Младеновић“, *Лесковчанин*, бр. С/12, 2000, Лесковац, стр. 12–13.

Такође је био рецензент и писац предговора за књигу: Милутин Манојловић, *Бројеви не умиру*, Лесковац, 1998.

*

Средином 1995. године Д. Туровић је ступио у сарадњу са Завичајним удружењем „Горња Јабланица“ из Београда, у коме су били окупљени људи пореклом из Горње Јабланице. У настојању да реализује неке од својих програмских циљева, ово удружење је донело одлуку да се приступи писању монографије о Горњој Јабланици, којом би историја тог краја била свестраније осветљена и афирмисана. Извршни одбор Удружења утврдио је концепцију монографије, у оквиру које је требало подробно приказати период после ослобођења Горње Јабланице од османске власти 1878. године. У том циљу образован је 1997. године посебан Уређивачки одбор, а писање монографије поверено је Добросаву Туровићу као афирмисаном историчару и истраживачу, који се до тада више од три деценије бавио истраживањем прошлости Горње Јабланице, посебно њене ратне историје. Уређивачки одбор чинили су добри познаваоци Горње Јабланице, старије и млађе генерације: Драгољуб – Драгиша Вукадиновић, мр Марко Јововић, Спасоје Тодоровић, Никола Вулетић, др Димитрије Драговић, Јован Ђурашиновић, мр Милош Луковић, Радојица Љубомирац, мр Миливоје Павловић и Јеврем Цокић). Председник Уређивачког одбора био је прво генерал-пуковник Спасоје Тодоровић, а потом генерал-пуковник Јеврем Цокић.

Извршни одбор је дао јасне смернице Уређивачком одбору, пратио његов рад и руководио целокупним послом на припреми и издавању књиге. То је била прилика да Д. Туровић искористи, употпуни и пречисти резултате својих вишегодишњих истраживања, уз сталну сарадњу са Уређивачким одбором. У том послу главни сарадници Д. Туровића били су, почев од ране јесени 1997. године, чланови Уређивачког одбора мр Милош Луковић и Драгољуб Вукадиновић. После трогодишњег свестраног рада и сарадње, Уређивачки одбор је у августу 2000. године заједно са Д. Туровићем утврдио коначан текст монографије, који је достављен рецензентима на мишљење. Рецензенти су били: проф. др Радош Љушић; др Момчило Павловић, виши научни сарадник Института за савремену историју у Београду; Миладин Милошевић, помоћник директора Архива Југославије у Београду; пуковник др Славко Вукчевић, научни саветник и начелник Војноисторијског института Војске Југославије у Београду.

У својој рецензији од 09. 09. 2000. године Р. Љушић је навео да су ретки локални историчари који подједнако познају повест свог народа и свога краја, а да је један од таквих Добросав Туровић, који се многим својим делима и другим видовима делатности показао као најбољи зналац Јабланичког краја и његове шире околине. Стога је, као дугогодишњи упорни и марљиви истраживач, несумњиво био најпозванија личност да напише историју овог краја. Р. Љушић је даље нагласио да Д. Туровић има посебно развијен историографски нерв: уме да ухвати занимљиве појаве из локалне историје и да их као мале целине, јединствене приче, али са солидном историјском потком, прикаже на лапидаран и књижевно уобличен начин. Поред тога, Д. Туровић често наводи имена Горњојабланичана у свим важнијим догађајима, што гледано са стране оптерећује текст; али посматрано са становишта локалне историје, то је неопходно јер савременици који ће читати ову књигу воле да нађу у њој име неког свог, мање или више, славног претка. Уз друге позитивне оцене, Р. Љушић је најтоплије и са ретким задовољством предложио да се рукопис Д. Туровића што пре појави у виду засебне монографије, са уверењем да ће рецензирани рукопис бити дело које ће чинити част свима: аутору, Завичајном удружењу „Горња Јабланица“, свим Горњојабланичанима и српском роду у целини.

У својој рецензији од 17. 10. 2000. године М. Павловић (иначе родом из околине Лебана) нагласио је, између осталог, да је монографија Д. Туровића о Горњој Јабланици заснована на истраживањима у архивским и музејским установама и у литератури. Сматра да је посебна вредност Туровићевог рукописа то што су у њега инкорпорирани усмени извори (теренски рад) које је аутор више деценија марљиво скупљао и који дају посебну боју и људску димензију мозаику о историји Горње Јабланице. Имајући у виду чињеницу да је Туровићев рад базиран на истраживањима и достигнућима савремене историографије, да је композиционо добро постављен, да је писан лаким и језгровитим стилом, уз истицање бројних примера, и да је први такве врсте који на целовит начин обухвата огроман временски период у прошлости Горње Јабланице, М. Павловић је био мишљења да текст рукописа, после ситних исправки и допуна, треба што пре публиковати.

После прибављања писмених позитивних рецензија и усмених сугестија рецензената, током септембра и октобра 2000. године извршене су ситне исправке, прецизирања и допуне у Туровићевом рукопису, а 16. новембра 2000. године Извршни одбор Завичајног удружења „Горња Јабланица“, на челу са председником Спасојем Тодоровићем, прихватио је рукопис Туровићеве монографије за штампу. Потом је предузет дуготрајни посао (до лета 2002. године) на техничкој припреми књиге за штампу, који је обављан у сарадњи са издавачком кућом „Народно дело“ из Београда, са којим је Завичајно удружење „Горња Јабланица“ 1998. године заједнички издало књигу универзитетског професора др Милорада Васовића „Горња Јабланица. Географска својства“.

Период 2001–2011. године

У издању ИП „Лесковчанин“, у оквиру библиотеке *Незаборавник*, објављена је књига Добросави Туровића, *Горојабланичани погинули 1912–1999. године (спомен књига)*, Лесковац, 2001, стр. 188. У Предговору књиге (писан у пролеће 2001. године) Д. Туровић је указао на историјат проучавања разних аспеката подручја Горње Јабланице, а посебно на своје ангажовање на том пољу дугом више од три деценије. Истакао је да је током својих дуготрајних истраживања сакупио на хиљаде копија архивских јединица и фотографија и забележио на стотине разговора са учесницима историјских збивања, на основу чега су настале две драгоцене збирке: о српским ратницима 1912–1918. године и о Топличком устанку 1916–1918. године. То му је омогућило да приступи изради спискова погинулих Горњојабланичана у XX веку. Ти спискови су били саставни део рукописа његове монографије *Горња Јабланица кроз историју*, а били су више пута разматрани, ревидирани и усаглашени на састанку Уређивачког одбора ове монографије 16. јула 1999. године. Међутим, због обимности рукописа монографије и финансијске ситуације издавача спискови нису штампани. Стога је Д. Туровић нашао начина да спискове објави као посебну књигу под насловом *Горојабланичани погинули 1912–1999. године (спомен књига)*. Како је Д. Туровић констатовао, ова књига чини својеврстан наставак његове монографије *Горња Јабланица кроз историју*. Књига има, поред Увода, пет целина, које се односе на погинуле Горњојабланичане и њихова јуначка дела: 1) у ослободилачким ратовима Србије 1912–1918; 2) у Топличком устанку 1916–1918. године; 3) у Другом светском рату 1941–1945. године (у разним формацијама); 4) у грађанском рату у бившој Југославији 1990–1995. године; 5) у одбрани од НАТО агресије 1999. године. Шести

даје списак пуковника и генерала, са приказом њихових војних дужности и напредовања. У књизи се налази укупно 165 фотографија: 152 појединих личности и 13 групних снимака или снимака споменика изгинулима.

*

Д. Туровић је 2001. године објавио краћи текст „Три добровољца – три јунака српске војске“, *Добровољачки гласник. Орган Удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца*, бр. 18, Београд, 2001, стр. 264–266.

Такође је био рецензент и писац Предговора за књигу Загорке и Николе Јовановића, *Црква Светог вазнесења Господњег у Медвеђи код Лесковца*, Медвеђа, 2001.

*

После дужих техничких припрема за штампу, Завичајно удружење „Горња Јабланица“ из Београда објавило је књигу: Добросав Ж. Туровић, *Горња Јабланица кроз историју*, Београд, 2002, стр. 734. На почетку књиге налази се „Реч издавача“ (потписан је Извршни одбор Завичајног удружења), где је разјашњено како је био организован и како је текао поступак припреме ове монографије. Удружење је одало признање аутору Добросаву Туровићу, као и његовим главним помоћницима у том дуготрајном и сложенем послу: мр Милошу Луковићу и Драгољубу – Драгиши Вукадиновићу, који су били и уредници монографије (биографије ове тројице сарадника дате су на крају књиге). Аутор је у Предговору указао на историјат и резултате својих вишегодишњих истраживања, а констатовао је да је историјску материју која обухвата ова књига распоредио у 14 хронолошких делова, рашчлањених у уже целине. То је све обогато списковима насеља и имена, фотографијама, мапама и другим приказима људи, предела и културно-историјских споменика из разних раздобља историје овог краја. Навео је са захвалношћу имена земљака (на разним дужностима) који су му посебно помагали током вишегодишњих истраживања и припреме монографије, укључујући и уреднике књиге и чланове Уређивачког одбора. Уважио је и сугестије рецензената, којима је такође изразио захвалност. На крају је истакао да, после дуготрајног и мукотрпног пута трагања за историјском сликом свога завичаја, осећа неизмерну радост јер види да се помаља споменик генерацијама Горњојабланичана – наших предака, сродника и земљака. У књизи су објављене укупно 432 фотографије: 347 појединих личности; 43 групних; 42 снимка споменика изгинулима, цркава, разних објеката, докумената, археолошких пунктова и пејсажа. Наведена је опсежна литература са изворима: архивска грађа и објављена грађа; лична збирка Д. Туровића (документи, фотографије, мапе, рукописи); необјављени мемоари и сећања (у оригиналу или копијама) 28 Горњојабланичана и један необјављени рукопис земљака.

Промоција ове књиге одржана је 13. јуна 2003. године у сали Радничког универзитета „Ђуро Салај“ у Београду, где су иначе заседали органи Завичајног удружења „Горња Јабланица“. На промоцији су говорили проф. др Радош Љушић и проф. др Радивоје Паповић, тадашњи ректор Универзитета у Приштини (са седиштем у Косовској Митровици). Претходно је одржана промоција књиге у Новом Саду, 13. децембра 2002. године, на којој је о књизи говорио мр Добросав Илић из Новог Сада, публициста и просветни радник, пореклом из Пусте Реке.

*

Током 2002. и 2003. године Д. Туровић је објавио два мања рада о јунацима из Првог светског рата:

– „Хајдук Вуксан Стругопутић – витез Карађорђевог звезда“, *Добровољачки гласник. Орган Удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца*, бр. 19, 2002, стр. 4;

– „Власотиначки јунаци у српској војсци (1914–1918)“, *Власотиначки зборник*, књ. 1, Власотинце, 2003, стр. 113–122.

*

У издању Скупштине општине Медвеђа и културног центра Власотинце објављена је 2004. књига Добросави Ж. Туровића *Горња Јабланица. Људи и време (прилози за студију)*, Лесковац, стр. 515. Рецензент је био проф. др Живан Стојковић, историчар из Лесковца. У Предговору Д. Туровић је, између осталог, нагласио да је пишући монографију *Горња Јабланица историју* прикупио и архивску и мемоарску грађу о познатим људима овог краја: о првим насељеницима до 1911. године; о истакнутим борцима српске војске 1912–1918. године; о учесницима Топличког устанка 1917. године; о угледним људима између два светска рата; о војно-политичким руководиоцима и борцима у НОР-у 1941–1945. године, а за период од 1946. до 2000. године највише података о познатим људима Горње Јабланице прикупио је лично.

При писању ове књиге аутор се определио да прикаже оне личности које су стекле друштвена признања и пронеле име Горње Јабланице широм Србије и бивше Југославије. Уз уводна разматрања о одговарајућим периодима у прошлости Горње Јабланице, биографије ових личности сврстао је на следећи начин: I. Насељеници у Горњој Јабланици 1879–1911: народни посланици (3 биографије); председници општина (6 биографија); буљубаше-граничари (6 биографија); свештеници и учитељи (6 биографија); II. Носиоци две Карађорђевог звезда (седам биографија); III. Војводе, четовође и устаници у Топличком устанку (17 биографија); IV. Познате личности између два светска рата 1919–1939 (17 биографија); V. Учесници Народноослободилачког рата 1941–1945: народни хероји Југославије (4 биографије); војно-политички руководиоци (29 биографија); VI. Познати Горњојабланичани 1945–2000: савезни и републички функционери (16 биографија); генерали (7 биографија); покрајински функционери (5 биографија); доктори наука (26 биографија); магистри наука (4 биографије); руководиоци у савезним и републичким органима управе (7 биографија); пуковници и официри у истом рангу (40 биографија); председници општина (22 биографије); начелници и руководиоци служби (12 биографија); политички функционери (9 биографија); директори радних организација и установа (32 биографије); председници судова, судије и адвокати (11 биографија); просветни радници (15 биографија); књижевници (4 биографије); уметници-сликари (2 биографије); историчари и публицисти (5 биографија); новинари (7 биографија); песници (4 биографије); гуслари (6 биографија); аматери – културни ствараоци (4 биографије); спортисти (8 биографија). На крају књиге аутор је навео имена Горњојабланичана чије биографије нису ушле у књигу, а разврстао их је по сличном критеријуму као код личности чије су биографије дате. У оквиру приказивања извора за ову књигу Д. Туровић је навео збирке, сећања, исказе и биографије које је користио.

Књига садржи укупно 356 фотографија: 328 појединих личности и 28 групних или снимака споменика, гробова, цркава и места.

Прва промоција ове књиге одржана је 18. априла 2004. године у сремском манастиру Велика ремета. О књизи је говорио мр Добросав Илић из Новог Сада, публициста и просветни радник, пореклом из Пусте Реке. Промоција је одржана и у Власотинцу 11. јуна 2004. године, у библиотеци Културног центра. О књизи су говорили: проф. др Живан Стојковић, рецензент, и Данило Коцић, књижевник и публициста из Лесковца.

*

Д. Туровић је објавио три рада у кратком временском размаку:

– „Топличко-јабланички устаници након пробоја Солунског фронта 1918. године“; [у:] *Ратно добровољаштво на српским етничким просторима до краја Првог светског рата. Зборник радова са научног скупа одржаног 26. и 27. новембра 2002. године*, издавач: Удружење ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца, Београд, 2004, стр. 243–254;

– „Драго Б. Мучалица – добровољац у Балканском и два светска рата“, *Добровољачки гласник. Орган Удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца*, бр. 28, Београд, 2006, стр. 195–200.

– „Медвеђска народна школа 1888–1912“, *Лесковачки зборник*, бр. 46, Лесковац, 2006, стр. 127–140.

*

Д. Туровић је заједно са Небојшом Ивановићем објавио две књиге:

– *Лесковац и Лесковачки крај 1915–1918*, Лесковац, 2006, стр. 320. Издавач је Историјски архив Лесковац, а рецензент проф. др Живан Стојковић, историчар;

– *Записи топличког четника др Божидара Поповића Божја 1916–1918*, Лесковац, 2006, стр. 220. Издавач је Историјски архив Лесковац, а рецензент Зоран Вељановић, историчар и архивиста.

– Заједно са Новицом Пешићем и Предрагом Павловићем Д. Туровић је објавио књигу: *Устанак у Топлици и Јабланици 1917*, Београд, 2006, стр. 256. Издавач је Удружење ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца. Рецензенти су историчари др Милутин Фолић и др Миливој Родић.

– Добросав Туровић, Момчило Павловић, Никола Илић, Владимир Николић, Томислав Биберовић и Миладин Шарац заједнички су аутори монографије: *Основна школа „Горња Јабланица“ у Медвеђи 1888–2008*, Медвеђа – Лесковац, 2008.

*

У Лесковцу је 4–5. децембра 2008. године одржан научни скуп „Културно-историјска баштина Југа Србије“, а организатори су били: Народни музеј Лесковац и Институт за савремену историју из Београда. Д. Туровић је поднео саопштење „Прихват и смештај Прве српске армије и француске војске у Лесковцу после пробоја Солунског фронта (Поводом 90. година пробоја Солунског фронта и ослобађања Лесковца)“, које је потом објавио: *Лесковачки зборник*, књ. 49, Лесковац, 2009, стр. 81–92.

Наредни научни скуп „Културно-историјска баштина Југа Србије“ одржан је 22–23. октобра 2010. године у Лесковцу, организатори су поново били: Народни музеј Лесковац и Институт за савремену историју из Београда. Д. Туровић је поднео саопштење: „О женама учесницама Топличког устанка у Лесковачком зборнику“, које је потом објавио: *Лесковачки зборник*, књ. 51, Лесковац, 2011, стр. 191–196.

*

Д. Туровић је објавио њигу *Тужбалице Горње Јабланице*, Лесковац, 2010, стр. 124. Издавач је фирма „Филекс“ из Лесковца, а рецензент проф. др Момчило Златановић, историчар књижевности из Врања. Промоција књиге одржана је 15. априла 2010. године у Народном музеју у Лесковцу, а о књизи су говорили рецензент проф. др Момчило Златановић и мр Мирослав Здравковић, правник и културни радник из Лесковца.

*

У издању Удружења писаца Лесковца објављена је збирка Д. Туровића *Зебљиве зоре (песме)*, Лесковац, 2010. Рецензент је Мирослав Крсмановић, књижевник из Лесковца. Промоција књиге одржана је 9. децембра у Народном музеју Лесковац, а о књизи је говорио Данило Коцић, књижевник и публициста из Лесковца.

Промоција је била у оквиру шире свечаности у Народном музеју Лесковац која је уприличена поводом 75. година живота Д. Туровића, а била је посвећена његовом целокупном стваралаштву (приређена је и пригодна изложба Туровићевих књига, диплома и других друштвених признања). Том приликом су о укупном стваралаштву Д. Туровића говорили историчари из Лесковца: проф. др Живан Стојковић, Хранислав Ракић и Никола Илић.

*

Д. Туровић је написао *In memoriam* поводом смрти два истакнута истраживача и универзитетска професора родом са Југа Србије:

– „Проф. др Димитрије Кулић“, *Лесковачки зборник*, књ. 44, Лесковац, 2004, стр. 477–479;

– „Проф. др Милорад Васовић (1826 –2005)“, *Лесковачки зборник*, бр. 45, Лесковац, 2005, стр. 445–446.

Д. Туровић је такође био рецензент следећих књига:

- Драгиша И. Кецојевић, *Валандовски покољ 20. марта 1915. године*, ауторско издање, Скопље, 2005, стр. 147;
- Добросав Љ. Илић, *Српски четнички покрет: Коста Пећанац – Дразја Михаиловић 1904–1944*, Рума, 2006;
- Небојша М. Ивановић, *Шест књига библиотеке Историјског архива*, књ. 17, Лесковац, 2006;
- Новица Пешић, *Коста Војиновић Косовац – војвода Топличког устанка 1917*, Београд, 2007.

Период 2012–2018. године

У последњем периоду живота и стваралаштва Д. Туровић је такође имао разноврсну активност.

У Прокупљу је 5. октобра 2012. године одржан округли сто „Други пешадијски пук „Књаз Михаило“ – Гвоздени пук у ослободилачким ратовима 1912–1918“. Д. Туровић је поднео саопштење: „Истакнути јунаци Гвозденог пука из Јабланице“; објављено је у тематском зборнику: *Други пешадијски пук „Књаз Михаило“ – Гвоздени пук у ослободилачким ратовима 1912–1918. Зборник радова са округлог стола*, издавач: Историјски архив Топлице, Прокупље, 2014, стр. 99–125.

У Лесковцу је 23–24. новембра 2012. године одржан трећи по реду научни скуп „Културно-историјска баштина Југа Србије“. Организатори су били (као и раније) Народни музеј Лесковац и Институт за савремену историју из Београда. Д. Туровић је поднео на скупу саопштење: „Припреме за Први балкански рат у Јабланичком срезу и гранични сукоби 1912. године“, које је потом објавио: *Лесковачки зборник*, књ. 53, Лесковац, 2013, стр. 89–114.

У Београду је 23. новембра 2012. године, одржан научни дкуп: „Први балакански рат – сто година касније, са посебни освртом на учешће и допринос четничких (добровољачких) јединица“. Организатор је било Удружење ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца из Београда. Д. Туровић је поднео саопштење: „Учешће Јабланичког среза у Првом балканском рату и граничне борбе 1912“. Нема податка о објављивању.

*

У овом периоду Д. Туровић је у *Лесковачком зборнику* објавио пет радова:

- „Зимовање херцеговачких Срба, колониста, у Лесковцу и рударском црквеном конаку 1889. године“, *Лесковачки зборник*, књ. 52, Лесковац, 2012, стр. 104–111;
- „Учешће Лесковчана и Власотинчана у Другом балканском рату 1913. године“, *Лесковачки зборник*, књ. 54, Лесковац, 2014, стр. 125–136;

– „Учешће Јабланичана у Великом рату 1914–1918“, *Лесковачки зборник*, књ. 55, Лесковац, 2015, стр. 49–72;

– „Јабланички срез за време бугарске окупације у Великом рату (1915–1918)“, *Лесковачки зборник*, књ. 56, Лесковац, 2016, стр. 69–90;

– „Злочини бугарских контрачета и сабирни логори (поводом 100 година од Топличког устанка)“, *Лесковачки зборник*, књ. 58, Лесковац, 2018, стр. 133–156.

Такође је објавио приказ књиге Мирка Добричанина *Топлички Гвоздени пук „Књаз Михаило“* (Београд, 2012): *Лесковачки зборник*, књ. 53, Лесковац, 2013, стр. 309–310.

*

Заједно са књижевником и публицистом Данилом Коцићем, приредио је књигу песама лесковачког песника Војина Ј. Митровића *Стојбина. Песме*, издавач: Удружење писаца Лесковца, Лесковац, 2012.

Био је рецензент родословне хронике Митра М. Јововића *Јововићи у Србији*, издавач фирма „Филекс“, Ниш, 2013.

У издању Удружења писаца Лесковца Д. Туровић је објавио родословну хронику о широј породици (братству) Туровић: *Породични летопис*, Лесковац, 2014, стр. 227.

Постхумно објављени радови 2019. године

У Народном музеју Топлице одржан је 23–26. фебруара 2017. године међународни научни скуп „Топлички устанак – 100 година касније“, организатори: Народни музеј Топлице и Историјски архив „Топлица“ из Прокупља и Институт за стратегијска истраживања Министарства одбране Републике Србије. Д. Туровић је поднео саопштење: „Страдање села Гајтана у Јабланици 1917. за време Топличког устанка“, који је касније објављен: *Топлички зборник. Часопис за друштвено-хуманистичке науке*, бр. 4, Прокупље, 2019, стр. 51–73.

Издавачка кућа Службени гласник из Београда и Српска академија наука и уметности заједнички издају Библиотеку *Корени*, у којој се поново објављују радови истакнутих истраживача појединих крајева где обитава српски народ. У оквиру те библиотеке објављена је књига бр. 40 под насловом *Јабланица и Пуста Река. Насеља, порекло становништва, обичаји*, приредио Борисав Челиковић, Београд, 2019, стр. 1019. У књизи (стр. 147–212) објављени су фрагменти из књиге Д. Туровића *Горња Јабланица кроз историју*, и то стране: 47–51, 55–60, 66–68, 86–91, 98–99, 107–125, 127–153, 158–171, 173–180. Ти фрагменти се односе на следеће тематске целине из прошлости Горње Јабланице: наслеђе средњовековне Србије; период под турском влашћу; српски ослободилачки рат 1877/1878. године; Горња Јабланица – мала војна крајина и њено насељавање 1878–1912. године.

Остали облици стваралаштва

Поред наведених, о свим осталим облици стваралаштва Д. Туровића и стеченим признањима исцрпне податке пружају наведене књиге Момчила М. Миленковића из 2002. и 2014. године, које су посвећене раду стваралаштву Д. Туровића. Овде се указује на најважније податке.

Бројне радове публицистичког карактера (чланке и фељтоне), на различите теме, Д. Туровић је објављивао од почетка своје истраживачке делатности у разним гласилима. Највише је био упућен на лесковачка гласила: у листу *Наша реч* објавио је преко 100 прилога, а нешто мање у листовима *Трибина младих*, *Лесковчанин*, *Лесковачки дневник* и *Помак*. Знатан број прилога (око 50) објавио је у листу *Политика* (Београд), а мањи број у листовима *Народне новине* (Ниш) и *Топличке новине* (Прокупље). У листу *Јединство* (Приштина) објавио је током прве половине 1992. године (у 44 броја) фељтон под називом *Ослободилачке борбе у јужној Србији 1915–1918. године* (на основу тог фељтона НИП „Јединство“ из Приштине објавило је 1992. годину књигу под истим насловом, стр. 200). Понеки Туровићев прилог може се наћи и у београдским листовима: *Бригадир*, *Просветни преглед*, *Новости*, *Политика експрес* и *Војска*.

Објављивање књига и други видови стваралаштва Д. Туровића пропраћени су текстовима у разним гласилима: *Наша реч*, *Наше стварање*, *Лесковачки зборник*, *Трибина младих*, *Лесковчанин*, *Политика*, 4. јул, *Вечерње новости*, *Борба*, *Добровољачки гласник*, *Новосадски фолклор*, *Никишићке новине*. Као што је напред наведено, лесковачки публициста и књижевник Данило Б. Коцић посветио је знатну пажњу стваралаштву Д. Туровића у својим делима о лесковачким писцима (која имају и електронска издања), а Туровићево књижевно и научно стваралаштво осветљава и књига Костадина Цветковића (Ерсеновче) *Пет деценија књижевног клуба „Глубочица“* (Лесковац, 2019).

Д. Туровић је био активни члан књижевних клубова „Светислав Вуловић“ и „Глубочица“ у Лесковцу. Касније је био и члан Удружења писаца Лесковца и Савеза књижевника Савезне Републике Југославије.

Поред објављених песама (о чему је напред било речи), Д. Туровић је покушавао да пише и прозне текстове, од којих су неки остали у рукопису. Добитник је три награде за текстове књижевног карактера:

- прва награда за причу „Три краљева дуката“ (1992) на књижевном конкурс у „Карађорђе и Карађорђевић“ Свесрпског савеза Краљевског књижевног клуба „Карађорђевић“ из Београда;
- друга награда за причу „За краља и отаџбину“ (1993) на књижевном конкурс у „Карађорђе и Карађорђевић“ Свесрпског савеза Краљевског књижевног клуба „Карађорђевић“ из Београда;

- прва награда (1999) Фондације „Драгојло Дудић“ из Београда за рукопис „Јунаштво Јабланичана 1912–1918“.

*

За разне видове рада и стваралаштва Добросав Туровић је добио неколико одликовања и више захвалница и разних признања. Овде се наводе најважнија:

- Орден рада са златним венцем (1979);
- Медаља за војне заслуге (1967);
- Медаља заслуге за народ (1988);
- Медаља Друштва за неговање традиција ослободилачких ратова Србије до 1918. године (Београд);
- Медаља „Војвода Живојин Мишић“ Друштва за очување споменика и неговање традиција ослободилачких ратова Србије 1912–1920 (Београд);
- Октобарска награда Скупштине општине Лесковац (1978) за допринос у реализацији васпитно-образовног рада и организовање живота и рада студената и ученика у Дому „Славка Недић-Милојевић“ у Лесковцу;
- Златна значка Културно-просветне заједнице Србије (1982) за несебичан, предан и дуготрајан рад и стваралачки допринос у ширењу културе народа и народности СР Србије;
- Награда (са повељом) Културно-просветне заједнице Лесковац (1993) за запажене резултате у културном стваралаштву.

*

Добросав Туровић је у више прилика исказивао захвалност својим сарадницима, пореклом из Горње Јабланице, за указану помоћ и подршку у раду. Имена и фотографије оних личности који су се у томе посебно истакли наведени су у књигама Момчила М. Миленковића из 2002. и 2014. године, које су посвећене раду стваралаштву Д. Туровића.

II. СРЕЂИВАЊЕ ЛИЧНОГ ФОНДА ДОБРОСАВА ТУРОВИЋА И ИЗРАДА ПРВОГ ДЕЛА СУМАРНОГ ИНВЕНТАРА

Сва истраживачка (некњижна) грађа коју је Д. Туровић поклонио Библиотеци чини Лични фонд Добросава Туровића, који чини саставни део Легата Добросава Туровића у Општинској библиотеци „Петар Петровић Његош“ у Медвеђи.

На Лични фонд Добросава Туровића примењују се архивистичка правила и стандарди, а непосредно и важећа упутства:

- 1) *Упутство о сређивању личних и породичних фондова*, објављено у часопису *Архивски преглед*, бр. 1–2, Београд, 1970, стр. 58–61;
- 2) *Упутство о изради сумарног инвентара*, објављено у часопису *Архивски преглед*, бр. 1–2, Београд, 1985, стр. 187–189.

Поступак сређивања Личног фонда Добросава Туровића обављен је на основу *опште систематизационе шеме* која је идентична са *структуром и садржајем* синтетичке монографије Добросава Ж. Туровића *Горња Јабланица кроз историју*, коју је издало Завичајно удружење „Горња Јабланица“ из Београда 2002. године. Распоред материје и цео садржај те монографије, која има четрнаест хронолошки распоређених делова са више поглавља, дефинисани су уз ослањање управо на грађу коју је Д. Туровић сакупио и користио у писању Монографије, а која сада припада његовом личном фонду у Библиотеци.

Посла на сређивању Личног фонда Добросава Туровића прихватио се добровољно др Милош Луковић, правник и филолог, научни саветник Балканолошког института САНУ (у пензији), који је био главни сарадник Д. Туровића у дужој припреми текста монографије *Горња Јабланица кроз историју*, а као сродник Д. Туровића сарађивао је са њим у дуготрајном периоду. У послу на сређивању Личног фонда Д. Туровића, који је обухваћен овим Сумарним инвентаром, М. Луковић је имао пуно разумевање, подршку и помоћ целокупног особља Библиотеке, а са њим су непосредне сарађивале: Љиљана Димић, библиотекар и Александра Величковић, књижничар /навести и друге сараднике/.

У току досадашњег сређивања Личног фонда Добросава Туровића идентификована је следећа грађа:

- 1) Туровићеви синтетички интегрални радни текстови, који се односе на целокупну прошлост подручја Горње Јабланице (тако да се не могу везивати само за поједине периоде те прошлости);
- 2) грађа која се односе на поједине периоде историје Горње Јабланице и Југа Србије до ослобођења од османске власти 1878. године (углавном објављени радови других аутора и друге публикације);
- 3) грађа која се односи на мирнодопски период 1878–1912. године у прошлости Горње Јабланице и Југа Србије, тј. до Балканских ратова (претежно копије бројних

архивских докумената и мањи број фотографија, уз радове других аутора и друге публикације које се односе на овај период).

Основни проблем у сређивању овог личног фонда представљала је велика расутоост грађе у фасциклама различитог облика и величине (са неуједначеном садржином) које је Д. Туровић предао Библиотеци као поклон. Неке фасцикле обухватале су и по неколико несродних области, а унутар самих области често грађа није имала тематски и хронолошки редослед. У свему томе виде се трагови Туровићевог цикличног коришења грађе, при чему је он реметио почетни поредак грађе, који ни у зачетку није увек био узорно постављен. Све то, наравно, не лишава грађу њене изворне вредности, али да би била употребљива – требало ју је изнова класификовати и систематизовати.

То је подразумевало напор да се пажљиво сагледа садржај сваког појединачног документа у грађи – нарочито код архивске грађе – како би се тај документ повезао са документима истог или сродног предмета по теми и хронологији. Код архивских аката видљива је комуникација поводом истих питања више органа власти: од општинских и среских до окружних начелстава и министарстава ондашње Кнежевине/Краљевине Србије: Министарства унутрашњих дела, Министарства народне привреде, Министарства иностраних дела, Министарства војног и др.

С обзиром на честу распарчаност грађе или појединих докумената који припадају истим целинама, било је неопходно „хефтати“ сређене документе из истих целина и систематизовати их у шире тематске и хронолошке целине – по омотима унутар архивских кутија-фасцикли. На тај начин омогућено је будућим корисницима лакше сналажење у грађи, а уједно се предупредује евентуално будуће раздвајање (распарчавање) грађе и ремећење утврђеног поретка систематизоване грађе.

Када је на наведени начин сагледана и систематизована сва грађа која се односила на период до Балканских ратова, приступило се њеном похрањивању у нове архивске кутије-фасцикле (димензије: 35x25x10 цм), које представљају основне инвентарне јединице. До сада је обрађено 26 таквих кутија-фасцикли, а њихов поредак (редослед) устројен је применом усвојене *опште систематизационе шеме*. Називи и садржај сваке до сада обрађене архивске кутије-фасцикли формулисани су онако како то предвиђа наведено *Упутство о изради сумарног инвентара*: концизно, али на прегледан и јасан начин, чиме се будућим корисницима омогућава олакшан основни увид у садржину грађе која се налази у фасцикли.

У називима кутија-фасцикли и у опису њиховог садржаја коришћени су изворни термини који се јављају у архивској грађи и другим документима: *апсеници, Арнаути, бегунци, Бошњак, буљубаша, дијурна, жандарми, јендек, кондуитна листа, кордон, мухамеданци, нахија, пандури, поданици, Турска, Црногорци* итд. Тиме се успоставља непосредна веза са изразима употребљеним у архивској грађи и другим документима.

С обзиром на чињеницу да је до сада је обрађено 26 кутија-фасцикли у Личном фонду Добросави Туровића, приступило се изради и утврђивању првог дела Сумарног инвентара. Усвајање првог дела Сумарног инвентара доноси више практичних ефеката. Касније ће се пристипити изради и утврђивању другог дела Сумарног инвентара, који ће потом бити на располагању и корисницима.

-

Овај *Сумарни инвентар* израђен је у четири примерка, који су штампани и укоричени у формату А4. Један примерак је оверен печатом Библиотеке и потписом директорке, заводен је деловодни протокол Библиотеке и чува се као имовинска карта Библиотеке.

III. УПУТСТВО ЗА УПОТРЕБУ СУМАРНОГ ИНВЕНТАРА И КОРИШЋЕЊЕ ГРАЂЕ У ЛИЧНОМ ФОНДУ ДОБРОСАВА ТУРОВИЋА

Усвајањем Првог дела Сумарног инвентара Личног фонда Добросави Туровића Управни одбор Општинске библиотеке „Петар Петровић Његош“ у Медвеђи (у даљем тексту: Библиотека) утврђује истовремено и ово Упутство за употребу Сумарног инвентара и коришћење грађе у Личном фонду Добросави Туровића. Примена овог Упутства обавезна је за све: како запослене у Библиотеци тако и за кориснике.

1) Циљ и сврха поклоне који је Библиотека примила на основу закљученог уговора о поклону са Добросавом Туровићем из 2016. године јесте да се богата књижна и некњижна (истраживачка) грађа Добросави Туровића заштити од заборавља јер од непроцењивог значаја за проучавање историје Горње Јабланице.

2) Сва некњижна (истраживачка) грађа коју је Библиотека примила као поклон на основу уговора са Добросавом Туровићем из 2016. године чини Лични фонд Добросави Туровића, који је у саставу Легата Добросави Туровића у Библиотеци.

Та грађа, сређена и пописана по архивистичким правилима и стандардима, у целини је распоређена по архивским кутијама-фасциклама (димензије: 35x25x10 цм), које се држе у водоравном положају и чувају у ормарима у Завичајном одељењу Библиотеке, а на свакој фасцикли назначене су сигнатуре и садржај фасцикле.

3) Библиотека се, као поклонопримац, уговором обавезала да ће извршити све налоге Добросави Туровића као поклонодавца, а првенствено да ће поштовати његова ауторска права. То је обавеза и свих корисника грађе у Личном фонду Добросави Туровића.

4) Уговором о поклону Библиотека се такође обавезала да неће давати, ни у целини ни у деловима, истраживачку грађу на коришћење било коме изван Библиотеке и да неће повлашћивати једне на штету других потенцијалних корисника.

3) Сва заинтересована лица (корисници) имају право да под једнаким условима користе грађу у Личном фонду Добросави Туровића, у складу са овим Упутством.

5) Потенцијалним корисницима првенствено се ставља на увид Сумарни инвентар Личног фонда Добросави Туровића како би се упознали са основним садржајем тог фонда. Тек после увида у Сумарни инвентар у читаоници Библиотеке корисник се опредељује које би фасцикле желео да прегледа и вези са тим попуњава одговарајући захтев, на обрасцу који утврђује Библиотека.

6) Захтев за прегледање грађе садржи следеће податке:

- лични подаци о кориснику (име, презиме, занимање, институција запослења, лична адреса, лична електронска адреса, лични број телефона);
- тема истраживања увидом у архивске фасцикле и за чије потребе (личне /институције);
- број и сигнатура фасцикле која се тражи ради разгледања;

- датум подношења захтева;
- лични потпис корисника.

Тачност личних података о кориснику доказује се увидом у личну карту, односно путну исправу (пасош).

На захтеву је одштампан текст изјаве којим се сваки корисник обавезују да је упознат са садржином овог Упутства и да ће га се придржавати у вези копирашењем грађе.

На попуњеном захтеву назначена је одлука директора Библиотеке којом се одобрава или не одобрава коришћење грађе у Личном фонду Добросави Туровића, оверена печатом Библиотеке.

Захтев се попуњава у два примерка, од којих се један уручује кориснику, а други се трајно чува у Библиотеци у посебном регистратору.

7) Разгледање грађе у фасциклама врши се искључиво у Читаоници Библиотеке, а грађа се не сме износити из Библиотеке.

8) Коришћење грађе за потребе публикација, наставе у школским институцијама, организовања јавних изложби и слично могуће је само на основу писменог захтева, подробно образложеног, а по изричитом писменом одобрењу директора Библиотеке.

9) Фотокопије и дигиталне копије архивских докумената који се налазе у Личном фонду Добросави Туровића уопште се не могу издавати корисницима, као ни копије ауторских рукописа Добросави Туровића.

10) Корисник је дужан да, приликом разгледања, пажљиво поступа са грађом у фасциклама у Личном фонду Добросави Туровића. Притом не сме:

- да ремети поредак аката у фасциклама и у омотима унутар фасцикли;
- да расхептава документе који су као целина спојени хептањем;
- да грубо листа документе и другу грађу и савија углове докумената;
- да оставља отиске прљавих прстију;
- да пише, прави забелешке или подвлачи текст на документима;
- да користи спајалице, игле или хепталице;
- да фотографише грађу у фасциклама;
- да изврши било коју радњу којом се може оштетити грађа и нарушити њен поредак.

11) Приликом објављивања својих текстова корисник је одговоран за тачно навођење података садржаних у грађи коју је користио из Личног фонда Добросави Туровића. У публикацији или раду који објављује дужан је да правилно наведе сигнатуре архива и архивског фонда коју је идентификовао у Личном фонду Добросави Туровића, као и сигнатуре архивских фасцикли у Личном фонду Добросави Туровића, а према упутствима која су дата у овом Сумарном инвентару за навођење скраћеница (део Б).

12) Корисници који су објавили публикације и радове на основу грађе у Личном фонду Добросава Туровића дужни су да Библиотеци предају један штампани примерак објављене публикације или рада, који се чувају у Завичајном одељењу Библиотеке.

Б. СКРАЋЕНИЦЕ ЗА ОЗНАЧАВАЊЕ ДОКУМЕНАТА У ЛИЧНОМ ФОНДУ ДОБРОСАВА ТУРОВИЋА И ФОНДОВА ДРЖАВНОГ АРХИВА СРБИЈЕ

1. Скраћенице за означавање докумената у личном фонду Добросава Туровића

ОБМЕД ЛФДТ – Општинска библиотека „Петар Петровић Његош“– Медвеђа, Лични фонд Добросава Туровића

ф. – фасцикла (наводи се број конкретне фасцикле); **о.** – омот унутар фасцикле (наводи се број конкретне омота). На пример: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 10, о. 2.

2. Скраћенице за означавање докумената из фондова Државног архива Србије

На документима у фондовима Државног архива Србије у Београду исписане су сигнатуре. Сигнатуре увек садрже стандардизоване скраћенице за означавање назива фондова појединих министарства и других фондова у Државном архиву Србије, којима се придодују и скраћенице за означавање појединих одељења (на пример: **П, Е, Ш, С**) у оквиру конкретног министарства. Тим скраћеницама додају се и скраћенице за означавање фасцикле где се чува тај документ **ф.** (уз конкретни број фасцикле) и реда у фасцикли – **р.** (уз конкретни број реда и годину настанка документа). На пример: ДАС МФ-Е, ф. X, р. 3/1879.

За ближа обавештења видети књигу: „Водич Архива Србије. Књига прва“, приредили: Јелена Недељковић, Емилија Ђукнић, Смиљка Ђурић, Олга Јаћимовић, издавач: Архив Србије, Београд, 1973. На фотокопијама докумената из Државног архива Србије које се налазе у Личном фонду Добросава Туровића јасно се виде сигнатуре тих докумената, а оне су везане за фондове неколико министарстава (појављује се и фонд Државног савета, као посебне државне институције). Најчешћи су документи из фонда Министарства унутрашњих дела - Полицијског одељења: ДАС МУД-П, ф. 8, р. 30/1891.

Даје се преглед свих скраћеница у сигнатурама аката из Државног архива Србије чије се фотокопије налазе у Личном фонду Добросава Туровића:

ДАС МУД-П – Министарство унутрашњих дела – Полицајно (Полицијско) одељење

ДАС МИД – Министарство иностраних дела

ДАС МФ-Е – Министарство финансија – Економно одељење

ДАС МНП – Министарство народне привреде

ДАС МНП-Ш – Министарство народне привреде – Шумарско одељење

ДАС МНП-С – Министарство народне привреде – Статистичко одељење

ДАС МГ – Министарство грађевина

ДАС МПс – Министарство просвете и црквених послова

ДАС ДС – Државни савет

ДАС МВ – Министарство војно (напомена: документи овог министарства сада су у Војном архиву у Београду, али се фотокопије налазе у Личном фонду Д. Туровића).

Корисник Личног фонда Добросава Туровића који се позива на неки документ Државног архива Србије чија се фотокопија налази у Личном фонду Добросава Туровића – дужан је да у својим текстовима цитира сигнатуру тог акта из Државног

архива Србије, али да истовремено наведе и сигнатуру фасцикле (ф.) и број омота (о.) у Личном фонду Добросаву Туровића где се налази фотокопија тог архивског документа.

На пример: ДАС МФ-Е, ф. Х, р. 3/1879; према: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 10, о. 2.

а) Пример ауторског текста када се сигнатуре наводе унутар текста:

АУТОРСКИ ТЕКСТ: Према документу који се налазе у Државном архиву Србије (извештај начелника Јабланичког среза бр. 3447 од 7. децембра 1879. године), сачињен је списак са именима 216 старешина породица „оскудних у храни“ у Јабланичком срезу, којима је била потребна помоћ у кукурузу. То су биле вишечлане породице скорашњих досељеника из разних крајева (из Црне Траве, из Турске, из Црне Горе), а у три села (Свирце, Тупале, Капит) то су биле арбанашке породице у срезу, које су означене као „староседелачке“ (ДАС МФ-Е, ф. Х, р. 3/1879; према: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 10, о. 2).

б) Пример ауторског текста када се сигнатуре наводе у *фусноти* испод текста:

АУТОРСКИ ТЕКСТ: Према документу који се налазе у Државном архиву Србије (извештај начелника Јабланичког среза бр. 3447 од 7. децембра 1879. године), сачињен је списак са именима 216 старешина породица „оскудних у храни“ у Јабланичком срезу, којима је била потребна помоћ у кукурузу. То су биле вишечлане породице скорашњих досељеника из разних крајева (из Црне Траве, из Турске, из Црне Горе), а у три села (Свирце, Тупале, Капит) то су биле арбанашке породице у срезу, које су означене као „староседелачке“.¹

¹ ДАС МФ-Е, ф. Х, р. 3/1879; према: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 10, о. 2.

3. Документи из Државног архива Црне Горе на Цетињу и његовог Одјељења у Никшићу и документи из Историјског архива у Нишу и Историјског архива у Врању – нису назначене сигнатуре

У личном фонду Добросаву Туровића налазе се у мањем броју и фотокопије докумената из Државног архива Црне Горе на Цетињу и његовог Одјељења у Никшићу (Фонд Јевта Милетиног Николића), као и фотокопије докумената из Историјског архива у Нишу и Историјског архива у Врању. На тим фотокопијама нису јасно видљиве сигнатуре ових архива. Стога је довољно да корисник Личног фонда Добросаву Туровића приликом цитирања конкретног документа наведе архив где се тај документ налази, а потом и сигнатуру фасцикле у Личном фонду Добросаву Туровића где се налази фотокопија тог документа.

Сви наведени архиви имају сређене фондове и одговарајућа информативна средства. То омогућава да се у њима релативно лако могу идентификовати документи (са сигнатурама) чије се фотокопије налазе у Личном фонду Добросаву Туровића. У

Историјском архиву „31. јануар“ у Врању постоји, на пример, књига „Начелство Округа врањског 1878–1915. године. Аналитички инвентар“ аутора Бранке Јаначковић. Управо у том инвентару налазе се подробни подаци о документима чије је фотокопије Д. Туровић својевремено прибавио, а које се сада налазе у његовом Личном фонду.

В. ИНВЕНТАРНЕ ЈЕДИНИЦЕ – ФАСЦИКЛЕ БР. 1–26

ФАСЦИКЛА БР. 1

НАЗИВ: Рукопис необјављене монографије о општини Медвеђа из 1985. године, I део
СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 1.

НАПОМЕНА: Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле и предмет Општинске заједнице културе у Медвеђи бр. 04-202 од 02. 04. 1985. године.

САДРЖАЈ:

- 1) Рукопис необјављене монографије: Добросав Туровић, „Општина Медвеђа. Монографија Горње Јабланице (од праисторије до 1984.)” из 1985. године. Текст куцан на писаћој машини, без садржаја, тврдо укоричен, 250 страна. Представља први део ширег текста Монографије. Има оригинални пријемни штамбил и округли печат Општинске заједнице културе у Медвеђи бр. предмета 04-202 од 02. 04. 1985. године, оверене потписом секретара Скупштине Заједнице Николе Јовановића. Обрађује природно-географске одлике Горње Јабланице и историју од ране антике до ослобођења Горње Јабланице и целог југа Србије од турске власти 1878. године, Берлинског конгреса и обележавања међународне границе Србије и Турског царства на Голаку и у Горњој Јабланици 1879. године.
- 2) Писмо Општинске заједнице културе у Медвеђи, умножено шапирографом, две стране, без датума, бланко адресирано, са оригиналним печатом Заједнице културе и потписом секретара Скупштине Заједнице културе Николе Јовановића. У писму се каже да се Заједница културе прихватила улоге издавача Монографије и 30. 12. 1985. године именovala састав Редакционог одбора за припрему Монографије и Издавачког одбора (оба по 13 чланова). Обраћа се именованим члановима Редакционог одбора. У прилогу је Извод из садржаја рукописа Монографије на две стране, уз напомену да су наведени само главни наслови Монографије.
- 3) Рукопис необјављене Монографије из 1985. године. Текст куцан на писаћој машини, има садржај, неукоричен, укупно 95 страна, поједини фрагменти нису нумерисани у континуитету. Представља први део ширег текста Монографије. Обрађује природно-географске одлике Горње Јабланице. Прилози: штампане копије фотографија и скице на паус папиру; рукописне белешке о појединим насељима Горње Јабланице и коришћеној литератури; списак литертуре куцан на писаћој машини.

ФАСЦИКЛА БР. 2

НАЗИВ: Рукопис необјављене монографије о општини Медвеђа из 1985. године, III део
СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 2.

НАПОМЕНА: Корисник овог фонда дужан је да цитира сигнатуру фасцикле.

САДРЖАЈ:

Рукопис необјављене монографије: Добросав Туровић, „Општина Медвеђа. Монографија Горње Јабланице (од праисторије до 1984.). III“ из 1985. године. Текст куцан на писаћој машини, без садржаја, тврдо укоричен, 509 страна, у два истоветна примерка. Представља трећи део ширег текста Монографије. Обрађује период од 1912. до 1940. године у историји Горње Јабланице. Има садржај на почетку од три стране, који се односи на наведени период.

ФАСЦИКЛА БР. 3

НАЗИВ: Рукопис необјављене монографије о општини Медвеђа из 1984. године
СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 3.
НАПОМЕНА: Корисник овог фонда дужан је да цитира сигнатуру фасцикле.

САДРЖАЈ:

- 1) Необјављена Монографија: Добросав Туровић, „Општина Медвеђа“ из 1984. године. Текст куцан на писаћој машини, има садржај на једној страни, неукоричен, 95 страна, у два истоветна примерка. Представља први део ширег текста Монографије. Наставак текста без континуитета у нумерацији, почев од 182. до 250 стране, у једном примерку.
- 2) Више страница руком писаних белешки о појединим периодима историје Горње Јабланице и више страница фрагмената куцаних на писаћој машини, списак коришћене литературе писан на писаћој машини.
- 3) Копије топографских карата подручја Горње Јабланице и околних крајева.

ФАСЦИКЛА БР. 4

НАЗИВ: Три верзије рукописа монографије „Горња Јабланица кроз историју” (1997; 1998/1999; 2001), документи у вези са припремом и рецензије Монографије
СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 4.
Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 4.
НАПОМЕНА: Корисник овог фонда дужан је да цитира сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота).

САДРЖАЈ:

Три верзије рукописа монографије „Горња Јабланица кроз историју”, која је објављена (Београд, 2002):
О.1/ Верзија из 1997. године: Текст куцан на компјутеру, укупно 303 стране (местимично недостају неке стране), неукоричен, обрађује историју Горње Јабланице до Другог светског рата. Додате рукописне белешке, комбиноване са куцаним странама на машини и компјутеру. Наведена је и коришћена литература.

О. 2/ Верзија из 1998/1999. године: Текст куцан на писаћој машини, састављен од више различитих делова са посебном нумерацијом. Обрађује различите периоде из историје Горње Јабланице, материја није изложена хронолошки.

О. 3/ Верзија из 2001. године: Текст куцан на компјутеру и на писаћој машини, састављен од више делова са посебном нумерацијом. Има руком писане фрагменте. Обрађује различите периоде из историје Горње Јабланице, материја није изложена хронолошки. На насловној страни назначено: „Главни сарадници на књизи мр Милош Д. Луковић, Драгољуб – Драгиша Вукадиновић”.

О. 4/ Документи у вези са припремом Монографије и три рецензије рецензената:

1. Копија дописа председника Извршног одбора Завичајног удружења „Горња Јабланица“ генерал-пуковника Спасоја Тодоровића директору Балканолошког института САНУ проф. др Николи Тасићу поводом ангажовања мр Милоша Луковића на припреми монографије Добросава Туровића (заведен 18. 08. 2000. под бр. 15-2000);
2. Копија одговора академика Николе Тасића генерал-пуковнику Спасоју Тодоровићу поводом ангажовања мр Милоша Луковића на припреми монографије Добросава Туровића и даљег рада (Балканолошки институт САНУ, заведен 16. 11. 2000. бр. 132/I);
3. Рецензија Момчила Павловића (3 стране; заведена 17. 10. 2000. под бр. 20/1-2000);
4. Рецензија Радоша Љушића (2 стране; заведена 17. 10. 2000. под бр. 20/2-2000);
5. Рецензија Миладина Милошевића (1 страна; заведена 17. 10. 2000. под бр. 20/3-2000).

ФАСЦИКЛА БР. 5

НАЗИВ: Рукопис монографије „Горња Јабланица. Људи и време” и рукопис „Познате личности Горње Јабланице”.

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 5.

НАПОМЕНА: Корисник овог фонда дужан је да цитира сигнатуру фасцикле.

САДРЖАЈ:

- 1) Рукопис монографије „Горња Јабланица. Људи и време (прилози за студију)”, која је објављена (Лесковац, 2004). Текст је састављен из више различитих делова са посебном нумерацијом, куцан на писаћој машини и на компјутеру, уз већи број рукописних белешки.
- 2) Необјављени рукопис „Познате личности Горње Јабланице”, коришћен је у припреми монографије „Горња Јабланица. Људи и време (прилози за студију)”. Текст чине више рукописних белешки, понегде допуњене текстом куцаним на компјутеру.

ФАСЦИКЛА БР. 6

НАЗИВ: Три рукописа о Горњој Јабланици и белешке о селу Петровцу

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 6.

НАПОМЕНА: Корисник овог фонда дужан је да цитира сигнатуру фасцикле.

САДРЖАЈ:

- 1) Рукопис необјављене монографије о Горњој Јабланици. Текст је састављен из више различитих делова са посебном нумерацијом, куцан на писаћој машини и на компјутеру, уз већи број рукописних белешки. Обрађује различите периоде из историје Горње Јабланице.

- 2) Рукопис о појединим периодима из историје Горње Јабланице. Текст је састављен из више различитих делова са посебном нумерацијом, куцан на писаћој машини и на компјутеру, уз већи број рукописних белешки.
- 3) Рукописне белешке о већем броју насеља у Горњој Јабланици.
- 4) Рукописне белешке за хронику о селу Петровцу (између Бојника и Лесковца), уз штампане фрагменте. Обрађује и порекло становништва (претежно из племенске области Куча).

ФАСЦИКЛА БР. 7

НАЗИВ: Часопис „Записи”, Цетиње (1928–1940) и часопис

„Историјски записи”, Цетиње и Титоград (1948–1972)

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 7.

НАПОМЕНА: Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сугнатуру фасцикле и библиографске податке о коришћеном часопису.

САДРЖАЈ:

- 1) 88 нумерисаних фотокопија чланака. Чланци су објављени у часопису „Записи”, Цетиње, у периоду 1928–1940. године. Обрађују теме из историје Црне Горе и околних племена, из историје односа Црне Горе и Србије и друге теме од значаја за изучавање иселавања становништва из Црне Горе на југ Србије.
- 2) 41 нумерисана фотокопија чланака. Чланци су објављени у часопису „Историјски записи”, Цетиње и Титоград, у периоду 1948–1972. године. Обрађују теме из историје Црне Горе и околних племена, историје односа Црне Горе и Србије и друге теме од значаја за изучавање иселавања житеља Црне Горе на југ Србије.

ФАСЦИКЛА БР. 8

НАЗИВ: Материјали за студије историје и први куцани радови Добросава Туровића

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 8.

НАПОМЕНА: Корисник овог фонда дужан је да цитира сигнатуру фасцикле.

САДРЖАЈ:

- 1) Својеручне белешке Добросава Туровића током студија историје и у раном периоду стваралаштва.
- 2) Скрипте за предмете током Туровићевих студија историје.
- 3) Факултетски и средњошколски програми за предмет историје.
- 4) Први куцани радови Добросава Туровића.

ФАСЦИКЛА БР. 9

НАЗИВ: Фотографије, гласила и радови о српско-турском рату 1876–1878. и о догађајима 1878–1912. године

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМ ЛФДТ, ф. 9.

НАПОМЕНА: Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле, коверту и редни број и назив фотографије или фотокопије, библиографске податке о коришћеном гласилу или раду.

САДРЖАЈ:

1) Четири коверте са фотографијама (укупно 47 комада фотографија и 1 негатив) и једна коверта (пета) са фотокопијама фотографија и карата (укупно 7 комада).

Коверта I: Најстарија историја Горње Јабланице (9 комада фотографија):

- (1) Култни камен код цркве Светог Петра на Петровој гори (врх Црквина) - 1 комад
- (2) Камено обележје код зидина цркве Светог Петра на Петровој гори - 1 комад
- (3-4) Зидине старе хришћанске цркве Светог Петра на Петровој гори - 2 комада
- (5) Александар Јанковић из Слишана (1967), колачар у обреду „курбан“ на врху Црквина – 1 ком.
- (6) Стари хришћански запис у селу Спонцу из средњег века - 1 комад
- (7) Стара црквина хришћанске цркве из средњег века у селу Стубли - 1 комад
- (8) Кулина, средњовековно утврђење изнад насеља Леце - 1 комад
- (9) Реџов вис, археолошко налазиште у селу Брајини - 1 комад

Коверта II: Учесници српско-турског и црногорско-турског рата 1876. год. и комитског покрета (5 комада фотографија):

- (1) Српски војници под командом Милана Обреновића 1876. г. (оригинал фотографија) - 1 комад
- (2) Бој Срба на Козјаку под командом руског генерала Черњајева, заробљени Черкези - 3 комада
- (3) Црногорци на састанку са Арбанасима
- (4) Погром хришћана у Истанбулу (Константинопољу) 1876. године – 1 комад
- (5) Српски комита у Валандову, Македонија, пре Балканских ратова (1912–1913) - 1 комад

Коверта III: Граничари и карауле на ободу Горње Јабланице (20 комада фотографија и један негатив):

- (1) У посети граничарима на Голаку 1904. године: 5 граничара, 2 жене и 2 мушкарца у цивилу (оригинал фотографија) - 1 комад
- (2) Граничари из Горње Јабланице 1912. године: 3 граничара са реденицима и пушкама – 1 комад
- (3-6) Српски граничари на Голаку: 4 граничара стоје, 5 граничара са пушкама седе - 4 комада
- (7) 2 граничара са пушкама и реденицима - 1 комад
- (8-9) Граничар са бајонетом ослоњен на пушку - 2 комада
- (10-11) Граничар са реденицима ослоњен на пушку - 2 комада
- (12) Приређена фотографија: 3 војничка лика и орао у позадини – 1 комад
- (13) Приређена фотографија: граничар са реденицима и медаљом (крстом) – 1 комад

- (14) Караула на Великој Брајини (оригинал фотографија) - 1 комад
- (15) Турски војници (низами) на караули Преполоц према Србији - 1 комад
- (16-19) Карауле-брвнаре на Голаку - 4 комада и један негатив
- (20) капетан Недељко Вишњић, командир 3. чете граничне трупе у Медвеђи (1894–1912) - оригинал фотографија - 1 комад

Коверта IV: Свештеници и истакнуте личности међу првим насељеницима у Горњој Јабланици (13 комада фотографија):

- (1) Поп Радосав Стевановић, парох у Медвеђи, родом из Метохије, са попадијом Магдом - 1 комад
- (2) Радивоје – Рашко Денић из Медвеђе, капетан, писао о Медвеђи, родом из Метохије - 1 комад
- (3) Тодор Шакотић, зв. Војвода, родом из Херцеговине, дугогек, живео у Бањској пећини -1 комад
- (4) Поп Петар – Перко Шаулић, парох у Гајтану, родом са Жабљака у Црној Гори - 1 комад
- (5) Драгиша Вучетић из Боровца, родом из Доца код Берана, завршио гимназију у Београду - 1 комад
- (6) Параскева Ђокић-Гардић из Лесковца, прва учитељица основне школе у Медвеђи - 1 комад
- (7) Митар Брауновић, чиновник Слишанске општине поч. 20. века, родом из Мораче - 1 комад
- (8) Споменик Матије Туровића, граничарског буљубаше из Гајтана (погинуо 1887), родом из Ускока (међу првим досељеницима из Црне Горе у Горњој Јабланици, чукундеда Добросав Туровића) - 1 комад
- (9) Споменик Јована Кујовића, граничарског буљубаше из Стубле (погинуо 1895), родом из Мораче - 1 комад
- (10-11) Споменик Илије Божовића из Гајтана, ратника, родом из Мораче (предводио прве досељенике из Црне Горе у насељавању Горње Јабланице) - 2 ком.
- (12) Споменик Илије Луковића из Гајтана, ратника, родом из Мораче (међу првим досељеницима из Црне Горе у Горњој Јабланици) - 1 комад
- (13) Стара црква у Кумареву код Лесковца, где су боравили црногорски досељеници 1889/90 - 1 комад

Коверта V: Српски команданти у рату 1877/78. и истакнути ратници-насељеници из Црне Горе (7 комада фотокопија фотографија и карата):

- (1) Пуковник Ђура Хорватовић, командант у ослобађању јужне Србије 1877/78. год. - 1 комад
- (2) Пуковник Милојко Лешјанин, командант у ослобађању јужне Србије 1877/78. год. - 1 комад
- (3) Карта: Позорница другог српско-турског рата 1877/78. године – 1 комад
- (4) Карта: Границе држава на Балканском полуострву 1878-1912. године – 1 комад
- (5) Сердар Јоле Пилетић, ратник из Пипера у Црној Гори, насељеник у Нишу 1881. год. – 1 комад
- (6) Војвода Пеко Павловић, ратник са Чева у Црној Гори, насељеник у Прокупљу (Бериље) 1880 – 1 комад
- (7) Карауле на српско-турској граници каква је била до 1912. године (снимак из 1913. год.) – 1 комад

2) „Српске новине” и друга гласила о рату Србије 1876–1878. године; „Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији”.

3) Пет нумерисаних фотокопија монографија Владана Ђорђевића (свака је хефтана у неколико делова):

- (1) „Србија на Берлинском конгресу” (Београд, 1890);
- (2) „Крај једне династије. Прилози за историју Србије од 11. X 1897. до 8. VII 1900, књига друга: 1898-1899” (Београд, 1905);
- (3) „Српско-турски рат. Успомене и белешке 1876, 1877, 1878. Књига друга” (Београд, 1907);
- (4) „Историја српско-бугарског рата 1885, књиге прва и друга (од Пирота до Сливнице)” (Београд, 1908);
- (5) „Црна Гора и Аустрија 1814–1894” (Београд, 1924).

4) Девет нумерисаних фотокопија монографија других аутора (неке су хефтане у неколико делова):

- (1) Нићифор Дучић: „Црна Гора”, Гласник Српског ученог друштва, бр. 40 (Београд, 1874);
 - (2) „Говор Г. Јована Ристића, министра спољних послова, одржан 13. јула 1878. године у тајној седници Народне скупштине о Берлинском уговору, Београд, 1878 (печатано само за научну употребу)”;
 - (3) Врховна команда српске војске: „Рат Србије са Турском за ослобођење и независност 1877–78. године” (Београд, 1879); у прилогу је фотокопија карте: „Бојни поредак српске војске по извршеној концентracији 19. јуна 1876. године”;
 - (4) Јован Хаци-Васиљевић: „Арнаутски покрети у XIX веку” (Београд, 1905);
 - (5) Јован Хаци-Васиљевић: „Арбанаска лига. Арнаутска конгра и српски народ у Турском царству (1878–1882)” (Београд, 1909);
 - (6) Ив. С. Павловић, пуковник: „Грађа за историју српско-турског рата 1876–1878. године. Страни извори” (Београд, 1914);
 - (7) Владимир Р. Петковић: „Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа” (Београд, 1950);
 - (8) Илија Радуловић: „Црногорци у Топлици”, Гласник цетињских музја, I књ., Цетиње, 1968, стр. 133–143;
 - (9) Ђорђе М. Митровић: „Прилози новијој историји Лесковца и околине (сепарат из Лесковачког зборника XI, 1971)”;
- Лесковац, 1971, стр. 73–81.

ФАСЦИКЛА БР. 10

НАЗИВ: Две свеске исписа из Државног архива Србије и копије докумената о досељавању 1878–1889. године

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 10.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 14.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са симболом О. и конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре докумената из Државног архива Србије: ДАС МУД-П, ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

1) **Свеска бр. 1:** Исписи из Државног архива Србије, из Протокола „Ш“ Министарства народне привреде. Преписани „Ш-бројеви“ односе се на досељавање у Србију (1888–1889), посебно из Црне Горе и Турске.

2) **Свеска бр. 2:** Исписи из Државног архива Србије: Министарство унутрашњих дела – Полицијско одељење (симбол: П), регистри 1907–1912; Министарство просвете, регистри 1883–1913. године; исписи из статистичких годишњака 1893–1905. године; белешке о гусларима и песницима у Горњој Јабланици до 1912. године.

3) **Копије докумената** из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење. На документима су сигнатуре Државног архива Србије (ДАС МУД-П), обухватају и број фасцикле (симбол: ф.) и редне бројеве (симбол: р.) унутар фасцикли где се налазе оригинали докумената, тако архивска сигнатура гласи: ДАС МУД-П, ф. (конкретан број), р. (конкретан редни број) и година. Документи се односе на досељавање из суседних крајева Турске и из Црне Горе 1878–1889. Има мање докумената из Државног архива Црне Горе на Цетињу и његовог Одјељења у Никшићу (нису назначене сигнатуре) и докумената из Историјског архива у Нишу (нису назначене сигнатуре). Овде су разврстани у посебним омотима по годинама, са следећим називима, симболима и редним бројевима:

О. 1/ Година 1878, новембар: помоћ бегунцима из Турске (новац, храна) у привременом Куршумлијском округу.

О. 2/ Година 1879, април, децембар: Помоћ у храни похараних села у Косаничком срезу и досељеника у Јабланичком срезу (Топлички округ). Помоћ у новцу досељеницима и бегунцима у Ужицу (1879/1880).

О. 3/ Година 1880, фебруар: Документи из Историјског архива у Нишу: помоћ у новцу и храни сиротим фамилијама и досељеницима у Јабланичком, Прокупачком, Косаничком, Добричком и Лесковачком срезу; зајам општинама: Житнопоточној, Лебанској, Ивањској, Бојничкој, Бувско-равнобањској.

О. 4/ Година 1881: Именовани бегунци из Турске (из Вучитрнске нахије) у Топличком округу. Процена могућности за насељавање породица у Топличком округу према расположивом земљишту.

О. 5/ Године 1879–1883: Документи из Државног архива Црне Горе и Архивског одјељења у Никшићу: изводи из пасошких протокола (1879–1883); списак војника горњоморачког, доњоморачког и ровачког батаљона који су исељени у Србију а додељене су им војничке деонице у околини Колашина; други документи о исељавању на југ Србије.

О. 6/ Година 1881, фебруар, март: Документи о насељавању сердара Јола Пилетића у Нишу (на брду Горица).

О. 7/ Година 1882, 3. децембар: Турско посланство на Цетињу обавештава Министарство иностраних дјела Црне Горе о забрани даљег усељавања поданика Црне Горе у Србију.

О. 8/ Година 1884, октобар: Ужички округ обавештава о доласку Црногораца на границу; поступљено по налогу.

О. 9/ 1886, април, мај: Ужички округ обавештава да Црногорци са турским пасошима стижу на границу.

О. 10/ 1886, април-август: Насељавање црногорских породица досељених из Бугарске; пружање помоћи

О. 11/ 1887, децембар: Документи из Историјског архива у Нишу: помоћ у храни досељеним црногорским и банаћанским породицама; 1889-1890: пружање даље помоћи у храни.

О. 12/ 1887, септембар: Враћање са границе Србије (Ужички округ) Црногораца који долазе без исправа.

О. 13/ 1889, март-април: Бегунци из суседних крајева Турске (на Врање, Куршумлију, Рашку, Ивањицу).

О. 14/ 1889, мај: Бегунци из суседних крајева Турске (преко Ивањице и Чајетине).

ФАСЦИКЛА БР. 11

НАЗИВ: Копије докумената о досељавању из Црне Горе и Турске 1889–1894. године
СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 11.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 7.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са симболом О. и конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре докумената из Државног архива Србије: ДАС МУД-П, ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из фонда Министарства унутрашњих дела - Полицијско одељење. На документима се виде сигнатуре Државног архива Србије, које уз назив фонда (ДАС МУД-П) обухватају и број фасцикле (симбол: ф.) и редне бројеве (симбол: р.) унутар фасцикли где се налазе оригинали докумената, тако да комплетна архивска сигнатура гласи: ДАС МУД-П, ф. (конкретан број), р. (конкретан редни број) и година. Има неколико копија докумената из Државног архива Црне Горе – Архивско одељење у Никшићу (Фонд Јевта Милетиног Николића), нису назначене сигнатуре. Досељавање из Црне Горе и Турске 1889–1894. Копије су овде разврстане у посебним омотима (по годинама), са следећим називима, симболима и редним бројевима:

О. 1/ Година 1889, мај: Бегунци из суседних крајева Турске (преко граничних прелаза и Ивањице и Куршумлије).

О. 2/ Година 1889, јун: Бегунци из суседних крајева Турске (преко преко граничних прелаза и Чајетине и Ивањице).

О. 3/ 1889, јун: Досељеници из Црне Горе (преко граничног прелаза и Ивањице).

О. 4/ Година 1889, јун: Стеван Савић из Никшића (Црна Гора) доспева преко Ивањице, а насељен је у Топличком округу; 1890, септембар: дошао у Страгаре (Јасенички срез, Крагујевачки округ), у новембру је враћен у Топлички округ.

О. 5/ Година 1889, јул–септембар: Бегунци из суседних крајева Турске (преко граничних прелаза и Ивањице и Чајетине).

О. 6/ Година 1889, октобар–новембар: Бегунци из суседних крајева Турске (преко Чајетине); упућивање у Топлички округ.

О. 7/ Године септембар 1889 – децембар 1891: организовање великог пресељења житеља Црне Горе (7.238 душа) у Србију (Топлички округ); реализација пресељења у четири групе, преко граничног прелаза на планини Јавор; размештај досељеника и пружање помоћи:

(1) Године 1889, септембар: Архивско одељење у Никшићу: Комесару Јевту Николићу достављен списак из околине Никшића за пресељење у Србију; војвода Шако Петровић из Никшића пожурје Николића да што пре састави пописе исељеника и оде на Цетиње, заједно са комесаром Богданом Мемедовићем. Ургенција војв. Сима Поповића из Улциња за пресељенике. Октобар: Неки пописани колебају се; Голијани (са херцеговачке границе) чекају у Никшићу осам дана, трпе гладни.

(2) Година 1889, новембар: Телеграм окружног начелника из Чачка о кретању једне групе црногорских пресељеника.

(3) Година 1889, новембар: Захтев из Топличког округа за повећање броја граничара на Преполцу ради безбедности досељених Црногораца; 1890. јун: захтев Вароши Београда да се поврате жандарми који су били послати на Преполцац за појачање граничне страже; министар унутрашњих дела одлучио да се ти жанадрми још не повлаче.

- (4) Година 1889, новембар: Писмо председника окружног суда у Прокупљу А. Прокића начелнику Топличког округа после обиласка насељених Црногораца; незадовољство А. Прокића због недовољно промишљеног пресељења и стања досељених.
- (5) Година 1889, новембар–децембар: Несрећни случајеви међу досељеним Црногорцима (Косанички срез и Лесковац).
- (6) Година 1889, 28. новембар: Извештај Министарства народне привреде о насељавању Црногораца (рукопис и штампани текст).
- (7) Година 1889–1894: Архивско одјељење у Никшићу: Обраћање Јевту Николићу више црногорских исељеника из Топличког и Врањског округа (Јабланички срез) за помоћ и посредовање; спискови исељених војника и официра из Голије на западној граници Црне Горе.
- (8) Година 1890, јануар–фебруар: Контрола купљеног брашна у Прокупљу за исхрану досељених црногорских породица.
- (9) Година 1890, април–мај: Инспекцијски преглед и извештај Симе Павловића из Ћуприје о стању насељених Црногораца.
- (10) Година 1890, септембар–октобар: Распоред села са насељеним Црногорцима и захтев за наоружавање насељеника.
- (11) Година 1891, фебруар–децембар: Наредба министра унутрашњих дела начелницима Топлички и Врањског округа за месечно извештавање о стању насељених Црногораца; извештаји окружних начелника (март) о распореду насељених Црногораца по срезovima и селима, број душа; број породица које су се вратиле у Црну Гору; помоћ у храни, одећи, новцу; наоружавање, ангажовање у граничној служби. Стање других досељеника; број нових бегунаца из Турске.

ФАСЦИКЛА БР. 12

НАЗИВ: Копије докумената о досељавању из Црне Горе и Турске 1904–1907. године
СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 12.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 9.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са симболом О. и конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре на документима из Државног архива Србије:
ДАС МУД-П, ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење. На документима су сигнатуре Државног архива Србије (ДАС МУД-П), обухватају и број фасцикле (симбол: ф.) и редне бројеве (симбол: р.) унутар фасцикли где се налазе оригинали докумената; тако архивска сигнатура гласи: ДАС МУД-П, ф. (конкретан број), р. (конкретан редни број) и година. Документи се односе на досељавање из Црне Горе и Турске 1904–1907. год. и исељавање у Америку (1912).

Документи из Државног архива Црне Горе на Цетињу и Одјељења у Никшићу (нема сигнатура). Документи су овде разврстани у омотима, са следећим називима, симболима и редним бројевима:

О. 1/ 1890, јануар – 1891, јануар: Државни архив Србије и Историјски архив у Нишу: Утрђивање кривице и протеривање у Бугарску Ивана Вуксановића, који се доселио из Црне Горе у великом пресељењу у Топлички округ у јесен 1889.

О. 2/ 1894, мај: Министар унутрашњих дела обавештава начелнике округа у Ужицу, Чачку и Прокупљу да (како због оскудице земље тако и иначе) не допуштају даље досељавање Црногораца, а да допусте повратак оним Црногорцима који су скоро насељени у Србији па су са пасошима отишли у Црну Гору из неких својих потреба.

О 3/ 1898. април–септембар: Иницијатива посланика Краљевине Србије на Цетињу Александра Машина да се прикупе подаци о досељеним Црногорским породицама у великом пресељењу 1889. године, као и пре и после тога, јер не искључује могућност да се на Цетињу поново покрене питање исељавања већег броја житеља Црне Горе у Србију. Начелници Врањског и Топличког округа достављају сумарне податке о броју досељених црногорских породица од 1880. године, а извршена је процена броја досељених црногорских породица у другим окрузима, нарочито Ужичком, Рудничком, Крагујевачком и Крајинском. О томе је у јуну обавештен посланик Машин на Цетињу. Почетком августа Машин обавештава граничну стражу на Јавору да дозволи прелазак породицама из Васојевића које су добиле пасош у мају, пре нове забране усељавања у Србију из Црне Горе. У септембру је Министарство иностраних дела обавестио посланика Машина да је одобрило још један изузетак од забране усељавања у Србију из Црне Горе; такође је обавестило Машина да у селу Маторову, у Косаничком срезу, нема земљишта за насељавање, те да се не може удовољити интересентима из Црне Горе, који у Маторову имају своје сроднике.

О. 4/ 1900, јануар: Суд Дубовске општине (Добрички срез) издаје уверење о томе да је сиротог стања Негосава Никчевић, жена Саве Никчевића, насељеног у селу Реткоцер, Јабланички срез (а протеран је у Црну Гору, одакле се доселио). Негосава борави са децом код свог оца Ђорђа Мишевића у селу Коњарник, Дубовска општина.

О. 5/ 1900, октобар–децембар: 90 породица из Херцеговине насељено код Лебана, неке превезене железницом.

О. 6/ 1904, јун–децембар: Министар унутрашњих дела прослеђује Министарству народне привреде ургенцију начелника Топличког округа да се што пре изведе комисија ради премера земљишта за насељавање Црногораца. Турски посланик у Београду протестује због планираног насељавања Црногораца уз границу, што није уважено.

О. 7/ 1905, април: Да би се извршило стално насељавање Црногораца и других који су доселили 1904. године, Министарство народне привреде образују три комисије (трошкови рада подмирују се из шумског фонда): 1) за Лесковачки и Јабланички срез (Врањски округ); 2) Добрички и Прокупачки срез (Топлички округ); 3) Косанички срез (Топлички округ). Одређен је и састав тих комисија, а обавештено је Министарство унутрашњих дела, које је предузело даље кораке. Начелник Топличког округа процењује да ће комисијама бити неопходно најмање два месеца непрекидног рада, а да

ће укључивање особља среских начелстава битно отежати рад у срезовима; министар унутрашњих дела обавештава министра народне привреде да срески начелници не могу учествовати.

О. 8/ 1912, август: Један овдашњи грађанин обавештава Министарство војно о све већем иселавању у Америку из Топличког, Врањског, Нишког и неких других округа, чему доприноси деловање посебних агенција у земљи.

О. 9/1879–1912: Документи из Државног архива Црне Горе на Цетињу и Одјељења у Никшићу који се односе на разна питања и проблеме унутрашњег живота у Црној Гори, а утичу и на иселавање у Србију.

ФАСЦИКЛА БР. 13

НАЗИВ: Избор литература коју је Добросав Туровић користио за период 1876-1912. г.
СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 13.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 4.

НАПОМЕНА: Корисник овог фонда дужан је да истовремено цитира сигнатуру фасцикле фасцикле (са симболом О. и конкретним бројевима коришћених омота) и библиографске податке о коришћеном раду из литературе у фасцикли.

САДРЖАЈ:

Избор литературе коју је користио Добросав Туровић у припреми својих радова и монографија за период 1876–1912. године. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле и библиографске податке о коришћеном раду.

О. 1/ а) Године 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1887, 1889, 1890: Штампане стенографске белешке са седница Народне Скупштине Књажевства/Краљевине Србије; б) године 1890, 1891, 1892, 1893: „Народна скупштина. Службени лист о раду Српске народне скупштине“.

О. 2/ Штампани резултати пописа – подручје Јабланичког среза (по општинама) за године: 1878, 1890, 1900, 1910.

О. 3/ 16 нумерисаних фотокопија објављених радова следећих аутора:

- (1) Мита Ракић, „Из Нове Србије. Голак“ (Београд, 1880);
- (2) Јован Ристић, „Дипломатска историја Србије. Књига друга“ (Београд, 1896);
- (3) Васа Чубриловић, „Политички узроци сеоба на Балкану од 1860–1880. године“ (Београд, 1930);
- (4) Писмо историчара Јагоша Јовановића упућено Радошу Требјешанину (Београд, 1961);
- (5) Милорад Васовић, „Насељавање Горње Јабланице. Претходни резултати“ (Лесковац, 1962);

- (6) Радош Требјешанин, „Зимовање колониста из Црне Горе у Кумареву 1889/1890. године“ (Лесковац, 1962);
- (7) Добросав Туровић, „Људи и крајеви. Добра Вода“ (Лесковац, 1974);
- (8) Јован Дујовић, „Летећи кор војводе Врбице. Добро ми дошли. Црногорци у боју за слободу Србије 1876. године“ (Титоград, 1976);
- (9) Радош Требјешанин, „Насељавање црногорског становништва у Јабланици и Топлици од 1880. до 1906. године“ (Лесковац, 1979);
- (10) Владимир Стојанчевић, „Друштвено-економске и политичке прилике у лесковачком крају пред ослобођење од Турака 1877. године“ (Лесковац, 1979);
- (11) Добросав Туровић, „Из прошлости Горње Јабланице. Кокинке“ (Лесковац, 1989);
- (12) Милутин Ђорђевић, „Пуста Река. Људи, године, живот“ (Параћин 1993);
- (13) Милорад Васовић, „Горња Јабланица. Географска својства“ (Београд, 1998);
- (14) Милош Луковић, „Миграције из Црне Горе у јужну Србију (Топлички и Врањски округ) у раздобљу 1878–1912. године“ (Београд, 1998);
- (15) Љубица Перовић, „Јатаганска легија или Летећи кор Војводе Маша Врбице у српско-турском рату 1876 (трагом докумената из Архива и документације породице Врбица“ (Београд);
- (16) Боровоје Дробњаковић, „Црногорци у Србији, Неколико података о насељавању Црногораца у Србији од 1845. до 1869. године“ (Београд);
- (17) Списак литературе коју је користио Добросав Туровић 2002. године.

О. 4/ Седам нумерисаних фотокопија чланака из часописа „Записи“ (Цетиње, 1828–1941) и седам нумерисаних фотокопија чланака из часописа „Историјски записи“ (Цетиње, 1948–1963). Обрађују теме из историје Црне Горе и околних племена, из историје односа Црне Горе и Србије и друге теме од значаја за изучавање иселавања становништва из Црне Горе на југ Србије.

ФАСЦИКЛА БР. 14

НАЗИВ: Копије докумената из породичних архива и архива у Београду, Нишу и Врању о купопродајама имања 1880–1904. године у Јабланичком срезу
СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 14.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 13.

НАПОМЕНА: Корисник овог фонда дужан је да цитира сигнатуру фасцикле и број омота (О), те да пружи напомену о архивским актима (немају сигнатуру).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из породичних архива и архива у Београду, Нишу и Врању о купопродајама имања 1880–1904. године у Јабланичком срезу.

О. 1/ Копија службеног превода тапије са турског језика, обављен у Министарству иностраних дела у Београду из 1880. г. Тапија је сачињена у Цариграду (Истанбулу) 1874. г.; потврђује да је Омер бег наследио од оца пашњак у селу Арсенову у Округу лесковачком, Санцак Ниш; одређују се положај и вредност у турским грошима. На преводу тапије сачињена је белешка 1884. године у Начелству Лесковачког среза да се оригинал тапије сада налази код господе Грудића и Мариновића адвоката; види се да је у међувремену пашњак био предмет продаје.

О. 2/ Копије докумената на српском језику породице Луковић, насељеника у селу Гајтану, о откупу имања од претходних власника – турских поданика (Арнаута): уговор о купопродаји из 1883. г. ; пуномоћје издато од претходног власника српском поданику 1886. године, по пријему купопродајне цене; превод са турског шеријатског овлашћења из 1892. године издатог у Приштини (Турска). Преписи (купани на машини) уверења и тапија из 1884, 1885, 1888. и 1890. године.

О. 3/ Копије докумената на српском језику породице Јововић (Милошевић), насељеника у селу Шљивову (Гајтан), о откупу имања од претходних власника – турских поданика (Арнаута): две тапије из 1884. године; белешка на машини.

О. 4/ Копије документа на српском језику породице Станковић, насељеника у селу Црни Врх, о откупу имања од претходног власника - турског поданика (Арнаута) 1883. године. Сведоци исплате Арнаути из Тупала, српски поданици.

О. 5/ Копија тапије на српском језику породице Андрејевић из Лесковца о куповини имања у селу Брестовцу (Јабланички срез) од три српска поданика (Срба) из истог села. Тапија је сачињена у селу Доње Коњувце 1893. године.

О. 6/ Копија тапије на српском језику породице Паповић, насељеника, о откупу имања од претходног власника - турског поданика (Арнаута) у селу Мркоњу из 1904. године. Продавац је претходно дао пуномоћје српском поданику.

О. 7/ Архив у Врању: Копија изјаве М. Милошевића из села Газдара, оверена 1900. г. у Начелству Јабланичког среза: види се да је 1885. г. у селу Реткоцер купљено имање од претходног власника - турског поданика (Арнаута).

О. 8/ Архив у Нишу: Копија дописа Министарства народне привреде Начелству Топличког округа из 1883. г. Налаже се Начелству да се у поступку откупа имања од турских поданика не оверавају уговори и тапије којима су обухваћене шуме и браници јер по турским прописима шуме и браници нису могли бити приватна баштина.

О. 9/ Архив у Нишу: Копија поднеска Окружном суду у Прокупљу из 1883. године од Али-аге Амета Лалића из Лесковца, као пуномоћника одбеглих турских поданика, са баштином у селу Придворици (Јабланички срез); доказује да су Срби из Придворице неовлашћено запосели баштину турских поданика које он заступа пред судом.

О. 10/ Државни архив Србије: Копија расписа Министарства унутрашњих дела начелницима Нишког, Пиротског, Топличког и Врањског округа из 1887. године: у тим окрузима власти се не придржавају у свему ранијих упутстава Министарства финансија и Министарства народне привреде о поступку откупа имања од турских поданика.

О. 11/ Копија пресуде Суда Монополске управе из 1905. године о кривици житеља села Брестовца због шверца дувана.

О. 12/ Оригинал рукописа: Рад. С. Денић [Радивоје – Рашко Денић], „Уживам у свом крају (фрагменти и повест о Медвеђи)“. Текст је писан ћирилицом, читким рукописом, мастилом, на танком папиру, завршен јула 1956. године, укупно 72 стране. Писац је имао пет година кад се његова породица доселила из Метохије у Медвеђу после ослобођења од турске власти 1878. године. Описује подробно важне догађаје и људе у Медвеђи и Горњој Јабланици од свога детињства до Првог светског рата (о рату не

пише) и у периоду између два светска рата. Кратко описује догађаје у Медвеђи уочи почетка Другог светског рата у Југославији, а потом шире о ратном периоду од 1943. до краја рата. На крају износи више детаља о подухватима и променама на подручју које ће 1955. постати Општина Медвеђа.

О. 13/ Рукописне белешке Добросава Туровића: о насељавању, насељима, породицама, појединцима и догађајима у Горњој Јабланици; рукописни исписи из штампаних дела и регистара Министарства унутрашњих дела (1878–1890) у вези са насељавањем Горње Јабланице и околних крајева; исписи из црквених матичних књига рођених, венчаних и умрлих у селу Прекопчелици крај Лебана; родословне шеме и записи о неколико породица.

ФАСЦИКЛА БР. 15

НАЗИВ: Организовање граничне службе и обезбеђивање државне границе (Јабланички срез и суседни срезови) 1879–1912. године

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 15.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 3.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота), као и сигнатуре на документима из Државног архива Србије:

ДАС МУД-П, ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење; назначене су сигнатуре, које је корисник докумената дужан да цитира. Има неколико штампаних докумената, тако да је потребно цитирати и публикацију где су документи наведени. Сви документи односе се на организовање граничне службе и обезбеђивање државне границе на ободу Косаничког и Јабланичког среза 1879–1912. године (Јабланички срез је почев од 1. јула 1890. године издвојен из Топличког округа и уврштен у састав Врањског округа), као и неких суседних срезова. Документи из приближно три декадна периода овде су разврстани у посебним омотима, са следећим називима, симболима и редним бројевима:

О. 1/ Године 1879–1889: Штампани подаци: распоред војних јединица у Куршумлији, Прокупљу, Бувцу; тешкоће приграничног становништа (претежно насељеничког) у испуњавању обавезе превозења товара за потребе кордонских војних јединица; командни састав Пешадијског пука (штаб у Прокупљу); батаљон и чете у Прокупљу; посланичка иницијатива да се оснују крстарећа (покретна) граничарска одељења и подигне више караула; жадармеријски ескадрон на граници на Преполцу; број караула, буљубаша и стражара у Јабланичком срезу и буџетски трошкови. Архивски акти: плате пограничних стражара на терет окружних начелстава; процена Министарства војног из 1879. г. о броју караула које треба подићи на новој државној граници у окрузима: Врањском, Топличком, Нишком и Пиротском, као и потребног броја буљубаша и истражара; дислокација војних трупа у 1880. години; наоружавање приграничног насељеничког становништва пушкама острагушама и мартинкама; регрутовање стражара у локалном становништву, у споразуму са војним командама и примедме

војних власти у вези са тим; коњанички пандури; подизање нових караула; кућа одбеглог црногорског војводе Пека Павловића у Прокупљу изнајмљена жандармима; процене потреба граничних стража: улога кордонског официра Вукоја Тодоровоћа из Косаничког среза.

О. 2/ Године 1890–1899: Архивски акти: потребе Топличког округа за кордонским командирима после издвајања Јабланичког среза и припајања Врањском округу; подизање турских караула наспрам Јабланичког среза; иницијатива српских министарстава да се оснује српско-турска комисија за решавање спорова поводом нарушавања граничне линије и да се обнови гранични плот из 1879. год. (који је био пропао), уз рад локалног становништва; основана Комисија, секције рада (почев од Врања), улога мајора Божицара Јанковића; иницијатива Оругличке општине (Пољанички срез) да се подигну две нове карауле; рад житеља општине на подизању караула; сарадња Јабланичког и Пољаничког среза на сузбијању арнаутских упада из Турске; расходовање пушака датих насељеним Црногорцима 1889. године; издржавање коњаничких служитеља у срезovima; отежана наплата пореза због ангажовања цивила за војне потребе; подизање нових караула; детаљан преглед караула у Врањском округу и даље потребе.

О. 3/ Године 1900–1912: Наоружавање приграничног становништа Косаничког среза пушкама мартинкама; изградња пешачких стаза уз границу за кретање патрола и крстарећих одељења, рад локалног становништва; подизање зиданих караула, рад локалног становништва, улога командира чете граничне трупе у Медвеђи официра Недељка Вишњића (штампани преглед састава чете); израда опкопа око подигнутих караула; процена потребног броја и врсте жандарма; местимично крчење шуме око граничне линије због безбедности, уз рад локалног становништва и надзор војног комесара; изградња пута: Лебане–Шумане–Мирошевац–Игриште; израда опкопа око караула; појаве шверца оружја преко границе из Србије у Турску и предузете мере; упутство граничним трупaма и царинарницама; оштећење граничних пирамида; издата забрана за кретање цивила у појасу од 200 метара уз граничну линију; тешкоће у снабдевању дрвима и у коришћењу локалних путева; протести дрвара и локалног становништва; улога комесара за пограничне страже из Ниша и увиђај на лицу места у Врањском округу; после протеста, пут уз границу од села Трстене до карауле „Криво дрво“ слободан за употребу, утврђен режим коришћења.

ФАСЦИКЛА БР. 16

НАЗИВ: Насилнички упади арнаутских група из Турске 1879–1884. године у Топлички и Врањски округ

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 16.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 2.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре на документима из Државног архива Србије: ДАС МУД-П ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење; назначене су сигнатуре, које је корисник докумената дужан да

цитура. Документи се односе на насилничке упаде арнаутских група (чета) из Турске 1879–1884. год. на подручја Косаничког, Прокупачког и Јабланичког среза (Топлички округ) и суседне срезове Врањског округа, као и на друге догађаје. Документи су хронолошки разврстани у два омота: 1) односи се на годину 1879: напади Арнаута били су најбројнији и најпродорнији, са највише жртава и нанете штете домаћем становништву; 2) односи се на године 1880–1884: интензитет напада унеколико опада, а отпор тим упадима постаје организованiji. Из оба омота овде се наводе карактеристични случајеви.

О. 1/ Година 1879: Редовни извештаји начелстава Топличког и Врањског округа упућени Министарству унутрашњих дела о догађајима на терену, броју и именима жртава, извршеној пљачки стоке и друге имовине, са проценом учињене штете, а понекад и са именима учесника арнаутских упада из Турске и местима њиховог актуелног настајења. Министарство унутрашњих дела прослеђује сва обавештења Министарству иностраних дела, које у вези са тим захтева интервенцију турске Владе и накнаду штете, а ова одговара да ничим не потхрањује такво деловање појединаца са своје територије, па не може ни одговорати за накнаду штете. Арнаути упадају увек у групама (четама) 10–50 људи, понекад и од 100 људи. Продиру дубоко на територију Косаничког, Прокупачког и Јабланичког среза, као и Врањског округа: до села у околини Прокупља, Лебана, Врања и у долини Јужне Мораве. Велики арнаутски напад на подручје између Преполца и Куршумлије и покушај синхронизованог напада на супротној страни, на простор додиривања Јабланичког и Пољаничког среза, који је војска са локалним становништвом сузбила. Арнаути наоружани мартинкама; поред села нападају и граничне патроле и крстарећа одељења, чобане, раднике у шуми и пољу и на изградњи пограничног плота, путнике, превознике за потребе војске, понекад и Арнауте који су остали да живе у Јабланичком срезу. Начелник Топличког округа интервенише непосредно код валије Косовског вилајета. Велики број жртава код домаћег становништва, понекад и међу нападачима услед организованих потера локалног становништва, које и даље захтева од власти боље наоружавање; много опљачкане стоке, хране; паљевина објеката и сена, шуме у планини. Пострадалима војска шаље помоћ у храни из својих резерви; помоћ и од организације Црвеног крста.

О. 2/ Године 1880–1884: Редовни извештаји начелника Топличког и Врањског округа о догађајима на терену: напади арнаутских група (и до 30 људи) дубоко у долине Косанице, Јабланице, Пусте реке, као и у долину Ветернице; жртве, пљачке, паљевине, често позната имена нападача; неки насељеници ближе граници напуштају та новонасељена села; захтеви локалног становништва за бољим наоружањем. Нота Министарства иностраних дела Турској; одговор турске стране, која окривљује и српске поданике за упаде на турску територију. Запаљена једна српска караула, напади на друге карауле (нападаци посебно желе српске пушке), напади на граничне страже, убиства граничара (увиђаји); напади усмерени и на Арнауте у Јабланичком срезу (Равнобањска општина); потера у којој учествују и домаћи Арнаути. Напади на граничне страже и крстарећа одељења, а посаде караула све ефикасније прискачу једне другима у помоћ; процена опљачкане имовине. Обраћање окружног начелника валији Косовског вилајета. Напад домаћих разбојника на путнике за Турску; нота турске стране; домаћа истрага. Ухваћени турски војници (низам) који су прешли на српску територију, неки убијени; истрага, тврдња српских граничара да низам помажу пљачкашке нападе Арнаута из Турске. Примедбе војних команданата да полицијске власти не извештавају уредно војне власти о случајевима упада из Турске, што слаби организовање отпора; посебно се инсистира на већој сарадњи у поступку примања у

службу пограничних стражара. Крстарећа граничарска одељења чешће сузбијају упаде из Турске. Два Арнаутина родом из села у Пустој Реци, који су избегла у Турску, повратила се у Пусту Реку ради продаје имања, где су убијена. Интервенција турске стране, спороведена домаћа истрага. Убиство српског пограничног пандура при нападу на караулу, отимање пушке; рањавање других стражара. Извештаји Министарства унутрашњих дела упућени Влади и Министарству иностраних дела о упадима Арнаутских група из Турске, захтеви за интервенцију код турске стране.

ФАСЦИКЛА БР. 17

НАЗИВ: Насилнички упади арнаутских група из Турске 1885–1890. године на подручја Косаничког, Прокупачког и Јабланичког среза и суседних срезова Врањског округа, погранични сукоби и инциденти и други догађаји на тим подручјима

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 17.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 2.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре на документима из Државног архива Србије: ДАС МУД-П ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење; назначене су сигнатуре, које је корисник докумената дужан да цитира. Документи се односе на насилничке упаде арнаутских група (чета) из Турске у периоду 1885–1890. године на подручја Косаничког, Прокупачког и Јабланичког среза и суседних срезова Врањског округа, пограничне сукобе и инциденте и друге догађаје на тим подручјима. Има извода из стенографских белешки са заседања Народне скупштине које се тичу актуелног стања. Документи су хронолошки разврстани у два омота: 1) за године 1885–1887; 2) за године 1888–1890. Бројни документи (посебно 1887. године) сведоче о настављању ранијег стања изазваног упадима из Турске и о све организованијем отпору. Из оба омота овде се наводе карактеристични случајеви.

О. 1/ Године 1885–1887: Упади Арнаута у Косанички срез, рањавање стражара, отимање државне пушке: интервенција Министарства унутрашњих дела код Владе да се интервенише код турске стране, пронађе извршилац и врати државна пушка. Убиства домаћих цивила, често су позната имена починилаца, који су избегли са подручја Топличког округа и познају локални терен. Упозорење окружним начелствима од Владе и Министарства иностраних дела да је код турске стране оставило веоме рђав утисак убиство два Арнаутина у Пустој Реци која су се повратили да продају своја имања, што обесхрабрује друге избегле Арнауте да остваре своја права на продају имања. Турска страна изјављује да не може интервенисати на својој територији док јој се не доставе прецизни подаци о упадима Арнаута на српску територију и починиоцима. Откривени кривци за убиство једног Арнаутина у Пустој Реци. Арнаути дигли погранични плот и однели га, гранична стража није успела да их сустигне. Сукоб српских граничара и плачкаша на самој граници. Рањавања и убиства српских граничара и буљубаша, позната имена неких извршилаца, турски суд их ослободио због недостатка доказа. Рањавања граничара из крстарећег одељења, убиство граничара близу саме границе. Трагање за именима Арнаута који су се одали сталним

разбојништвима. Организован напад 300–400 Арнаута из Метохије и Лаба на села у долини Косанице, велика пљачка, убиства и рањавања. Валија Косовског вилајета оптужује српског избеглицу из тог вилајета да чини злодела. Арнаути и турски низами убили војнике другог позива на граници. Све чешћа идентификација имена арнаутских починилаца. Арнаути пале и уништавају турске карауле. Оптужба турске стране да су српски стражари на превару убили и ранили Арнауте уз суседних турских села; покренута истрага. Упади група Арнаута (50 људи). Штампани подаци (1887) у стенографским белешкама Народне скупштине о именима лица са подручја Косаничког среза која су погинула (код куће или на путу) у нападима Арнаута за протеклих 7–9 месеци (укупно 89).

О. 2/ Године 1888–1890: Утврђена имена Арнаута који су убили српске граничаре. Турска страна оптужује да је српска гранична патрола ухватила три Арнаута у сечи дрва на турској територији, сасвим близу границе; спроведена истрага. Организоване заседе у Јабланичком срезу против упада Арнаута, у сарадњи са војском. Турски низами убили српске пограничне стражаре и начелника карауле. Турска страна тврди да српски лопови упадају на турску страну, те да су напали турску пограничну патролу. Српска страна инсистира да се успостави поредак на граници и спречи даље погоршање стања. Пуштена три Арнаутина из притвора у Топличком округу јер није доказана њихова кривица. Турска страна оптужује Србе да су убили Арнаутина у његовом селу близу границе. Убијен војник (низам) из турске пограничне страже, покренута истрага. Стални конакти Министарства иностраних дела са турском страном поводом убистава како српских тако и турских поданика. Турска страна тврди да не може идентификовати починиоце убистава, српска страна сакупља додатне информације. Оглашени српски хајдук, са два саучесника, убио турског стражара; турска стража их потом ликвидирала. Арнаути из заседе убили српске стражаре и опљачкали оружје, позната имена починилаца. У нападима Арнаута са подручја Лаба на српске граничне стражаре има убијених и рањених међу нападачима. Чета Арнаута (250–300) напала на погранична села у Косаничком срезу, српски стражари из неколико караула концентрисано сузбили напад. Истрага о убиству турског поданика на српској територији, који је, као цивил, често прелазио на српску страну, али је крио идентитет.

ФАСЦИКЛА БР. 18

НАЗИВ: Насилнички упади Арнаута из Турске 1891–1912. године, погранични сукоби и шверц

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 18.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 2.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре на документима из Државног архива Србије: ДАС МУД-П ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење; назначене су сигнатуре, које је корисник докумената дужан да цитира. Документи се односе на насилничке упаде Арнаута из Турске у периоду 1891–1912. год. на подручја Топличког и Врањског округа, пограничне сукобе и инциденте, прекогранични шверц и друге догађаје на пограничним подручјима. Има

извода из стенографских белешки са заседања Народне скупштине које се тичу актуелног стања. Документи су хронолошки разврстани у два омота: 1) за године 1891–1900; 2) за године 1901–1912. Документи (који су мање бројности у односу на претходни период) сведоче о постепеном смиривању стања које су раније изазивали чести насилнички упади Арнаута из Турске. Види се све ефикасније деловање српске граничне службе и сарадња обе стране, али и даље има злодела на обе стране. Уочљив је прекогранични шверц дувана и друге робе, па и оружја. Из оба омота овде се наводе карактеристични случајеви.

О. 1/ Године 1891–1900: Наводи (подаци) из стенографских белешки са заседања Народне скупштине из 1891. године о преко 1.000 погинулих Срба у нападима Арнаута у протеклих десет година и о бројним примерима жртава тих напада. Други подаци о убијеним Србима од Арнаута и нанетој штети, као и о домаћим кријумчарима дувана из Турске. Деловање српско-турске комисије за подизање плота на државној граници и дефинисање граничних секција: смештај, исхрана, војно обезбеђење, коњаници-поштари; потреба за стручним преводиоцем. Погинула два турска низама на српској страни, близу границе: инервенција турске стране (акти на турском језику и у преводу), спроведена истрага. Српски граничарски буљубаша ранио турског низама, а локални становници другог из заседе; спроведена истрага. Група наоружаних Арнаута (25 људи) покушала да унесе у Врање велику количину шверцоване робе; починиоци похватани, било жртава. Турски валија у Приштини именује српске нападаче из Пусте Реке на три рањена турска низама. Убијен турски кријумчар робе, други рањен; спроведена истрага, изјаве више српских граничара (црногорских досељеника). Упад веће групе Арнаута у Јабланички срез. Извештај окружног начелника поднет српској Влади о околностима напада Срба на неколико турских низама. Непознати Арнаути похватили на српској територији српске дечаке од 13 и 15 година и одвели их у Турску (Ѓџилане), протести српске стране. Пушкарање турских и српских пограничних стража. Ухваћен Арнаутин у Турској који је починио злодело у Србији и предат суду.

О. 2/ Српски и турски официри пограничних стража заједнички истражују случајеве пушкарања на граници. Турски погранични војник погинуо од кријумчара на српској страни (а не од српских стражара), спроведена истрага. Пребегла деца муслиманске вере из Србије на територију Турске, српска страна захтева да се та деца врате као српски поданици. Погинуо Арнаутин, српски поданик. Обавештење српском Конзулату у Приштини од српског учитеља о кријумчарењу српских пушака у Турску, уз помоћ српских помагача из Врања. Пуштање стоке на испашу преко граничне линије на обе стране, настали проблеми. Образована мешовита српско-турска комисија да проучи начин и средства да се учини крај честим сукобима на граници; ради ислеђивања случајева укључени у судски чиновници и вештаци. Улога српског пограничног комесара из Ниша.

ФАСЦИКЛА БР. 19

НАЗИВ: Фотокопије одабраних страница званичних штампаних издања
Књажевства/Краљевине Србије 1879–1912. године које се односе на Јабланички срез
(као и на претходну територијалну организацију)
СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 19.
Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 2.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота) и библиографске податке о овим званичним издањима која се налазе у фасцикли.

САДРЖАЈ:

Фотокопије одабраних страница званичних штампаних издања Књажевства/Краљевине Србије 1879–1912. године које је Добросав Туровић користио у припреми својих радова и монографија за тај период. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле и библиографске податке о овим званичним издањима која се налазе у фасцикли.

О. 1/ Издања Државне штампарије и Београду (односе се за наредну годину, а региструју стање на крају претходне године): „Календар са шематизмом Књажевства Србије“ за године: 1879–1882; „Календар са шематизмом Краљевине Србије“ за године: 1883–1890; „Шематизам Краљевине Србије с календаром“ за године 1891–1893; „Државни календар Краљевине Србије“ за године: 1894–1912. И поред промена у називу ових издања, у суштини је то једно исто издање, са устаљеном структуром, која обухвата имена свих лица на јавним функцијама: у држави, војсци, локалној самоуправи, просвети и цркви. Д. Туровић је фотокопирао само оне странице које се односе на простор Јабланичког среза (зато копиране стране немају континуирану нумерацију), с тим што је до почетка 1879. у ослобођеним пределима била привремена организација округа и срезова. Ухефтано је укупно 34 комплета (за сваку годину посебно) у периоду 1879–1912, са именима и функцијама лица током три ужа периода. Такође су копирана и ухефтана и 2 комплета штампаног прегледа плата комплетног особља у окрузима и срезovima (1891).

(1) Привремена организација (Календар за 1879): Куршумлијски округ; Лесковачки округ (у саставу има и Пусторечки срез, а још није установљен Јабланички срез). Начелници и судије по окрузима и срезovima и помоћно особље. Команданти батаљона у Куршумлији, Прокупљу и Бувцу (са по четири чете); командири и официри чета.

(2) Јабланички срез у саставу Топличког округа (календари за године 1880–1890, односе се на период: од почетка 1879. до јуна 1890);

(3) Јабланички срез у саставу Врањског округа (календари за године 1891–1912). Подаци су устаљени, а указују и на промене у организацији општина, као и у организацији појединих институција и служби:

- народни посланици по срезovima, подаци у календарима за године 1882–1883; 1885–1888; 1891–1892; 1899–1912;

- начелници округа и срезова и помоћно особље; окружне судије, среске истражне судије и помоћно особље;

- председници општина у саставу Јабланичког среза (постепено се повећава број општина у срезу);

- старешине војних јединица: окружна команда; пук, батаљони и чете; војне болнице; гарнизонски свештеници;

- жандармерија, полицијска и погранична (Веља глава, Свирце); Гранична трупа: штаб и чете (3. чета у Медвеђи);

- школе добијају сукцесивно: прво „Бошњак“, па Лебане, Бојник, Медвеђа, Слишане, Косанчић, Оране, Доње Коњувце, Сијарина (за мухамеданце), Лапотинце, Реткоцер, Бучумет, Сијарина, Клајић, Туларе, Прекопчелица;

- свештеници у парохијама: Лебане и Доња Јабланица, Бојник и Пуста Река, а 1886–1908. и у Горњој Јабланици (Медвеђа, Реткоцер, Туларе, Сијарина, Бучумет, Гајтан); мухамедански свештеници и учитељи веронауке (Сијарина);
- поштар и телеграфиста (уједно) у Лебану (такође особље у Прокупљу, Куршумлији, Лесковцу);
- окружна царинарница и метеоролошке станице у Јабланичком срезу (Лебане, Медвеђа, Бојник, Косанчић);
- лекари: окружни физикус и лекари под уговором за Лесковачки и Јабланички срез;
- порезници у Јабланичком срезу и у другим срезovima у округу.

О. 2/ Штампани преглед плата комплетног особља у Врањском округу и срезovima у његовом саставу за 1891. годину, као и у другим окрузима и срезovima. Подаци су приказани по категоријама: начелник Округа и начелници срезова; писари; практиканти; пешачки и коњанички пандури; храна сиротих апсеника; огрев и канцеларијски трошкови. Сумирани су укупни издаци за ту сврху.

ФАСЦИКЛА БР. 20

НАЗИВ: Документи Државног архива Србије о административно-територијалној подели земље 1884–1903. године

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 20.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 7.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре на документима из Државног архива Србије: ДАС МУД-П ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење, као и званичних штампаних издања, који се односе на административно-територијалну поделу земље у периоду 1884–1903. године; назначене су сигнатуре, које је корисник докумената дужан да цитира. Има неколико штампаних докумената, тако да је потребно цитирати и публикацију где су документи наведени. Сви документи односе се на активности у вези са законским регулисањем административно-територијалне поделе земље, функционисањем општина и територијалном припадношћу поједних општина и срезова.

О. 1/ Извештај Милана Ћ. Милићевића од 17. 04. 1884. године о могућој новој административно-територијалној подели земље: 5 области, 16 округа, 62 среза. Спискови општина, као и села за срезове Јабланички, Лесковачки, Власотиначки.

О. 2/ Иницијатива општина (1885) да се Јабланички срез издвоји из Топличког округа и припоји Нишком округу (коме припада и Лесковачки срез). Такође процедура да се Житнопоточка општина припоји Прокупачком срезу.

О. 3/ Подаци о броју пореских глава по окрузима и срезovima за I полугође 1887. године. Министарство војно тражи (1887) од Министарства унутрашњих дела на увид раније материјале о административној подели земље.

О. 4/ Образована је 05. 02. 1888. године комисија за административну поделу земље, за председника је именован Милојко Лешјанин. Комисија је имала подељено мишљење и у марту доставила два извештаја, који нису стављени у даљу законску процедуру.

О. 5/ Штмпани изводи уз „Српских Новина“: образована је 18. 04. 1889. године нова комисија за административну поделу земље, за председика је именован Коста Јовановић; извештај Комисије, мишљење Државног савета; Предлог закона (на „првом читању“ у Народној скупштини и после разматрања у одборима). Копије истих текстова у рукописној форми.

О. 6/ Изјашњавање (новембар-децембар 1889) о Предлогу закона о административној подели земље у оквиру срезова Лесковачког, Пољаничког, Масуричког, Јабланичког и Прокупачког: среских заступника, општинских одборника, кметова и житеља села и општина. Изјашњавање (децембар 1889 – март 1890) појединих општина о свом статусу или статусу суседних општина Јабланичког и Прокупачког среза Топличког округа и Лесковачког среза Нишког округа. Преписка начелстава поводом тога, обраћање Министарству унутрашњих дела. Решења министра и Скупштине о образовању, раздруживању и измештању општина у рукописној и штампаној форми.

О. 7/ Закон о окружним и среским скупштинама од 9. 12. 1898. године у рукописној форми. Закон о изменама и допунама Закона о административној подели Краљевине Србије од 24. 01. 1900. године у рукописној форми. Предлог закона о изменама и допунама Закона о административној подели, у рукописној форму (без датума). Закон о изменама и допунама (22. 12. 1903) Закона о општинама од 05. 06. 1903. године, у рукописној форми, са исправкама.

ФАСЦИКЛА БР. 21

НАЗИВ: Документи Државног архива Србије и архива у Врању и Нишу о територијалној припадности села и општина у Јабланичком срезу и суседним срезovima 1891–1913. године.

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 21.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 6.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре на документима из Државног архива Србије: ДАС МУД-П ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење, као и из архива у Врању и Нишу; назначене су сигнатуре, које је корисник докумената дужан да цитира. Сви документи односе се на активности у вези са територијалном припаданошћу појединих села и општина (1891–1913), посебно у Јабланичком срезу (припада Врањском округу од јула 1890. године).

О.1 / Активности (децембар 1891 – мај 1903) у вези са жељом села Доње Бријање да иступи из Брестовачке општине Лесковачког среза и припоји се Косанчићкој општини Јабланичког среза, којој је на крају удовољено.

О.2 / Активности (октобар 1898 – август 1899) у вези са жељом села Липовица да иступи из Големоселске општине у Пољаничком срезу и припоји се Бувској општини у Јабланичком срезу, којој је на крају удовољено. Активности (јануар 1901 – октобар 1904) у вези са премештањем Оругличке општине из Пољаничког среза у Јабланички срез.

О.3 / Активности (новембар 1898 – јун 1899) у вези са утврђивањем статуса и распоредом општина у Јабланичком срезу. Захтев житеља Слишанске општине, која је припојена Бучуметској општини, да задржи статус посебне општине под старим називом, што јој је на крају удовољено. Преглед броја пореских глава по селима и засеоцима у Јабланичком срезу, са удаљеношћу (у километрима) села и заселака од места среске канцеларије.

О. 4 / Активности (децембар 1901 – март 1903) у вези са жељом неких села у Оранској и Бојничкој општини да се издвоје и образују засебну општину – Доњокоњувачку. Томе није удовољено. Село Кумарево издвојено је почетком јуна 1903. из Богојевачке општине Лесковачког среза и припојено Мрштанској општини истог среза. Активност (јануар–фебруар 1908) у вези са жељом неких села у Медвеђској и Слишанској општини Јабланичког среза да образују посебну општину – Газдарску. Томе није удовољено. Списак села по општинама у Косаничком срезу Топличког округа од 06. 09. 1909. године.

О. 5 / Иницијатива (молба) житеља села Медвеђе упућена Министарству унутрашњих дела (23. 01. 1907) да то село буде проглашено за варошицу под називом *Дубочица*. На челу иницијативног одбора био је медвеђски парох поп Радосав Стевановић. Дато је образложење свих околности које квалификују Медвеђу за статус варошице. Достављен је бирачки списак свих гласача у Медвеђској општини и спроведена је процедура изјашњавања. О томе су се позитивно изјаснили и житељи суседних општина: Туларске, Реткоцерске, Бучуметске, Клајићке и Бувске. Начелник Јабланичког среза образовао трочлану комисију (окожни инжењер, лекар и срески писар) да припреми извештај поводом ове иницијативе. Комисија је сачинила извештај, са ситуационим планом одређеног и ограниченог реона (29. 05. 1907). У извештају је дала позитивно мишљење и опширно образложење и све је доставила Начелству Јабланичког среза (26. 06. 1907). Иницијативни одбор се поново обраћа (3. 06. 1907) Министарству унутрашњих дела и указује на деловање „испод жита“ да се спречи проглашење Медвеђе за варошицу јер и село Лебане, у коме је седиште Јабланичког среза, тежи да буде проглашено за варошицу. Вођена је опсежна преписка Министарства унутрашњих дела и начелстава Врањског округа и Јабланичког среза. Надлежни инспектор Министарства реферисао је (19. 09. 1907) да има услова за позитивно решавање ове молбе житеља Медвеђе, уз напомену да и житељи Лебана желе да Лебане буде проглашено за варошицу. Предложио је да се о томе изјасни и Министарство народне привреде, које је потом (27. 09. 1907) дало позитивно мишљење. По налогу Министарства унутрашњих дела, иницијативни одбор је положио 4.000 динара за таксу уз своју молбу. У име грађана Медвеђске општине и иницијативног одбора свештеник Радосав Стевановић поново се обраћа Министарству унутрашњих дела представкама од 25. априла, 21. маја и 1. аугуста 1908. године, али позитивног одговора на покренуту иницијативу није било. После Првог светског рата, 31. децембра 1921. године, краљ Александар I Карађорђевић, на предлог министра унутрашњих дела

и на основу Закона о местима, издао је решење (у свечаној форми) о проглашењу села Медвеђа за варошицу под истим именом.

О. 6/ Активности (јул 1912 – мај 1913) у вези са жељом села Равна Бања, Стара Бања и Маровце у Јабланичком срезу да се одвоје из Бањске општине и образују засебну општину – Равнобањску, што је на крају удовољено.

ФАСЦИКЛА БР. 22

НАЗИВ: Документи Државног архива Србије о иницијативи житеља Медвеђе 1907–1908. године да то село у Јабланичком срезу Врањског округа буде проглашено за варошицу под називом *Дубочица*

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 22.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 7.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре на документима из Државног архива Србије: ДАС МУД-П ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење; назначене су сигнатуре, које је корисник докумената дужан да цитира. Сви документи односе се на активности 1907–1908. год. у вези иницијативом (молбом) житеља села Медвеђе да то село у Јабланичком срезу Врањског округа буде проглашено за варошицу под називом *Дубочица*. Потпун комплет ових докумената налази се у фасцикли 21.

У овој фасцикли налази се седам омота са дупликатама докумената, с тим што у неким омотима документи нису у потпуности комплетни. Иницијатива (молба) житеља села Медвеђе упућена је Министарству унутрашњих дела (23. 01. 1907). На челу иницијативног одбора био је медвеђски парох поп Радосав Стевановић. Дато је образложење свих околности које квалификују Медвеђу за статус варошице. Достављен је бирачки списак свих гласача у Медвеђској општини и спроведена је процедура изјашњавања. О томе су се позитивно изјаснили и житељи суседних општина: Туларске, Реткоцерске, Бучуметске, Клајићке и Бувске. Начелник Јабланичког среза образовао је трочлану комисију (окружни инжењер, лекар и срески писар) да припреми извештај поводом ове иницијативе. Комисија је сачинила извештај, са ситуационим планом одређеног и ограниченог реона (29. 05. 1907). У извештају Комисија је дала позитивно мишљење и опширно образложење и све то је доставила Начелству Јабланичког среза (26. 06. 1907).

Иницијативни одбор се поново обраћа (3. 06. 1907) Министарству унутрашњих дела и указује на деловање „испод жита“ да се спречи проглашење Медвеђе за варошицу јер и село Лебана, у коме је седиште Јабланичког среза, тежи да буде проглашено за варошицу. Вођена је опсежна преписка Министарства унутрашњих дела и начелстава Врањског округа и Јабланичког среза. Надлежни инспектор Министарства реферисао је (19. 09. 1907) да има услова за позитивно решавање ове молбе житеља Медвеђе, уз напомену да и житељи Лебана желе да Лебана буде проглашено за варошицу. Предложио је да се о томе изјасни и Министарство народне привреде, које је потом (27. 09. 1907) дало је позитивно мишљење. По налогу Министарства унутрашњих дела,

иницијативни одбор је положио 4.000 динара за таксу уз своју молбу. У име грађана Медвеђске општине и иницијативног одбора свештеник Радосав Стевановић поново се обраћа Министарству унутрашњих дела представкама од 25. априла, 21. маја и 1. аугуста 1908. године, али позитивног одговора на покренуту иницијативу није било. После Првог светског рата, 31. децембра 1921. године, краљ Александар I Карађорђевић, на предлог министра унутрашњих дела и на основу Закона о местима, издао је решење (у свечаној форми) о проглашењу села Медвеђа за варошицу под истим именом.

- О. 1/ Дупливати докумената.
- О. 2/ Дупливати докумената.
- О. 3/ Дупливати докумената.
- О. 4/ Дупливати докумената.
- О. 5/ Дупливати докумената.
- О. 6/ Дупливати докумената.
- О. 7/ Дупливати докумената.

ФАСЦИКЛА БР. 23

НАЗИВ: Документи Државног архива Србије и архива у Врању и Нишу о друштвено-политичком животу у Јабланичком срезу и суседним срезовима у периоду 1880–1902. године

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 23.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 3.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре на документима из Државног архива Србије: ДАС МУД-П ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење, као и из архива у Врању и Нишу; назначене су сигнатуре, које је корисник докумената дужан да цитира. Сви документи (1880–1902) односе се на друштвено-политички живот у Јабланичком срезу (до јуна 1890. године у саставу Топличког округа, потом у саставу Врањског округа), као и у неким суседним срезовима.

О. 1/ Обезбеђење стамбених услова за носиоце војних и грађанских чинова у Куршумлији и Прокупљу (1880–1882). Проблеми караула на граници са Бугарском, у Височком срезу (1882). Рачуни начелства Јабланичког среза за таксене марке. Рачуни Масуричког среза (Врањски округ) за таксене марке (1882–1883). Црногорски сердар Јоле Пилетић, насељен у Нишу, доставља притужбе Министарству унутрашњих дела због штете коју му је нанео локални овчар (1887). Потешкоће утврђивања поданства механција из Прокупља који су отишли у Турску; молба механције из Крушевца (1887). Преглед иностраних поданика по окрузима и у вароши Београду (1887). Забрана уступања шума без дозволе Министарства народне привреде (1887). Разрезани порези и приреззи по окрузима за 1888, 1888, 1890. (штампани прегледи). Објава за прелазак у Турску; свађа грађана у Косаничком срезу; притужбе због неправилности у раду начелника Јабланичког среза; уверење о уредном обављању дужности писара (1889).

Преглед трошкова за плате и канцеларијске послове по окрузима; платни спискови; издаци за наоружање пандура; стање канцеларијских послова (предмета) у Топличком и Врањском округу (за I и II полугође 1890). Кријумчарење дувана из Турске житеља села Сијарине у Јабланичком срезу (1890).

О. 2/ Закон о изборима народних посланика (25. 03. 1890). Претходне процедуралне радње за избор народних посланика (1890). Бирање председника Туларске општине. Нацрт буџета Топличког округа за 1891. Рапорт о стању послова начелства Врањског округа и Власотиначког среза (јуни 1891). Стање пореза у срезовима Врањског округа (октобар 1891). Извештај начелства Врањског округа за прву половину 1891. Стање пресуда општинских и сресих власти у Јабланичком срезу. Издаци за плате свештеника (укључујући и хоџу дамије у Сијарини), особља у Начелству, командира кордона, буљубаша и стражара у Јабланичком срезу. Извештај начелства Врањског округа по струци полицијској (октобар 1892). Кондуитна листа практиканата и истражних судија у Јабланичком срезу (1893). Трошкови за вежбање војске (1893). Имена народних посланика из Врањског округа (1893–1895). Наплата пореза у Врањском округу (1895). Отпуштање жандарма из Врањског одреда (1896). Извршиоци кривичних дела и оглашени хајдуци у Врањском округу (1885–1897). Бројчано стање пандура у Врањском округу (1897). Начелник Томо Ораховац прешао из Јабланичког у Деспотовачки срез (1897). Наплата пореза по срезовима (1897). Извршени злочини по срезовима (1897–1901). Одговорност чиновника у Пољаничком срезу (1899). Молба за помиловање (1899). Процењено имање покојника (1899). Дијурне и плате у Врањском округу (1899–1900). Ђаци Призренске богословије путују у Београд преко Топличког округа (1899). Месечни рапорт окружних жандармеријских одреда (јуни 1900). Процедура за улазак црногорског поданика преко Турске (1900). Објава за путовање у иностранство (1899). Упутство Министарства народне привреде Начелству Врањског округа за премеравање и коришћење државних шума ради насељавања породица (1900).

О. 3/ Процедуралне радње за избор народних посланика у Топличком и Врањском округу (1901). Попуњавање упражњених места у Врањском жандармском одреду (1901). Краљ поставља начелнике срезова: Јабланичког, Пчињског и др. (1901). Упражњено место писара Јабланичког среза (1901). Хајдуци из Јабланичког среза (1901). Неуредне плате жандарма Врањског одреда (1901–1902). Закон о општинама (21. 03. 1902). Три Арнаутина из Ђаковице, изасланици Етема Али-аге Агића-Аџемија, путују у Београд да се представе краљу, траже у начелству Јабланичког среза пратњу и помоћ (1902). Оспорена финасијска неправилност у Јабланичком срезу (1902). Исплата накнаде предизимачу Перути Јовановићу из Гајтана (1902). Предмет старатељства над малолетном децом покојника из села Ћеновца (1902).

ФАСЦИКЛА БР. 24

НАЗИВ: Документи Државног архива Србије и архива у Врању и Нишу о друштвено-политичком животу у Јабланичком срезу и суседним срезовима у периоду 1903–1907. године

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 24.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 5.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре на документима из Државног архива Србије: ДАС МУД-П ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење, као и из архива у Врању и Нишу; назначене су сигнатуре, које је корисник докумената дужан да цитира. Сви документи (1903–1907) односе се на друштвено-политички живот у Јабланичком срезу (у саставу Врањског округа), као и у неким другим суседним срезovima Врањског и Топличког округа.

О. 1/ Честитка новоустоличеном краљу Петру I Карађорђевићу од народа Јабланичког среза, преко народних представника – штампани текст (02. 06. 1903). Исплата дијурни за излазак чиновника у рејон Косаничког среза; решен парнични предмет у Лебану (1903). Избор председника општина и кметова у Врањском и Топличком округу, расправљање неправилности у поступку (1903). Прдзете претходне процедуралне радње и избор народних посланика 8. и 14. септембра 1903; уложена жалба на избор за варош Врање. Министарство грађевина одобрило нивелацију града Врања и приложила план (1903).

О. 2/ Завршни рачун расхода Врањског округа за 1903. и I полугође 1904, уз исправке и прецизирања. Санирање последица земљотреса који се десио у Врањском округу у марту 1904 (уз учешће Владе, Министарства унутрашњих дела, руског посланика, Опсерваторије Велике школе; извештај посебне Комисије). Запажања архимандрита манастира Вратна о појавама у североисточном крају Србије (1904). Обијена канцеларија и каса Доњокоњувачке општине у Јабланичком срезу (1904). Поновљен захтев Начелства Јабланичког среза за постављењем писара и практиканта (1904). Употреба народне снаге (вуче) у Врањском округу за чишћење јендека стратегијских путева (1904). Оставка Владе и постављење нових министара (27. 11. 1904). Министарство унутрашњих дела: Реферат о ненасељеним местима и путевима по окрузима (1904). Начелник Јабланичког среза испитује идентитет писара Бошњачке општине (1904).

О. 3/ Молбе за ослобађање од монополске таксе у Јабланичком срезу (1905). Резултати избора за народне посланике по окрузима и варошима који су одржани 1905. године. Избори за чланове окружних скупштина 1905: краљев указ; упутства Министарства унутрашњих дела за претходне процедуралне радње и одржавање избора 7. августа 1905; процедура по приговорима поводом избора. Стање канцеларијских послова у Начелству Јабланичког среза (септембар 1905). Употреба народне снаге за изградњу пута који треба да повеже постојећи срески пут Лесковац–Бојник са Житорађом, као и за поправку деонице среског пута Лесковац–Бојник код села Ђинђуше (децембар 1905 – јануар 1906).

О. 4/ По одобрењу Министарства народне привреде, житељ села Кацабаћ у Јабланичком срезу може користити део сеоске утрине за насељавање и обраду (1906). Начелство Власотиначког среза требају кредит за набавку канцеларијског материјала, огрева и за исхрану апсеника (1906). Стање канцеларијских послова март–април 1906. у Начелству Врањског округа и у начелствима срезова. Претходне процедуралне радње и резултати избора народних посланика по окрузима 11. 06. 1906. Одбијена молба житеља села Ново Момчилово у Добричком срезу за помиловање сужитеља (1906). Два

убиства у селима Свирце и Сијарина (Арнаути) у Јабланичком срезу, убице побегле (1905). Стање кривичних и извршних предмета (канцеларијских послова) у Начелству Јабланичког среза (децембар 1906).

О. 5/ Записник (Извод) о примопредаји дужности рачунопологача у Слишанској општини (25. 01. 1907). Захтев Врањског жандарског одреда за повећање броја жандара – коњаника и пешака (1907). Одлука начелника Јабланичког среза о обустави од извршења одлуке Среске скупштине о исплати накнаде и даља законска процедура у вези са тим (1907). Разрешење од дужности председника Бањске општине у Јабланичком срезу, по личној молби (1907). Сечење шуме уз граничну линију по захтеву Министарства војног (1907). Убиство у селу Гајтану Јабланичког среза у свађи због имања; починилац избегао на турску територију, а повремено се враће (1907). Употреба народне снаге (вуче) за изградњу окружног пута Прапаштица–Мутивода–Медевци–Туларе–Медвеђа–Рујковац–Шилово–Лебане–Бошњак–Лесковац (1907).

ФАСЦИКЛА БР. 25

НАЗИВ: Документи Државног архива Србије и архива у Врању и Нишу о друштвено-политичком животу у Јабланичком срезу и суседним срезовима у периоду 1908–1915. године

СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 25.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 5

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре на документима из Државног архива Србије: ДАС МУД-П ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства унутрашњих дела – Полицијско одељење, као и из архива у Врању и Нишу; назначене су сигнатуре, које је корисник докумената дужан да цитира. Сви документи (1908–1915) односе се на друштвено-политички живот у Јабланичком срезу (у саставу Врањског округа), као и у неким другим суседним срезовима Врањског и Топличког округа.

О. 1/ Краљ Петар I Карађорђевић поставља полицијске писаре (1908). Жалба министру унутрашњих дела упућена од 13 представника свих Арнаута у Јабланичком срезу (заједно са свештеником Димитријем Димитријевићем) на дуготрајно поступање начелника Јабланичког среза Косте З. Богдановића, за кога се тврди да је „посејао раздор и расцеп Арнаута са комшијама Србима“; дуготрајна процедура утврђивања чињеничног стања, уз изјаве сведока (септембар 1908 – мај 1909); Коста З. Богдановић премештен на дужност начелника Млавског среза (1909). Неколико одлука начелника Врањског округа о суспендовњу одлука Окружног одбора, са даљом законском процедуром (новембар 1908 – март 1909). Стање канцеларијских послова у Јабланичком срезу за октобар 1908. Плате „неуказног особља“ у начелствима Врањског округа и срезова (1 .01. 1909); ванредне накнаде чиновницима у Округу (1909). Извршење одлуке Лесковачког првостепеног суда „по маси“ преминулог (1908).

Краљ Петар I поставља полицијске писаре и начелнике срезова (1909). Полугодишњи извештаји начелника Врањског и Топличког округа (јануар, јули 1909). Краљ налаже да се окружне скупштине сазову за 20. 09. 1909. Начелник Врањског округа премештен у Пожаревачки округ, нови начелник преузео дужност (1909). Притужбе Бучуметске општине на претерано „кулучење“ (у изградњи караула и путева); активности општина Јабланичког среза (1908).

О. 2/ Број пореских глава у срезovima Врањског округа (1910). Број „указног“ особља по окрузима (1910). Одлука среског начелника о суспензији одлуке Скупштине Јабланичког среза (1910). Стање кривичних и извршних предмета у Јабланичком срезу (1910). Избор председника и одборника Бошњачке општине Јабланичког среза и Концелске општине Прокупачког среза (1910). Процедуралне радње и избори за окружне скупштине 04. 07. 1910. Накнаде за изласке чиновника по срезovima (1910). Процедуралне радње и накнадни избор народних посланика за вароши Лесковац, Београд, Врање (1910). Делатност општина у срезovima Врањског и Топличког округа (1910).

О. 3/ Привремени буџетски издаци Јабланичког среза (1911). Разграничење атара села Шумане и Врановце (1910). Овера пуномоћја у Јабланичком срезу (1911). Одлука начелника Јабланичког среза о суспензији одлуке Среске скупштине (1911). Стање канцеларијских послова у Јабланичком срезу (септембар, новембар 1911). Захтев да се скине забрана за цивилно коришћење војног пута уз граничну линију у Врањском округу (1911). Употреба народне снаге за изградњу среског пута Бојник–Турјане–Лозане–Оране–Слишане до постојећег пута Лебане–Слишане–Гајтан (1911). Бирачки спискови села Маровац, Равна Бања и Стара Бања, ради образовања Равнобањске општине (1911). Министарство војно набавило 800 коња за артиљеријску запрегу и захтева од Министарства унутрашњих дела да се један број тих коња повери домаћинствима на послуку и издржавање под строго прописаним условима; у Врањском и Топличком округу није било пријављених интересената (1911).

О. 4/ Претходне процедуралне радње за избор народних посланика (1912). Краљ Петар I Карађорђевић уважава оставке чланова Владе и поставља нове ministre у Влади (18. 06. 1912). Инвентар законских прописа и службене литературе у Начелству Јабланичког среза (1912). На захтев Министарства грађевина организује се процењивање накнаде приватним лицима за заузето земљиште при изградњи путева у Врањском, Топличком, Пиротском и Крајинском округу у периоду од 1903. до 1912. године. Државни савет оцењује неоснованим одлуку начелника Јабланичког среза о разрешењу одборника Доњокоњувачке општине (1912). Став Државног савета о томе да по закону срески начелник председава у среском одбору (1912). Постављење писара у судовима и начелствима срезова (1912). Процедура пријема у поданство Србије свештеника разрешеног поданства Црне Горе (1908–1912). Спискови предмета убистава, покушаја убистава и бекстава у Јабланичком срезу за године 1909, 1910, 1911, 1912.

О. 5/ Опис нове државне границе Србије према: Албанији, Црној Гори, Херцеговини и Босни (1913). Предлози начелника Јабланичког среза за доделу одликовања (1913). Расходи Реткоцерске општине (1914). Уверења општина: Иванкулске о сиромашком стању свог житеља (1913); Бувске о примерном владању свог житеља, способног за службу (1915). Уверења Пореског одељења Јабланичког среза о имовном стању једног житеља и о уредном плаћању пореза (1914).

ФАСЦИКЛА БР. 26

НАЗИВ: Документи Државног архива Србије (Министарства просвете и црквених послова) о школама у Јабланичком срезу 1888–1910. године и подаци о досељеницима у Горњој Јабланици из црквених протокола венчаних и умрлих 1889–1918. године.
СИГНАТУРА ФАСЦИКЛЕ: ОБМЕД ЛФДТ, ф. 26.

Укупан број омота (симбол: О.) у фасцикли: 5.

НАПОМЕНА. Корисник овог фонда дужан је да цитира истовремено сигнатуру фасцикле (са конкретним бројевима коришћених омота) и сигнатуре на документима из Државног архива Србије: ДАС МПс ф. (конкретни број), р. (конкретни број).

САДРЖАЈ:

Копије докумената из Државног архива Србије, фонд Министарства просвете и црквених послова; назначене су сигнатуре, које је корисник докумената дужан да цитира. Сви документи односе се на развој и функционисање школа у Медвеђи и целом Јабланичком срезу Врањског округа и неким суседним срезovima у периоду 1888–1910. год. Такође подаци о досељеницима у Горњој Јабланици на основу исписа из протокола венчаних и умрлих цркава у Медвеђи и Тулару, као и црква у лесковачком крају (Кумарево, Рударе, Лесковац) за период 1889–1918. год.

О. 1 / Иницијатива председника лесковачког пододбора Друштва „Светог Саве“ да се у селу Ђулекаре у Јабланичком срезу отвори школа за децу мухамеданске вере, са хоћом и учитељем за турски језик и веру, уз месечну плату (27. 05. 1888). Иницијатива Медвеђске општине, преко начелника Јабланичког среза, да се у Медвеђи отвори основна школа, са привременим смештајем у Општинској судници (а већ су подигнуте црква у Медвеђи и џамија у Сијарини); на основу предочених услова и уз мишљење надлежног инжењера и лекара, министар је одобрио оснивање школе и наложио оснивање и деловање школског одбора (мај–септембар 1888). Мере за побољшање смештајних услова за рад школе и ноћивање ђака. У школској згради привремено боравиле породице црногорских досељеника; обољења ђака; месечни извештају учитељице Параскеве Ђокић (јул 1889 – мај 1890). Дуготрајно међусобно оптуживање учитеља Манасија Стојановића и председника Медвеђске општине Раке Димића; преписка начелстава и министра, увиђај по налогу министра, побољшање услова за рад школе и функционисање школског одбора; мере предузете према родитељима јер њихова деца нередовно похађају наставу (новембар 1890 – септембар 1892).

О. 2 / Учитељ у Медвеђи Стерије Васиљевић предлаже испис неких ђака јер су прешли школски узраст; спроведена процедура (август 1894). Учитељ Митар М. Бјелић образлаже шта је предузео пошто више ђака не похађа наставу, а прешли су школски узраст (новембар 1894). Председник Бањске општине Алил Исламовић образлаже да деца из ове општине не могу редовно похађати наставу у Медвеђи због удаљености школе, опасности на путу у том пограничном подручју, као и због сиромаштва породица (новембар 1894). Стање благајне школе 1889–1894; издаци учитеља за школске потребе и мере које је предузео; тешкоће у наплаћивању школског приреза. Налог министра да се поправи школска зграда и позову на одоворност родитељи ђака који не похађају наставу (1895–1896). Функционишу школе у селима: Бојник,

Косанчић, Доње Коњувце, Оране и Слишане, Сијарина и Медвеђа, Лебане, Бошњак (1899). Подела основне школе у Медвеђи на два одељења (1900). Отварање нових школа у Врањском округу: у Јабланичком срезу повећано са 9 на 15 школа (1901). Иницијатива за подизање нове школске зграде у Медвеђи на плацу старе џамије; школа у селу Туларе (1902). Школски буџет у Бучуметској општини (1903). Рад и извештај школског надзорника за Врањски и Топлички округ (1903). Министарство финансија одобрило подизање нове школе на плацу старе џамије (1904). Годишњи извештај школског надзорника за Врањски и Топлички округ са статистиком основних школа у окрузима (1904). Предлог за поделу школе у Медвеђи на два одељења за школску 1905–1906. године. Иницијатива за подизање цркве до саме Сијаринске Бање (1907). Извештај Медвеђске народне школе о броју ђака и одлука министра просвете о подели разреда (1907). Прекид рада школе у Медвеђи због шарлаха (1908). Прекид рада школе у Тулару и Бучумету због малих богиња (1909). Извештај за школе у Врањском округу по наредби од 06. 02. 1910. године. Извештај в. д. школског надзорника Власотиначког, Јабланичког и Лесковачког среза о тешкоћама у настави у неким школским местима у округу (Реткоцер, Туларе, Клајић, Сијарина, Кална, Преслап, Црна Трава), уз преглед школа у сва три среза (1910).

О. 3 / Подаци о пореклу досељеника у Горњој Јабланици, по селима – укоричена свеска са ручним исписима Д. Туровића из књига цркве у Медвеђи: 1) поткол венчаних 03. 09. 1889 – 16. 02. 1897; 2) поткол венчаних 26. 04. 1890 – 12. 11. 1892; 3) поткол умрлих 23. 03. 1890 – 01. 12. 1918. 4) додатне белешке: о црквама у Горњој Јабланици; 5) преглед насеља по пореклу досељеника; 6) сумарни подаци о местима (крајевима) одакле потичу досељеници.

О. 4 / Подаци о досељеницима у Горњој Јабланици – ручни исписи из: 1) протокола умрлих 1890–1918. године цркве у Медвеђи; 2) протокола умрлих 1903–1915. године и протокола венчаних 1903–1915. године цркве у Тулару.

О. 5 / Подаци о умрлима 1889/1890. године у великој групи колониста из Црне Горе – ручни исписи из протокола умрлих у црквама лесковачког краја: 1) село Кумарево (уз додатни машином куцани списак); 2) село Рударе, 3) Лесковац.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

1. Примена архивистичких правила у сређивању Личног фонда Д. Туровића

Добросав Туровић и Општинска библиотека „Петар Петровић Његош“ у Медвеђи закључили су 2016. године правно валидни уговор о поклону, којим је Д. Туровић поклонио Библиотеци у трајно власништво своје књиге и некњижну (истраживачку) грађу наведену у посебном попису који чини саставни део уговора о поклону. Тиме је Библиотека стекла у трајно власништво Туровићеве књиге и истраживачку грађу без накнаде и других услова, осим оних који су наведени у уговору о поклону, уз поштовање Туровићевих ауторских права.

Овим уговором Д. Туровић је поклонио Библиотеци:

- (1) књиге и часописе ;
- (2) грађу: рукописи, преписка; новински чланци; блокови и свеске са записима и белешкама; ситни штампани материјал; картографска грађа, фотографије, негативи филмова, повеље, копије архивских и приватних докумената; копије статистичких и других званичних публикација (државни шематизми, стенографске белешке); биографске белешке; лични дневници; изјаве и сећања истакнутих личности; спискови бораца и носилаца одликовања и сл.

Обрада Туровићевих поклоњених књига и часописа врши се по правилима и стандардима библиотечке струке, а све поклоњене Туровићеве књиге већ су библиотечки обрађене.

Кад се ради о грађи коју је уговором Д. Туровић поклонио Библиотеци, нужна је примена архивистичких прописа и упутстава (сви закони и други прописи и упутства који важе у области архивистике могу се наћи обједињени на једном месту на страницама часописа „Архивистика“ за 2024. годину у електронској форми: ISSN (Online) 2683-3565). У архивистици је *лични фонд* дефинисан као „скуп докумената органски насталих у току живота и рада лица које је имало значајну улогу у друштвеном животу“. У том смислу сва грађа коју је Д. Туровић поклонио Библиотеци чини несумњиво *лични фонд*. То значи да се на Лични фонд Д. Туровића примењују

непосредно два важећа упутства: 1) *Упутство о сређивању личних и породичних фондова*, објављено у часопису *Архивски преглед*, бр. 1–2, Београд, 1970, стр. 58–61; 2) *Упутство о изради сумарног инвентара*, објављено у часопису *Архивски преглед*, бр. 1–2, Београд, 1985, стр. 187–189.

Појам *лични фонд* није у супротности са појмом *легат*. То се види и на примеру фондова и збирки Историјског архива Лесковац, где су у исту категорију сврстани лични фондови и легати (видети књигу у Библиотеци: *Преглед архивских фондова и збирки Историјског архива Лесковац*, Лесковац, 2004, стр. 275–280).

Према томе, унутар Легата Добросави Туровића у Библиотеци постоји Лични фонд Добросави Туровића на који се примењују архивистичка правила и стандарди.

Упутство о сређивању личних и породичних фондова предвиђа да се „несређена и расута грађа личног фонда сређује на основу опште систематизационе шеме“, која обухвата неколико група докумената, везаних пре свега за делатност и лични живот творца фонда.

У случају Личног фонда Д. Туровића наведена *општа систематизациона шема* идентификована је са *структуром и садржајем* Туровићеве синтетичке монографије *Горња Јабланица кроз историју*, коју је издало Завичајно удружење „Горња Јабланица“ из Београда 2002. године. Распоред материје и цео садржај те монографије, која има четрнаест хронолошки распоређених делова са више поглавља, својевремено су (током дуже припреме Монографије 1997–2000. године) били веома брижљиво дефинисани у сарадњи Д. Туровића и Уређивачког одбора Монографије, уз ослањање управо на грађу коју је Туровић сакупио и користио у писању Монографије, а која се сада се налази у његовом личном фонду у Библиотеци.

Сумарни инвентар је дефинисан у архивистици као средство које има двоструку функцију: а) то је *евиденционо средство* за материјално обезбеђење грађе која се налази у једном фонду или збирци; 2) то је такође *информативно средство* за грађу која постоји у једном фонду или збирци и стоји на располагању корисницима. Сумарни инвентар може се утврдити у деловима (према фазама сређивања фонда), али већ први део мора имати све елементе дефинисане *Упутством о изради сумарног инвентара*.

2. Утврђивање првог дела Сумарног инвентара Личног фонда Д. Туровића

Упутство о изради сумарног инвентара предвиђа да „инвентар, као средство заштите односно имовинска књига Архива евидентира архивске јединице једног фонда или збирке кроз одређени поредак инвентарних јединица, а као информативно средство концизно али на прегледан и јасан начин информише о њиховој садржини и структури“.

У Легату Д. Туровића основну инвентарну јединицу представља архивска кутија-фасцикла димензија: 35x25x10 цм. Поредак тих инвентарних јединица устројен је, као што је речено, применом *опште систематизационе шеме* која се хронолошки и садржајно подудара са деловима Туровићеве монографије „Горња Јабланица кроз историју“. Садржај до сада обрађених архивских фасцикли формулисан је управо онако како то предвиђа наведено Упутство: концизно, али на прегледан и јасан начин, чиме се

будућим корисницима омогућава олакшан основни увид у садржину грађе која се налази у фасцикли.

Уз пуно разумевање, подршку и помоћ целокупног особља Библиотеке, др Милош Луковић је до сада средио укупно 26 архивских кутија-фасцикли са грађом из Личног фонда Добросава Туровића. Та грађа односи се на период до Балканских ратова (тј. до 1912. године), с тим што неколико првих фасцикли садрже Туровићеве синтетичке рукописе о Горњој Јабланици (општини Медвеђа).

То већ даје основа за утврђивање првог дела Сумарног инвентара, што би имало неколико ефеката: (1) у потпуности би била регулисана целокупна процедура коришћења грађе у личном фонду Д. Туровића и по њој би се убудуће поступало; (2) пружио би се модел за утврђивање другог дела Сумарног инвентара; (3) омогућило би се систематско и хронолошко дигитализовање грађе ради њеног трајног очувања, што је интенција разних прописа и одлука донетих на нивоу Републике Србије.

Нацрт Сумарног инвентара Личног фонда Д. Туровића садржи све елементе које предвиђају *Упутство о сређивању личних и породичних фондова* и *Упутство о изради сумарног инвентара*. На насловној страни означени су назив и граничне године Личног фонда и имена обрађивача Фонда, а потом је дат Садржај Сумарног инвентара.

Иза Садржаја следи Увод, који обухвата три целине: 1) историјску белешку; 2) податке о начину сређивања Личног фонда и о лицима која су радила на сређивању фонда, односно на изради Сумарног инвентара; 3) упутство за употребу Сумарног инвентара и коришћење грађе у Личном фонду.

Иза Увода следи Списак скраћеница које се наводе у Сумарном инвентару, а које је корисник грађе из Личног фонда дужан да цитира приликом позивања на ову грађу.

На крају се саопштавају основне инвентарне јединице, тј. наводе се сигнатуре и садржај сваке од 26 до сада обрађених архивских кутија-фасцикли.

О значају тзв. историјске белешке доста се говори у архивистичкој литератури (томе су посвећени бројни радови, видети приручник: Богдан Лекић, *Архивистика*, Београд 2006, стр. 178–179). Историјска белешка чини саставни део сваког сумарног инвентара. Сумарни инвентар са историјском белешком представља прву степену за сваког истраживача који жели да отпочне истраживање у неком архивском, односно личном фонду. Уколико добије у руке ваљани сумарни инвентар, са садржајном историјском белешком, истраживач (корисник грађе) добиће реалну информацију о настанку и садржају личног фонда и тако ће бити усмерен на расположиве податке и документе. У противном, може залутати у свом истраживању и непотребно изгубити много времена. Из тих разлога Историјска белешка у Нацрту Сумарног инвентара добила је наслов: „Животопис, истраживачка делатност и настанак личног фонда Добросава Туровића“ – а морала је бити опширнија, опремљена различитим подацима неопходним за идентификовање и разумевање процеса стварања Личног фонда Добросава Туровића. Историјска белешка обухвата три целине: 1) Извори о Добросаву Туровићу; 2) Животопис Добросава Туровића; 3) Стваралаштво Добросава Туровића (по периодима).

Упутство за употребу Сумарног инвентара и коришћење грађе у Личном фонду Добросава Туровића рађено је по узору на одговарајућа упутства у архивима, посебно у

Узете су у обзир и оне одредбе уговора о поклону Туровићеве грађе које предвиђају извесна ограничења у коришћењу грађе из Личног фонда Добросава Туровића.

Назначено је да је датумом доношења одлуке о утврђивању Сумарног инвентара Управни одбор Библиотеке истовремено утврдио Упутство за употребу Сумарног инвентара и коришћење грађе у Личном фонду, чија је примена обавезна за све.

Овај *Сумарни инвентар* израђен је у четири примерка, који су штампани и укоричени у формату А4. Један примерак, оверен печатом Библиотеке и потписом директорке, заводен је у деловодни протокол и чува се као имовинска карта Библиотеке.

У Медвеђи

фебруара 2025. године

Тијана Пејић, директор Библиотеке

Тијана Пејић